

माघ - १

सर्वोच्च अदालत बुलेटिन

पाक्षिक प्रकाशन

वर्ष २५, अङ्क १९

२०७३, माघ १-१५

पूर्णाङ्क ५८९

प्रकाशक

सर्वोच्च अदालत

रामशाहपथ, काठमाडौं

फोन नं. ४२५०७४२, ४२६२३९७, ४२६२३९८, ४२६२८०९, ४२५८९२२ Ext.२५९९ (सम्पादन), २५९४ (छापाखाना), २९३९ (बिक्री)

फ्याक्स: ४२६२८७८, पो.व.नं. २०४३८

Email: info@supremecourt.gov.np, Web: www.supremecourt.gov.np

प्रकाशन, सञ्चार तथा सम्पादन समिति

माननीय न्यायाधीश श्री, सर्वोच्च अदालत	- अध्यक्ष
माननीय न्यायाधीश श्री दीपकराज जोशी, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य
नायव महान्यायाधिवक्ता श्री, प्रतिनिधि, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	- सदस्य
अधिवक्ता श्री खम्मबहादुर खाती, महासचिव, नेपाल बार एसोसिएसन	- सदस्य
अधिवक्ता श्री शैलेन्द्रकुमार दाहाल, अध्यक्ष, सर्वोच्च अदालत बार एसोसिएसन	- सदस्य
सहरजिस्ट्रार श्री, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य सचिव

सम्पादक : श्री गजेन्द्रबहादुर सिंह

प्रकाशन, सञ्चार तथा सम्पादन शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरू

शाखा अधिकृत श्री राजन बास्तोला
शाखा अधिकृत श्री मिनबहादुर कुँवर
ना.सु. श्री विनोदकुमार यादव
ना.सु. श्री पुष्पराज शर्मा
सि.कं. श्री ध्रुव सापकोटा
कम्प्युटर अपरेटर श्री विजय खड्का
कम्प्युटर अपरेटर श्री अर्जुन सुवेदी
कार्यालय सहयोगी श्री राजेश तिमल्सिना

भाषाविद् : सहप्रा. श्री रामचन्द्र फुयाल

बिक्री शाखामा कार्यरत कर्मचारी
डि.श्री नरबहादुर खत्री

मुद्रण शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरू

सुपरभाइजर श्री कान्छा श्रेष्ठ
मुद्रण अधिकृत श्री आनन्दप्रकाश नेपाल
सिनियर प्रेसम्यान श्री नरेन्द्रमुनि बज्राचार्य
सिनियर प्रेसम्यान श्री योगप्रसाद पोखरेल
सिनियर मेकानिक्स श्री निर्मल बयलकोटी
सहायक डिजायनर श्री रसना बज्राचार्य
बुकबाइन्डर श्री यमनारायण भडेल
बुकबाइन्डर श्री मीरा वार्ले
कम्पोजिटर श्री प्रमिलाकुमारी लामिछाने
प्रेसम्यान श्री केशवबहादुर सिटौला
बुकबाइन्डर श्री अच्युतप्रसाद सुवेदी
कार्यालय सहयोगी श्री मोति चौधरी
कार्यालय सहयोगी श्री रामचन्द्र खड्का

विभिन्न इजलासहरूबाट सम्पादन शाखामा प्राप्त भई यस अङ्कमा

प्रकाशित निर्णय / आदेशहरू

पूर्ण इजलास	४	इजलास नं. ११	२
संयुक्त इजलास	७	इजलास नं. १२	७
इजलास नं. १	४	इजलास नं. १३	१
इजलास नं. २	२	इजलास नं. १४	२
इजलास नं. ३	३	इजलास नं. १५	२
इजलास नं. ४	४	इजलास नं. १६	२
इजलास नं. ५	४	इजलास नं. १७	२
इजलास नं. ६	४	इजलास नं. १८	१
इजलास नं. ७	२	एकल इजलास	२
इजलास नं. ९	४	जम्मा	२१
जम्मा	३८		

कूल जम्मा

३८ + २१ = ५९

नेपाल कानून पत्रिकामा
२०१५ सालदेखि २०६९ साल असोजसम्म
प्रकाशित

निर्णयहरूको सारसङ्ग्रह

विषयगत आधारमा

वर्गीकृत

एघार खण्ड पुस्तकहरू बिक्रीमा छन् ।

मूल्य रु.५,५००।-

पाइने ठाउँ

- नेपाल कानून पत्रिका बिक्री कक्ष, सर्वोच्च अदालत
- न्यायाधीश समाज नेपाल, बबरमहल
- सर्वोच्च अदालत बार एसोसिएसन, नेबाए भवन

यस पत्रिकाको इजलाससमेतमा उद्धरण गर्नुपर्दा निम्नानुसार गर्नुपर्नेछः

सअ बुलेटिन २०७... .. १ वा २, पृष्ठ

(साल) (महिना)

उदाहरणार्थः सअ बुलेटिन २०७३, माघ – १, पृष्ठ १

सर्वोच्च अदालतलगायत मातहतका अदालतहरू एवम् अन्य न्यायिक निकायहरूका कामकारवाहीसँग सेवाग्राहीहरूको कुनै गुनासो, उजुरी र सुझाव भए सर्वोच्च अदालत, प्रधानन्यायाधीशको निजी सचिवालयमा रहेको

Toll Free Number

१६६०-०१-३३३-५५

वा

इमेल ठेगाना

cjs@supremecourt.gov.np

मा सम्पर्क गर्न सकिने छ ।

विषयसूची

क्र.सं.	विषय	पक्ष / विपक्ष	पृष्ठ
पूर्ण इजलास			१ - ३
१.	लिखत बदर, गुठी धर्मलोप, गुठी कायम	योग्यरत्न ताम्राकार वि. पुण्यरत्न ताम्राकारसमेत	
संयुक्त इजलास			३ - ९
२.	परमादेश	शैलेन्द्र खड्कासमेत वि. सम्माननीय प्रधानमन्त्री, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबार, काठमाडौंसमेत	
३.	निर्णय बदर	नेपाल सरकार वि. रवि शर्मा अर्याल	
४.	उत्प्रेषण / परमादेश	अम्बिका (सिग्देल) पराजुलीसमेत वि. शिवबहादुर बानियाँसमेत	
५.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. पिताम्बरप्रसाद यादव	
६.	लेनदेन	उत्तमप्रसाद उप्रेती वि. काजीकृष्ण तण्डुकार	

७.	मोटर साइकल चोरी	नेपाल सरकार वि. प्रकाश चौलागाई
८.	उत्प्रेषण / परमादेश	जिल्ला प्रशासन कार्यालय, सुनसरी वि. राजकुमार लिम्बू
इजलास नं. १		९ - १३
९.	लागु औषध (खैरो हेरोइन)	विक्रान्तकुमार मलोरी वि. नेपाल सरकार
१०.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. सुब्बा परियार (दमै)
११.	उत्प्रेषण	प्रदीपकुमार प्रसाद साह कलवार वि. रामभजन राय यादवसमेत
१२.	उत्प्रेषण / परमादेश	ब्रह्मदेव महतो नुनिया वि. तसलिन नदाफसमेत
इजलास नं. २		१३ - १५
१३.	निषेधाज्ञा / परमादेश	धनबहादुर घिमिरे वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, ललितपुरसमेत

१४.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. तुलबहादुर रोकाय
इजलास नं. ३		१५ - १७
१५.	गौवध	नेपाल सरकार वि. प्रेमबहादुर खड्का क्षेत्रीसमेत
१६.	अंश चलन	भक्तिलिला झा वि. सुनिल गोपाल झासमेत
१७.	अंश	चित्रप्रसाद रेग्मीसमेत वि. नारायणप्रसाद रेग्मी
इजलास नं. ४		१७ - १९
१८.	कर्तव्य ज्यान	छमबहादुर भित्रीकोटी वि. नेपाल सरकार
१९.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण	इशान अधिकारीसमेत वि. महानगरीय प्रहरी वृत्त, सिंहदरबार, काठमाडौंसमेत
२०.	हक कायम, निर्णय बदर दर्ता कायम	पदमसिंह थापा वि. नरवीर चाहारको मु.स. गर्ने स्याण्डु चाहार
इजलास नं. ५		१९ - २१
२१.	नकबजनी चोरी	प्रमोद गिरी वि. नेपाल सरकार
२२.	कर्तव्य ज्यान	रञ्जु करूवा वि. नेपाल सरकार

२३.	कम्पनीको नाम बदर गरिपाउँ	कन्साई पेन्टस नेपाल प्रा.लि. समेत वि. कन्साई नेरोलेक पेन्टस प्रा.लि.
२४.	कर्तव्य ज्यान	शेरबहादुर बिक्रम भन्ने सोमबहादुर लामा वि. नेपाल सरकार
इजलास नं. ६		२१ - २५
२५.	उत्प्रेषण	केशवराज छतकुली वि. मालपोत कार्यालय चितवन, भरतपुरसमेत
२६.	उत्प्रेषण / परमादेश	नजिर मियाँ वि. जिल्ला शिक्षा कार्यालय, मोरङ, विराटनगरसमेत
२७.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. रमेश सुनार
२८.	अङ्गभङ्ग	रामकृष्ण राई वि. नेपाल सरकार
इजलास नं. ७		२५ - २७
२९.	उत्प्रेषण / परमादेश	टिकाराम जैसी वि. स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय रामशाहपथ, काठमाडौंसमेत
३०.	उत्प्रेषण	प्रचण्डकुमार कार्की वि. स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय रामशाहपथ, काठमाडौंसमेत

इजलास नं. ९		२७ - ३०
३१.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. पदमबहादुर परियार दमाई
३२.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. अमितादेवी गोइत
३३.	अंश नामसारी	मुरली हरिजन वि. सुन्दर हरिजन
इजलास नं. ११		३० - ३१
३४.	उत्प्रेषण / परमादेश	अधिवक्ता पुष्पराज पौडेल वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत
३५.	उत्प्रेषण / परमादेश	प्रकाशबहादुर कायस्थ वि. झापा जिल्ला अदालतसमेत
इजलास नं. १२		३१ - ३४
३६.	अंश दर्ता	हंसरजियादेवी तेलिन वि. शिवदुलारी तेलिनसमेत
३७.	उत्प्रेषण	निलभप्रसाद गौतम वि. अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, टंगालसमेत

इजलास नं. १३		३४ - ३५
३८.	अदालतको अवहेलना	लालबहादुर प्रसाद कानू वि. रामकलिया कनोइन
इजलास नं. १४		३५ - ३७
३९.	उत्प्रेषण	विनोद श्रेष्ठ वि. मुकुन्दराज खरेलसमेत
४०.	परमादेश	रोजी लामासमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत
इजलास नं. १५		३७ - ४०
४१.	जबरजस्ती करणी, डाँका	भीमसेन गोले वि. नेपाल सरकार
४२.	लागु औषध खैरो हिरोइन	मोहम्मद जावेद मुसलमान वि. नेपाल सरकार
इजलास नं. १६		४० - ४९
४३.	उत्प्रेषण / परमादेश	सरीता केसीसमेत वि. अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगसमेत

४४.	परमादेश	अर्जुनकुमार अर्यालसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
इजलास नं. १७		४९ - ५१
४५.	उत्प्रेषण / परमादेश	श्रीमती शैल झा वि. राजश्री सेभिड इन्भेष्टमेन्ट कोअपरेटिभ लिमिटेड, मलङ्गवा सर्लाहीसमेत
४६.	उत्प्रेषण / परमादेश	अन्जु जोशी पन्तसमेत वि. त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाडौंसमेत

इजलास नं. १८		५१ - ५२
४७.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. प्रभादेवी साह सोनार
एकल इजलास		५२
४८.	उत्प्रेषण / परमादेश	शान्तिदेवी राई वि. सुनसरी जिल्ला धरान उपम.न.पा.को कार्यालयसमेत

पूर्ण इजलास

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ, मा.न्या.डा. आनन्दमोहन भट्टराई र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०६९-NF-००१२, लिखत बदर, गुठी धर्मलोप, गुठी कायम, योग्यरत्न ताम्राकार वि. पुण्यरत्न ताम्राकारसमेत

प्रस्तुत मुद्दामा वादी र प्रतिवादीबीचमा मुख नमिलेको मुख्य कुरा विवादित कि.नं. १८७ को जग्गा रैकर हो वा गुठीको हो भन्ने देखिन्छ। सो कि.नं. १८७ को जग्गा गुठीको जग्गा भए हदम्यादसम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाले के हुने र रैकरको जग्गा भए हदम्याद कुन आकर्षित हुने भन्ने निष्कर्षमा पुग्न सकिने हो। वस्तुतः विवादित कि.नं. १८७ को जग्गाको प्रकृति (गुठी र रैकर) के हो भन्ने प्रमाणबाट विवेचना नै नगरी प्रथम दृष्टिमा नै कुन हदम्याद आकर्षित हुने भनी पूर्वअनुमान गर्न मिल्दैन। अर्थात् गुठी वा रैकर के रहेछ भनी जाँचबुझ प्रमाण मूल्याङ्कन नै नभई प्रारम्भिकरूपमा नै हदम्यादको प्रश्न हेर्न मिल्ने यो मुद्दाको तथ्यबाट देखिन नआउने।

गुठीको महलको १६ नं. को हदम्यादभित्र परेको नदेखिँदा तथ्यभित्र प्रवेश गरी प्रमाणको मूल्याङ्कन र विवेचना गरी इन्साफ गर्नुपर्ने देखिन नआएकोले फिराद खारेज हुने ठहर्छ भनी यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०६७।८।१३ मा भएको फैसला गुठी जग्गाको सम्बन्धमा रहेकोको हदम्यादलाई हेर्ने दृष्टिकोण (Angle) नै कानूनीरूपमा मिलेको नदेखिने।

विवादित कि.नं. १८७ को जग्गा गुठीको जग्गा भए हदम्यादको आधार छुट्टै हुन्छ। रैकर भए छुट्टै हुन्छ। अतः प्रस्तुत मुद्दामा पहिलो प्रश्न गुठी वा रैकर के हो भन्ने विवादको निपटारा नगरी हदम्यादसम्बन्धी प्रश्नमा प्रवेश गर्न सकिने आधार नदेखिने।

विवादित कि.नं. १८७ को क्षे.फ. १-९-२-० जग्गा वादी दाबीअनुसार गुठीको जग्गा हो वा प्रतिउत्तर जिकिरअनुसार रैकर जग्गा हो भन्ने मुल प्रश्नको निरूपण गर्नुपर्ने।

प्रतिवादी पुण्यरत्नका पिता निलमुनी र वादी योग्यरत्नका बाजे चिढीरत्न दाजुभाइ नाताका व्यक्ति भएको तथ्यमा विवाद छैन। चिढीरत्नका छोरा लक्ष्मीरत्न भएको र लक्ष्मीरत्नका छोरा यी वादी योग्यरत्न ताम्राकार भएको तथ्यमा पनि विवाद छैन। त्यस्तै निलमुनीका छोराहरू प्रतिवादीहरू पुण्यरत्न, केशरत्न, भएकोमा पनि विवाद छैन। त्यसैले मुल पुर्खा ज्ञानमनीका दुई छोरा जेठा निलमुनिका सन्तान प्रतिवादीहरू र कान्छा छोरा चिढीमुनिका सन्तान यी वादी भएको भन्ने तथ्यमा कुनै विवाद रहेको नपाइने।

२००२ सालको बन्डा पत्र, १२ सालको फैसला, फिल्डबुकमा जनिएको व्यहोरा तथा मोहीले बाली बुझाएको भरपाईमा उल्लिखित व्यहोरासमेतबाट साबिक देखिनै वादी प्रतिवादी पुण्यरत्न ताम्राकारका पिता पुर्खाले गुठी जग्गा छुट्टयाई राखेको प्रमाणित हुन आएको छ। सो गुठीको जग्गा अयन्त्र रहेको छ भनी प्रतिवादीले प्रमाण दिन सकेको छैन। मोहीले वादीलाई पनि विवादित कि.नं. १८७ जग्गाको वाली यो मुद्दा पर्न भन्दा धेरै अघि २०३३, २०४०, २०४१ सालमा बुझाउँदै आएको देखिँदा गुठी साझा गोश्वारामा राख्ने भनी २००२ सालको बन्डा पत्र २०१२ सालको फैसलामा उल्लिखित जग्गा कि.नं. १८७ नै रहेको देखियो। अन्यथा २००२ साल छुट्टी भिन्न भएका वादीको हाँगातर्फ सो जग्गाको वाली बुझाई रहनुपर्ने थिएन।

फिराद लेखमा जग्गाको चोकमा भगवानको मन्दिर अवस्थित छ। गुठीयारहरूले भगवानको मन्दिर सफा गर्ने रङ चुना लाउने पूजा अर्चना गर्ने गर्दछन् भनी उल्लेख गरेका छन्। प्रतिवादी पुण्यरत्नले सो फिरादमा उल्लेख गरेको

तथ्यलाई प्रतिउत्तरमा कुनै खण्डन गर्न सकेको छैन। जग्गाको चोकमा भगवानको मन्दिर नै छैन भनी प्रतिवाद गर्न सकेको पाइएन।

अतः उपर्युक्त प्रमाणहरूको विवेचनाबाट विवादित कि.नं. १८७ को जग्गा वादी प्रतिवादीका पिता पुर्खाले राखेको निजी गुठीको जग्गा भन्ने नै पुष्टि हुन आउने।

धर्म किर्ति राख्न परापूर्वकालदेखि नै जग्गा जमिनहरू गुठीमा राख्ने परम्परा रहेको छ। गुठीमा जग्गाजमिन राखी सोको आयस्ताले धार्मिक, सामाजिक कार्यहरू अनवरतरूपमा चौरकालसम्म सञ्चालन भइरहोस् भन्ने ईच्छा, भावना सो जग्गा सम्पत्ति गुठी राख्ने पुर्खाको रहेको हुन्छ। त्यसैले गुठी राखेको सम्पत्ति कुनै किसिमबाट नास्न मास्न नपाइने कानूनी व्यवस्था रहेको पाइने।

कानूनी सिद्धान्तसमेतको सन्दर्भमा “गुठी” धार्मिक भावना, परोपकारी भावना सामाजिक / शैक्षिक क्षेत्रका हितको दृष्टिबाट राख्ने प्रचलन नेपालमा रहेको र गुठी नेपालको आफ्नै मौलिक पहिचानयुक्त परम्पराको रूपमा रहिआएको देखिन्छ। जुन नेपालको संस्कृति सभ्यतासँग अभिन्न अङ्गको रूपमा जोडिएको छ। त्यसैले मुलुकी ऐनमा गुठीको महलको कानूनी व्यवस्थाले त्यस्तो परम्परा संस्कृतिलाई सदैव जीवन्त राखी राख्न पर्ने, मेट्न मास्न नमिल्ने गरी कानूनी संरक्षण प्रदान गरी रहेको छ। यस्तो महत्त्वपूर्ण गुठीको जग्गा कसैले दर्ता गरी निजी प्रयोग गर्न मिल्ने देखिँदैन। यस्तो स्थितिमा कि.नं. १८७ को जग्गा रैकर जग्गा हो भन्ने विपक्षी कानून व्यवसायीहरूको जिकिरसँग सहमत हुन सक्ने अवस्था देखिन नआउने।

मुलुकी ऐन, गुठीको महलको ३(२) को कानूनी व्यवस्थाबाट गुठीको घर जग्गा बेचबिखन दान दातव्यसमेत केही गरी दिन र गुठीको दानपत्र शिलापत्रसमेतको लिखतबमोजिमको काम नचलाई

धर्मलोप गर्न हुँदैन भनी स्पष्ट कानूनी व्यवस्था गरेको पाइयो। पिता पुर्खाले गुठीमा राखेको जग्गा प्रतिवादी पुण्यरत्नले रैकर भनी आफ्नो नाउँमा दर्ता गरी आफ्नै श्रीमती तथा भाइलाई हक हस्तान्तरणसमेत गरेको देखिन्छ। सो गुठी दानपत्र शिलापत्रसमेतको लिखत गरी राखेको नदेखिने।

“धर्मलोप गरेको” भन्ने देखिन आएको अवस्थामा गुठीको महलको १६ नं. को हदम्यादसम्बन्धी खुला (Open Space) व्यवस्था नै आकर्षित हुने भई धर्मलोप गरेको अवस्थामा जहिले सुकै हकदारले नालिस दिन सक्ने गरी हदम्यादको अवधारणालाई नियन्त्रण गरेको भन्न मिल्ने नदेखिने।

गुठी जस्तो मौलिक पहिचान भएको संस्कृति परम्परा सभ्यता लाई नै लोप गर्ने कार्यको लागि नियन्त्रित हदम्यादको व्यवस्था नराख्ने विधायिकी मनसाय रहेको स्पष्ट छ। त्यसैले प्रस्तुत फिराद गुठीको १६ नं. को हदम्यादभिन्न रहेको पाइने।

विवादित कि.नं. १८७ को जग्गा वादी र प्रतिवादी न्हुच्छे नारायणबाहेकका अन्य प्रतिवादी हरिका पिता पुर्खाले भगवानको पूजा आज चलाउनको लागि निजी घर गुठी राखेको पुष्टि हुन आएको छ। प्रतिवादी पूण्यरत्नले गुठीको जग्गालाई रैकर भनी २०३९।९।१३ मा दर्ता गरी आफ्नै श्रीमती र भाइलाई केही जग्गा हस्तान्तरण गरेको देखियो। निज प्रतिवादी पुण्यरत्नबाट सो कि.नं. १८७ मध्ये मोहीको भागको जग्गा प्रतिवादी न्हुच्छे नारायणले प्राप्त गरी कि.नं. ५८८ को क्ष.फ. ०-७-२ जग्गामा निज मोहीले घर बनाउन २०४५ सालमा नक्सा पास गरिसकेको देखिन्छ। मोहीको हकबापत प्राप्त गरेको जग्गा र घरसमेत निर्माण हुने देखिन आएकोले अब सो व्यवहारलाई खलबल्याउनु मनासिब र न्यायोचित देखिन आउँदैन। गुठीको जग्गामा पनि मोही हक प्राप्त गर्न सक्ने।

साबिक कि.नं. १८७ बाट मोही भाग छुट्टिएको जग्गाबाहेक अरु प्रतिवादीहरू र पुष्परत्नका

नाममा बाँकी रहेको र निजले प्रतिवादीहरू केशरत्न तारादेवीलाई हक हस्तान्तरण गरेको जग्गासम्म भगवानको पुजा आज चलाउने गरी निजी गुठी कायम हुने ।

निजी गुठीको जग्गा प्रतिवादी पुण्यरत्नले एकलौटी दर्ता गराएको सो दर्ता तथा सो दर्ताको आधारमा प्रतिवादी तारादेवी र केशरत्नको नाउँमा हस्तान्तरण भई गएको लिखत दर्तासमेत बदर भई वादीको समेत हक रहने गरी सो हदसम्मको जग्गाको निजी गुठी कायम गर्नुपर्ने देखिन आएको छ । मुलुकी ऐन, गुठीको ३(२) नं. मा घर गुठी राखेकोमा धर्मलोप गर्नेले पनि शेष बाँकी ऐनबमोजिम बन्डा गरी खान पाउने हुँदा र प्रतिवादी पुण्यरत्नले आफ्नो नाउँमा दर्ता गरी आफ्नै श्रीमती, भाइलाई सम्म हस्तान्तरण गरेको अंशियारबाहेक अन्यत्र जग्गा दिएको नदेखिई प्रतिवादीमध्ये पुण्यरत्नले धर्मलोप गरेको देखिए पनि शेष बाँकी बन्डा गरी खान पाउने ।

माथि विवेचित तथ्य प्रमाण र प्रतिपादित कानूनी सिद्धान्तसमेतको आधारमा सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट निजी गुठी कायम गर्ने गरि भएको फैसला उल्टी गरी वादी दाबी नपुग्ने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६४।१।१६ को फैसला र सो पुनरावेदन अदालत, पाटनको फैसलासमेत उल्टी गरी गुठीको महलको १६ नं. को हदम्यादभित्र नालिस नपरेको भनी फिराद खारेज गर्ने गरी यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट मिति २०६७।८।१३ मा भएको फैसला मिलेको देखिन नआएकोले सो फैसला उल्टी भई प्रतिवादी पुण्यरत्नले कि.नं. १८७ को जग्गा २०३९ सालमा रैकर भनी गराएको दर्ता तथा निजले हक हस्तान्तरण गरेको प्रतिवादी तारादेवी ताम्राकार र केशरत्न ताम्राकारका नाउँका कि.नं.११८८ र ११८९ तथा पुण्यरत्न ताम्राकारको नाउँमा बाँकी रहेको कि.नं. ११९४ का जग्गासम्ममा वादी योग्यरत्न ताम्राकारसमेतको

हक हिस्सा हुने गरी भगवान पुजा आज चलाउने निजी गुठी कायम हुने ठहर्याई कि. नं. ५८८ र गुठी धर्मलोपतर्फको दाबी पुन सक्दै नभनी सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट मिति २०६१।१।२४ मा भएको फैसला सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७३ साल असोज ६ गते रोज ५ शुभम् ।

यसै लगाउका निम्न मुद्दाहरूमा पनि यसै अनुसार फैसला भएका छन्:

- ०६९-NF-०००९, लिखत बदर, धर्मलोप, योग्यरत्न ताम्राकार वि. पुण्यरत्न ताम्राकारसमेत
- ०६९-NF-००१०, लिखत बदर, धर्मलोपसमेत, योग्यरत्न ताम्राकार वि. पुण्यरत्न ताम्राकारसमेत
- ०६९-NF-००११, लिखत बदर, धर्मलोपसमेत, योग्यरत्न ताम्राकार वि. पुण्यरत्न ताम्राकारसमेत

संयुक्त इजलास

१

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६७-WO-११२९, परमादेश, शैलेन्द्र खड्कासमेत वि. सम्माननीय प्रधानमन्त्री, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबार, काठमाडौंसमेत

खेलकुदसम्बन्धी संस्थालाई नियमन गर्ने एवम् निर्देशन दिनेलगायतको अधिकारप्राप्त निकायको रूपमा राष्ट्रिय खेलकुद परिषद्लाई तोकेको अवस्थामा कुनै पनि खेलकुदसम्बन्धी संस्थाले कानूनविपरीत परिषद्मा दर्ता नै नगरी खेलकुदसम्बन्धी गतिविधि सञ्चालन गर्ने, आर्थिक अनियमितता गर्नेलगायतका

गैरकानूनी कार्य गरेको पाइएमा त्यस्तो संस्था विरुद्धमा खेलकुद परिषद्मा उजुरी गर्न सक्ने नै देखियो । खेलकुदसम्बन्धी संस्थालाई नियमन गर्न स्थापित भएको राष्ट्रिय खेलकुद परिषद्मा यी रिट निवेदकहरूले उजुरी गरेको भन्ने निवेदनबाट खुल्न सकेको पाइएन । कानूनमा वैकल्पिक उपचारको व्यवस्था हुँदाहुँदै सोबमोजिम उपचार खोजी समस्या समाधान गर्न पहल गर्नुपर्नेमा सो केही गरेकोसमेत देखिएन । असाधारण अधिकारक्षेत्र वैकल्पिक उपचारको व्यवस्था नभएको वा भए पनि अपर्याप्त र प्रभावहीन रहेको अवस्थामा मात्र आकर्षित हुन्छ । वैकल्पिक व्यवस्था हुँदाहुँदै असाधारण अधिकारक्षेत्र प्रयोग गरी पर्न आएको निवेदनमा दाबीबमोजिम आदेश जारी गर्न नमिल्ने ।

रिट निवेदकहरूले प्रस्तुत रिट निवेदनमा विपक्षी CAN को खेलकुद परिषद्मा आबद्धता, सो संस्थाको आर्थिक कारोबारलगायतका अन्य विषयउपर प्रश्न उठाई प्रस्तुत रिट निवेदन दायर गरेको देखिन्छ । परन्तु आफ्नो दाबीलाई पुष्टि गर्ने वस्तुनिष्ठ कागजप्रमाणहरू निवेदनसाथ पेस गरेको नदेखिनुका साथै आफ्नो दाबी पुष्टि गर्न प्रस्तुत रिट निवेदनको सुनुवाइमा रिट निवेदकहरूको तर्फबाट उपस्थित भएकोसमेत देखिएन । निवेदकहरूले नेपाल क्रिकेट एसोसिएसनको राष्ट्रिय खेलकुद परिषद्सँगको आबद्धता, CAN को निर्वाचन तथा आयव्यय विवरणको पारदर्शितासम्बन्धमा उठाएका प्रश्नहरूको प्रत्यर्थीहरूबाट पेस भएको लिखित जवाफबाट सम्बोधन भएको देखिएकाले निवेदन दाबी मनासिब देखिन नआउने ।

अतः माथि विवेचित तथ्य तथा कानूनी व्यवस्था, निवेदकहरूले अदालतमा उपस्थित भई निवेदनमा उठाएका कुराहरू पुष्टि गर्ने प्रयास नगरी गैर जिम्मेवारी प्रदर्शन गरी बसेकोसमेतका आधार प्रमाणबाट निवेदन मागबमोजिम आदेश जारी गर्न

मिलेन । प्रस्तुत रिट खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: इन्दिरा शर्मा

इति संवत् २०७२ साल चैत २ गते रोज ३ शुभम् ।

२

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७२-CI-०५४७, निर्णय बदर, नेपाल सरकार वि. रवि शर्मा अर्याल

सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले अनुचित कार्य गरेको अनुसन्धान तहकिकातबाट देखिएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई विभागीय कारवाहीका लागि अख्तियारवालासमक्ष लेखी पठाउन सक्ने अधिकार अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई रहे भएको नै पाइन्छ । प्रतिवादी रवि शर्मा अर्याल सार्वजनिक पद धारण गरेको राष्ट्रसेवक कर्मचारी रहेको तथ्यमा विवाद नरहेको हुँदा निजले अनुचित कार्य गरेको देखिएमा निजलाई विभागीय कारवाहीका लागि अख्तियारवालासमक्ष लेखी पठाउन सक्ने अधिकार आयोगलाई रहेको पाइयो । तर आयोगले आफूमा निहित अधिकारको प्रयोग गर्दा कानूनले निर्धारण गरेको प्रक्रिया र पद्धतिको अनुशरण र अवलम्बन गर्नु नपर्ने भन्ने नहुने ।

प्रतिवादी रवि शर्मा अर्याललाई अनुचित कार्य गरेउपर कारवाहीको निर्णय गर्दा निजलाई लगाइएको आरोप र सोसम्बन्धमा हुनसक्ने विभागीय सजाय र अनुसन्धानबाट प्राप्त विवरणसमेत खुलाई स्पष्टीकरण सोधी निजलाई सफाइ पेस गर्ने मौकासमेत दिएको भन्ने देखिएन । कुनै पनि व्यक्ति उपर लागेको अभियोगमा निजलाई सफाइको मौका नदिई कारवाहीको लागि सिफारिस गरिएको अवस्थामा त्यस्तो काम कारवाही प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त अनुकूल रहेको मान्न मिल्ने नदेखिने ।

कानूनले अनिवार्यरूपमा पालना गर्नुपर्ने भनी निर्धारण गरेको प्रक्रिया र कार्यविधिलाई अनदेखा गर्न पाउने छुट कुनै पनि व्यक्ति तथा निकायलाई कानूनले

दिएको छैन । कानूनी राज्यमा कानूनभन्दा माथि कुनै पनि व्यक्ति वा निकाय रहन सक्दैन र कानूनले पालना गर्नुपर्ने भनी निर्धारण गरेका प्रावधानहरूलाई सम्बन्धित सबैले अनिवार्यरूपमा अवलम्बन गर्नु नै पर्दछ । अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले पनि आफूलाई भएको अधिकारको प्रयोग गर्दा उल्लिखित कानूनी प्रक्रिया र प्रावधान मुताविक गर्नुपर्नेमा विवाद छैन । तर प्रस्तुत मुद्दाका प्रतिवादी रवि शर्मा अर्याललाई ऐ. ऐनको दफा १२क. बमोजिम विभागीय कारवाही गर्न लेखी पठाउने भनी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट निर्णय गर्दा कानूनले निर्दिष्ट गरेको स्पष्टीकरण सोधनेलगायतका कुनै पनि प्रावधान र प्रक्रिया अवलम्बन गरेको नदेखिँदा त्यस्तो निर्णय कानूनबमोजिम भएको भनी अर्थ गर्न नमिल्ने ।

उल्लिखित तथ्य, कानूनी व्यवस्था तथा विवेचित आधारसमेतबाट प्रतिवादी रवि शर्मा अर्याललाई अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट विभागीय कारवाहीका लागि अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८ को दफा (१२क) बमोजिम सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउने भनी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले ऐ. ऐनको दफा ११ बमोजिम अनिवार्यरूपमा पालना गर्नुपर्ने कार्यविधि पालना नगरी मिति २०७१।१।१३ मा निर्णय गरेको देखिएकाले उक्त निर्णय बदर हुने ठहर्छ भनी विशेष अदालतबाट मिति २०७१।१२।८ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।
इजलास अधिकृत: इन्दिरा शर्मा
इति संवत् २०७२ साल चैत २ गते रोज ३ शुभम् ।

३

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-WO-०९०९, उत्प्रेषण / परमादेश, अम्बिका (सिग्देल) पराजुलीसमेत वि. शिवबहादुर बानियाँसमेत

चेक सटहीका लागि बैंकमा पर्याप्त रकम छ छैन भन्ने कुरा चेक काट्दाको समयमै ध्यान दिनु पर्ने खातावालाको दायित्व हो । चेक काटिसकेपछि चेकमा उल्लेख भएको रकम खाम्ने गरी बैंकमा मौज्जात नरहेको भन्ने बैंकबाट जानकारी प्राप्त हुन आएपछि रकम जम्मा गर्नु पर्ने दायित्व भएका यी रिट निवेदकहरूले आफ्नो खातामा पर्याप्त रकम छैन भन्ने जान्दा जान्दै भुक्तानीका लागि चेक दिएको र चेक सटहीका लागि पर्याप्त रकम जम्मा गर्न बैंकबाट सूचना जारी भई सक्दासमेत सजगता नअपनाई धिडन्याइँ गरी बसेको भन्ने देखिन्छ । यी रिट निवेदकहरूले सन् २०११।१।७ र २०११।१।२५ मासमेत विपक्षी शिवबहादुर बानियाँको नाममा नेपाल क्रेडिट एण्ड कमर्स बैंक लि.को भुक्तानी चेक जारी गरी दिएका र सो चेकहरू बैंकबाट अनादर गराई बल्याक लिस्टमा समावेश गराएको भनी रिट निवेदनमा खुलाएकोबाट यी रिट निवेदकहरूले खातामा पर्याप्त रकम नभए पनि पटकपटक चेक काट्ने काम गरेको भन्ने देखिन आउने ।

नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा ७९ तथा बैंक तथा वित्तीय संस्थासम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ४९ मा नेपाल राष्ट्र बैंकले वाणिज्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाको काम कारवाही नियमन गर्ने प्रयोजनका लागि नियम, विनियम बनाउने तथा विभिन्न निर्देशनहरू जारी गर्न सक्ने भन्ने व्यवस्था भएको पाइन्छ । सो व्यवस्था अनुसार नेपाल राष्ट्र बैंकबाट जारी भएको इ.प्रा. नं. १२/०७१ कर्जा सूचना तथा कालोसूचीसम्बन्धी निर्देशन, २०७१ जारी भएको भन्ने देखिएको र सो निर्देशनको दफा १०.२ (ड) मा बैंकले जानकारी गराएको ७ दिनभित्र पनि चेक सटही हुने गरी पर्याप्त रकमको व्यवस्था नगरी ठग्ने अथवा दुःख दिने नियत राख्ने खातावालालाई कालोसूचीमा राख्न सम्बन्धित बैंक वित्तीय संस्थाबाट सिफारिस भई आएमा कर्जा सूचना केन्द्रले अनिवार्य रूपमा

कालोसूचीमा समावेश गर्नु पर्ने भन्ने व्यवस्था रहेको भन्ने कर्जा सूचना केन्द्रको लिखित जवाफबाट देखिन आयो। यसरी सो कानूनी व्यवस्था अनुसार नेपाल क्रेडिट एण्ड कमर्स बैंक लि. बाट यी रिट निवेदकहरूलाई कालो सूचीमा समावेश गर्न सिफारिस भई आएपछि कर्जा सूचना केन्द्रबाट मिति २०७०।२।६ को कालोसूची नं. ४७३५ बाट कालोसूचीमा राखिएको भन्ने देखिँदा कर्जा सूचना केन्द्रबाट यी रिट निवेदकहरूलाई कालो सूचीमा राखेको कार्य कानूनसम्मत नै रहे भएको मान्नु पर्ने।

उल्लिखित तथ्य, कानूनी व्यवस्था तथा विवेचित आधार कारणबाट कर्जा सूचना केन्द्रले यी रिट निवेदकहरूलाई कालोसूचीमा समावेश गरी कालो सूचीमा राखिएको कार्य गैरकानूनी भन्ने पुष्टि भएको नदेखिँदा निवेदनबमोजिमको आदेश जारी गर्न मिलेन। रिट खारेज हुने ठहर्छ। रिट खारेज हुने ठहरेकाले यस अदालतबाट जारी भएको मिति २०७१।३।१९ को अन्तरिम आदेश र सो आदेशलाई निरन्तरता दिने गरी मिति २०७१।४।२० मा भएको अन्तरिम आदेशसमेत स्वतः निष्क्रिय हुने।

इजलास अधिकृत: इन्दिरा शर्मा

इति संवत् २०७२ साल चैत १ गते रोज २ शुभम्।

४

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७२-RC-००१७, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. पिताम्बरप्रसाद यादव

प्रस्तुत मुद्दाको मिसिल संलग्न कागजात अवलोकन गर्दा घटनास्थल तथा लास जाँच मुचुल्का, मृतकको बायाँ गालामा दुईवटा गोली लागेको घाउ एवम् छातिमा समेत गोली लागेको भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ। त्यसका अतिरिक्त घटनास्थलमा गोलीका खोकाहरू बरामद भएको देखिएको छ। शव परीक्षण प्रतिवेदनमा मृत्युको कारणमा massive bleeding and hemothorax due to gunshot injury भन्ने

उल्लेख भएको देखिएकाले मृतकको मृत्यु कर्तव्यबाट भएको भन्ने कुरामा विवाद देखिँदैन। यी प्रतिवादीले अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष बयान गर्दा ९ एम. एम.को पेस्तोलले मृतकको गाला, गर्धन र छातीमा गोली हानी हत्या गरेको हुँ भनी आरोपित कसुरलाई स्वीकार गरी वयान गरेको देखियो। केन्द्रीय विधि विज्ञान प्रयोगशालाको परीक्षण प्रतिवेदनबाट घटनास्थलमा फेला परेका गोलीका खोकाहरू 9mm caliber pistol / smg का खोकाहरू हुन् र एउटै Standard factory made pistol बाट फायर गरिएका हुन् भन्ने खुल्न आएको पाइँदा गोली प्रहारबाट मृतकको मृत्यु भएकोसमेत पुष्टि हुने।

प्रतिवादीले अदालतसमक्ष बयान गर्दा कसुरमा इन्कार रही वारदातको समयमा आफू भारतमा रहेको भन्ने जिकिर लिएको भए पनि जाहेरवाला हेमराज पौडेलले मृतक शालिकराम पौडेल हकुई गा.वि.स. वडा नं. ७ स्थित तुरिया खोलामा रायमाझी कन्सट्रक्सनमा काम गर्ने हुनाले सोही स्थानमा बस्नु भएको र उहाँ सुतिरहेको अवस्थामा ४/५ जना मधेसी मुलका मानिसहरू आई निजलाई सुतेको ठाउँबाट उठाई केही पर लगी गाली गलौज गर्दै २ गोली गालामा र १ गोली छातिमा प्रहार गरी सोही स्थानमा हत्या गरिएको हो। शालिकराम सँगसँगै बस्ने साथीहरूले मलाई खबर गरी घटनाको बारेमा भनेकोले जानकारी पाई प्रहरीमा उजुर गरेको हुँ। मेरो भाइको हत्यारा यी प्रतिवादीहरूनै हुन भनी अदालतमा किटानी बकपत्र गरेको देखिन्छ। त्यसै गरी जाहेरवाला राजेश पौडेलले मेरो बुबा शालिकराम पौडेललाई लल्लन सिंह भन्ने जनार्दन यादवसमेतका व्यक्तिले गोली हानी हत्या गरेका हुन् भनी बकपत्र गरेको र घटना स्थलबाट बरामद भएका गोलीका खोकालाई यी प्रतिवादीले सनाखत गरी आफूले सोही गोली मृतकउपर प्रहार गरेको भनी मौकामा उल्लेख गरेको देखिएकाले प्रतिवादीले अदालतमा वयान गर्दा कसुरमा

इन्कार रहे पनि अपराधको शृङ्खलाबद्ध घटनाक्रमले यी प्रतिवादीसमेतले मृतकलाई गोली प्रहार गरी हत्या गरेको देखिन आयो। उल्लिखित अवस्थामा प्रतिवादी पिताम्बरप्रसाद यादवलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठहर्याएको सुरु फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालतको फैसला मनासिब देखिन आउने।

तसर्थ उपर्युक्त आधार र कारणसमेतबाट प्रतिवादी पिताम्बरप्रसाद यादवले पेस्तोलबाट गोली प्रहार गरी मृतक राजेन्द्र भन्ने शालिकराम पौडेललाई कर्तव्य गरी मारेको देखिएकाले निज प्रतिवादीलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठहर्याएको सुरु नवलपरासी जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको मिति २०७०।१२।४ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: विश्वनाथ भट्टराई

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७२ साल असोज १ गते रोज ६ शुभम्।

५

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०६९-CI-०६९८, ०६९-CI-१२३१, लेनदेन, उत्तमप्रसाद उप्रेती वि. काजीकृष्ण तण्डुकार, काजीकृष्ण तण्डुकार वि. उत्तमप्रसाद उप्रेती

प्रस्तुत मुद्दाको मिसिल संलग्न कागजात अवलोकन गर्दा वादी दाबीको मिति २०५२।५।२८।४ को लिखतमा २ महिनाको भाखा राखी सयकडा १० प्रतिशतले हुने साँवा ब्याजसमेत बुझाउने गरी लिखत खडा भएको देखिन्छ। वादीले २०६१।१२।३० गतेमा उक्त तमसुकको रकममध्ये रु.१,७०,०००।- बुझाएको भन्ने अर्को भाखा पत्रको कागजसमेत पेस गरी मिति २०६७।१।२७ मा फिराद दर्ता गराएको देखिन्छ। उक्त फिराद साथ पेस भएको मिति २०५२।५।२८।४ को सक्कल लिखतको पछाडि आज

मिति २०६१ साल कात्तिक ३ गते सम्म पटकपटक गरी जम्मा रु.१,३७,०००।- मात्र बुझाएँ भनी उल्लेख गरेको देखिन्छ। वादी प्रतिवादीबीच भएको लेनदेनको उक्त लिखत वादीको साथमा रहने भन्ने कुरामा विवाद छैन। वादीको साथमा रहने लिखतको पिठमा रकम बुझेको भनी लेखिएको व्यहोरा प्रतिवादीबाट लेखिएको वा रकम नबुझी सो व्यहोरा जनिएको भनी अनुमान गर्न सकिँदैन। तमसुकमा लेखिएबमोजिमको केही रकम चुक्ता भएको अवस्थामा नै तमसुकको पिठमा रकम बुझेको व्यहोरा उल्लेख हुने कुरा स्वाभाविकरूपमा अनुमान गर्न सकिन्छ। उक्त लिखतको दरपीठको व्यहोरा सम्बन्धमा वादीले फिरादमा कुनै कुरा उल्लेख गरेको देखिँदैन। वस्तुतः वादीले जुन रकमको दाबी लिई फिराद दायर गरेको हो सोही रकमको तमसुकको पिठमा जनिएको व्यहोरासम्बन्धमा फिरादपत्रमा केही उल्लेख नगरेको देखिएकाले वादी सफा हात लिई अदालत प्रवेश गरेको भन्न मिल्ने नदेखिने।

प्रतिवादीले प्रतिउत्तर लगाउँदा दाबीको लिखतको ब्याजसहितको रकम चुक्ता भइसकेको भन्ने जिकिर लिई अ.बं. ७८ नं. अनुसार उक्त लिखत सुनाइएकोमा उक्त दुवै लिखत सद्दे साँचो हो। आफूले मिति २०६१।७।३ गते रु.१,३७,०००।- र मिति २०६१।१२।३ मा रु.१,७०,०००।- बुझाई बाँकी बुझाउनु पर्ने रु.६१,५००।- पनि पटकपटक बुझाइसकेको छु भन्ने व्यहोराको बयान गरेको देखिन्छ। मिति २०५२।५।२८ को उक्त लिखतको पिठको व्यहोरामा मिति २०६१।७।३ गतेसम्म पटकपटक गरी रु.१,३७,०००।- बुझाएको भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ। साथै मिति २०६१।१२।३० को लिखत अनुसार रु.१,७०,०००।- वादीलाई बुझाएकोसमेत देखिँदा जम्मा रु.३,०७,०००।- वादीले प्रतिवादीलाई बुझाई सकेको देखिएकाले सो रकम कट्टा गरी बाँकी साँवा रकम र ब्याज गरी रु.४,३०,०००।- मात्र वादीले भराई पाउने ठहराउनु पर्नेमा तिर्नुपर्ने रकम

रु.६,६५,२८६।- कायम गरी भरिभराउसम्मको हुने ब्याजसमेत भराउन पाउने गरी भएको सुरु ललितपुर जिल्ला अदालतको मिति २०६८।५।२१ को फैसला मिलेको नदेखिँदा सो फैसला केही उल्टी गरी साँवा र ब्याज गरी जम्मा रु.४,३०,०००।- सम्म वादीले प्रतिवादीबाट भरी पाउने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालतको फैसला मनासिबै देखिन आउने।

उपर्युक्त आधार र कारणसमेतबाट प्रतिवादीले मिति २०६९।७।३ सम्ममा रु.१,३७,०००।- र मिति २०६९।१२।३० मा रु.१,७०,०००।- समेत गरी जम्मा रु.३,०७,०००।- वादीलाई बुझाई सकेको देखिएकोले साँवा र ब्याज गरी रु.४,३०,०००।- सम्म वादीले प्रतिवादीबाट भराई लिने पाउने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९।४।७ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। वादी प्रतिवादी दुवै पक्षको पुनरावेदन जिकिर पुन नसक्ने।
इजलास अधिकृत: विश्वनाथ भट्टराई
कम्प्युटर: विकेश गुरागाई
इति संवत् २०७२ साल भदौ ३१ गते रोज ५ शुभम्।

६

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७०-CR-०३०६, मोटरसाइकल चोरी, नेपाल सरकार वि. प्रकाश चौलागाई

वस्तुतः यी प्रतिवादीबाट बरामद भएको मोटरसाइकल जाहेरवालाको जाहेरी दरखास्तमा उल्लेख भएबमोजिमको बा ३४ प १३३१ नं. को मोटरसाइकल भएको भन्ने कुरामा विवाद नभए पनि यीनै प्रतिवादीले उक्त बरामद भएको मोटरसाइकल चोरी गरी ल्याएको भन्ने पुष्टि भएको छैन। चोरी गरेको सामान कसैसँगबाट बरामद हुँदा चोरी गरेको सामान जानीजानी किनेको वा चोरी गरी ल्याएको भन्न मिल्ने हुँदैन। चोरी गर्नु र चोरी भएको सामान कसैको साथमा फेला पर्नुको बीचमा सारभूतरूपमा नै अन्तर

छ। सोहीबमोजिम मुलुकी, ऐन चोरी महलमा यी दुवै अवस्थालाई फरक फरक अपराधका रूपमा व्यवस्थित गरिएको छ। वादी पक्षले अभियोगपत्रमा प्रतिवादी उपर चोरीको महलको १२ नं. बमोजिमको कसुर गरेको भनी दाबी लिइएको देखिन्छ। चोरीको सामान जानी जानी खरिद गरेको भन्ने वादी पक्षको अभियोग दाबी नै रहेको पाइँदैन। फौजदारी कानूनको प्रयोग गर्दा यसका सिद्धान्तको पूर्णरूपमा पालना र प्रयोग भएको हुनुपर्छ। एउटा कसुरको अभियोग दाबी लिई अर्को कसुरमा सजाय गर्न मिल्ने हुँदैन। वादी पक्षले अभियोग लगाउँदा चोरी गरेको नै भन्ने पुष्टि नगरी चोरीको अभियोग लगाउन मिल्दैन भने चोरीको सामान भन्ने जानी जानी राखेको हो भने त्यही अभियोग लगाउनुपर्ने हुन्छ। अभियोग पत्रमा चोरी गरेको भन्ने दाबी मात्र भएको अवस्थामा सो अभियोगलाई चोरीको सामान जानी जानी राखेको भन्ने अभियोगमा रूपान्तरण गर्न फौजदारी कानूनको सिद्धान्तले मिल्ने हुँदैन। प्रतिवादीले चोरी गरी ल्याएको भन्ने पुष्टि नभएको र चोरीको सामान साथमा राखेको भन्ने अभियोग दाबी नै नरहेको प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादीलाई चोरीको अभियोगमा कसुरदार ठहराउन फौजदारी कानूनको सामान्य सिद्धान्तले समेत नमिल्ने हुँदा वादी पक्षको अभियोग मागदाबी पुन नसक्ने ठहर्याएको सुरु र पुनरावेदन अदालतको फैसला मनासिब देखिन आउने।

तसर्थ उपर्युक्त आधार र कारणसमेतबाट प्रतिवादीले जाहेरवालाको मोटरसाइकल चोरी गरेको भन्ने पुष्टि हुन नआएको र चोरीको सामान साथमा राखेको वादी पक्षको अभियोग दाबी नै नभएको अवस्थामा अभियोग दाबीबाट सफाई दिने ठहर्याएको सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९।२।७ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। वादी नेपाल

सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।
इजलास अधिकृत: विश्वनाथ भट्टराई
कम्प्युटर: विकेश गुरागाई
इति संवत् २०७२ साल भदौ ३१ गते रोज ५ शुभम् ।

७

स.का.मु.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली, ०६८-८१-१००२, ०९७६, उत्प्रेषण / परमादेश, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, सुनसरी वि. राजकुमार लिम्बू, जिल्ला विकास समितिको कार्यालय, सुनसरी वि. राजकुमार लिम्बू

मालपोत ऐन, २०३४ को दफा ८(ख) को उपदफा (२) मा प्रचलित कानूनबमोजिम कुनै अड्डा अदालत वा सरकारी कार्यालयबाट कुनै घर जग्गा रोक्का वा त्यस्तो रोक्का राखिएको रोक्का वा फुकुवा गर्न लेखी आएमा मालपोत कार्यालयले लेखी आएबमोजिम त्यस्तो घर जग्गा रोक्का वा फुकुवा गरी दिनुपर्दछ भन्ने व्यवस्था छ । पुनरावेदकहरूको पत्रको आधारमा निवेदन दाबीको जग्गा समेत रोक्का रहेको देखिन्छ । तर उक्त रोक्का राख्न लेखी पठाउने निकायको सम्बन्धित पत्र नै यस अदालतबाट बदर भई रोक्का जग्गा फुकुवा गर्न मालपोत कार्यालयको नाममा परमादेशको आदेश जारी भएपछि निवेदकको जग्गा फुकुवा गर्न नमिल्ने हुँदैन । कानूनले नै मालपोत कार्यालयलाई कुनै अड्डा अदालत वा सरकारी कार्यालयबाट रोक्का वा फुकुवा गर्न समेत लेखी आएमा रोक्का वा फुकुवा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । जिल्ला प्रशासन कार्यालय, सुनसरीले जिल्ला विकास समितिको कार्यालयको मिति २०५८।३।१७ को पत्रबमोजिम भनी मिति २०५८।३।१९ को पत्रबाट रोक्का रहेको जग्गा फुकुवा गर्नका लागि यस अदालतबाट मिति २०६७।१२।१७ मा मालपोत कार्यालय, सुनसरीको नाममा परमादेशको आदेश जारी भइसकेको देखिएको छ । मिति २०५८।३।१७ को पत्र यस अदालतबाट माथि उल्लिखित रिट निवेदनमा

भएको आदेशले बदर भइसकेको देखिँदा सो आदेश निवेदकको हकमा पनि समानरूपमा लागू हुने देखिन आउने ।

अतः माथि विवेचित आधार र कारणबाट पुनरावेदन अदालत, विराटनगरबाट मिति २०६८।६।९ मा रिट जारी हुने गरी भएको आदेश मनासिब देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: भीमबहादुर निरौला
कम्प्युटर: गीता घिमिरे (गिरी)
इति संवत् २०७१ साल फागुन १० गते रोज १ शुभम् ।

इजलास नं. १

१

मा.न्या.श्री गिरीश चन्द्र लाल र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७०-CR-०८५४, लागु औषध (खैरो हेरोइन), विक्रान्तकुमार मलोरी वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादीले अदालतमा बयान गर्दा अभियोग दाबीमा उल्लिखित लागु औषध खैरो हेरोइन मेरो साथबाट बरामद भएको होइन भनी इन्कारी बयान गरेको भए तापनि मौकामा अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष बयान गर्दा मिति २०६७।१।१५ मा म रक्सौल हुँदै वीरगन्जबाट टाटा सुमोमा काठमाडौंको बल्खुमा आई राजन भन्ने व्यक्तिको प्रतीक्षा गरी बसेको अवस्थामा प्रहरीले मलाई पक्राउ गरी मेरो साथबाट ९६ ग्राम खैरो हेरोइन बरामद गरेको हो भनी आरोपित कसुरमा साबित रहेको पाइन्छ । प्रतिवादीको मौकाको उक्त साबिति बयान मिसिल संलग्न खानतलासी तथा बरामदी मुचुल्का र प्रतिवादीउपर परेको किटानी प्रतिवेदनसमेतबाट समर्थित हुन आएको देखिन्छ । यी प्रतिवादीले प्रहरीमा भएको बयान मेरो होइत प्रहरीले लेखी राखेको बयान कागजमा सहीछाप गराएका हुन् भनी अदालतको बयानमा उल्लेख गरे तापनि उक्त बयान

निजको स्वेच्छाको नभएको भन्नेतर्फ प्रतिवादीले नै प्रमाण पुर्याउनु पर्ने हुन्छ । तर प्रतिवादीले प्रमाण पुर्याउन सकेको पाइँदैन । प्रहरीले कुटपिट गरेकोले शरीर परीक्षण गराइ पाउँ भनी प्रतिवादीले अदालतमा निवेदन मागसमेत गरेको मिसिलबाट देखिँदैन । यी प्रतिवादीबाट बरामद भएको ९६ ग्राम खैरो हेरोइन निजबाट बरामद भएको होइन भन्ने कुरा निजले प्रमाणित गर्न सकेको नदेखिँदा प्रतिवादीको मौकाको बयानलाई मिसिल संलग्न प्रमाणहरूले पुष्टि र समर्थन गरेकै देखिने ।

पुनरावेदक प्रतिवादीले १३ वर्षको मात्र हुँ भनी लिएको पुनरावेदन जिकिरका सम्बन्धमा विचार गर्दा निजले सुरु अदालतमा बयान गर्दा आफू १३ वर्षको मात्र भएको भनी बयान गरेको भए तापनि मौकामा अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष बयान गर्दा आफू १६/१७ वर्षको भएको भनी उल्लेख गरेका छन् । निजको उमेर परीक्षणका लागि अदालतको आदेशानुसार मिति २०६९।१।८ को तीनजना चिकित्सक टोलीले पुनरावेदक प्रतिवादीको शारीरिक परीक्षण गरिदिएको रायसहितको प्रतिवेदनमा निजको उमेर १७ र १८ वर्षबीचको रहेको देखिन्छ । यस अवस्थामा बालबालिकासम्बन्धी ऐन, २०४८ को दफा २(क) को परिभाषाभित्रको नाबालक मान्न सकिने नदेखिँदा निज उमेर पुगेकै व्यक्ति देखिन आउने ।

पुनरावेदक प्रतिवादीबाट ९६ ग्राम खैरो हेरोइन बरामद भएको तथ्य मिसिल संलग्न प्रमाणबाट पुष्टि भई निज लागु औषध खरीद बिक्री, ओसारपसार गर्ने कार्यमा संलग्न रहेको देखिएको र लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा १२ बमोजिम निजले उक्त बरामद भएको लागु औषध खैरो हेरोइन आफूबाट बरामद भएको हैन भनी प्रमाणद्वारा पुष्टि गर्न सकेको नदेखिँदा निजको उमेर र अपराधको अवस्थासमेतलाई विचार गरी निज प्रतिवादीलाई लागु औषध नियन्त्रण ऐन, २०३३ को दफा १४(१)(छ)(२) बमोजिम १०

वर्ष कैद ररु. १,००,०००।- (एक लाख) जरिवाना हुने ठहर्याएको सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०७०।४।२२ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । अभियोग दाबीबाट सफाइ पाउँ भन्ने पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: नगेन्द्रकुमार कालाखेत्री

कम्प्युटर: टेकबहादुर खड्का

इति संवत् २०७२ साल पुस २ गते रोज ५ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली, ०७१-RC-००१७, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. सुब्बा परियार (दमै)

घटनास्थल डिलबहादुर परियारको घरको आँगनमा रगत लागेको र सो आँगनको डिलमा २ फिट ४ इन्च लम्बाइ साढे पाँच इन्च गोलाइको रगत लागेको दाउरोसमेत बरामद भएको घटनास्थल मुचुल्काबाट देखिन्छ । जाहेरवाला निज प्रतिवादीका काका नाता पर्ने तथा बुझिएका मानिस पुतली परियार निजका आमा भएको र निजसमेतका प्रत्यक्षदर्शीहरूले प्रतिवादीको कुटपिटले सख्त घाइते भएको मनमाया परियारको उपचारको क्रममा मृत्यु भएको हो भनी बकपत्र गरेका छन् । यसका साथै यी प्रतिवादीले अनुसन्धानको क्रममा अपराध स्वीकार गरी बयान गरे पनि अदालतमा आई बयान गर्दा आफू बिरामी भएको बेलामा के के गरँ थाहा भएन, उक्त दिन मृतकसँग कुनै झगडा भएको थिएन भनी बयान गरे तापनि आफ्नो निर्दोषिता प्रमाणित गर्न कुनै साक्षी प्रमाण पेस गर्न सकेको देखिँदैन । यसरी प्रतिवादी विरुद्धको किटानी जाहेरी निजको अनुसन्धानको क्रममा भएको बयान एवम् प्रत्यक्षदर्शीहरूको अदालतसमक्षको बकपत्रको व्यहोरासमेतबाट प्रमाणित भइरहेको हुँदा मनमाया परियारको मृत्यु यी प्रतिवादी सुब्बा परियारको कर्तव्यबाट भएको तथ्य शंकारहित तवरबाट पुष्टि हुन आउने ।

प्रतिवादी र मृतक श्रीमान श्रीमती नाताका भई सँगै बसोबास गरेको तथ्यमा विवाद छैन । श्रीमान् श्रीमतीको सम्बन्ध पूर्णतः विश्वासमा अडेको हुन्छ र यसमा एउटाले अर्काको विरुद्धमा कुनै आपराधिक घटना घटाउन सक्ने परिकल्पना समेत गरेको हुँदैन । अझै परेका बेला एकले अर्कालाई संरक्षण गर्ने हो । तर यदि कसैले त्यस्तो आपराधिक कार्य गरी यस्तो अमानवीय तरिकाले कुटपिट गरी ज्यानसमेत लिएको रहेछ भने त्यस्तो कार्य यस सम्बन्धमा भएको विश्वास विरुद्ध गरिएको घात (break of trust) पनि हो र यस अवस्थाको विद्यमानता भएमा विश्वासघात आपराधिक कार्यमा हुने सजाय बढाउने एउटा अवस्था (Aggravating circumstance) हुने ।

घटनास्थल लास जाँच मुचुल्का एवम् प्रत्यक्षदर्शीहरूको बकपत्रबाट प्रतिवादी सुब्बा परियार दमैले आफ्नै श्रीमतीलाई कुटपिट गरी वीभत्स तरिकाले मारेको पुष्टि हुन आएको अवस्थामा प्रतिवादीले अदालत समक्ष बयान गर्दा रोगी भएकोले सो कुरा आफूलाई थाहा भएन भनी गरेको बयान कुनै सबुद प्रमाणबाट प्रमाणित नभएको अवस्थामा निजको सो बयानको आधारमा मात्र निजलाई निर्दोष वा कम सजाय हुने अवस्था समेत देखिएन । तसर्थ निजलाई सर्वश्व सहित जन्म कैदको सजाय गरेको सुरु जिल्ला अदालतको फैसलालाई सदर हुने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालतको फैसलालाई अन्यथा मान्न नमिल्ने हुँदा लमजुङ जिल्ला अदालतले यी प्रतिवादी सुब्बा परियार दमैलाई अभियोग दाबीबमोजिम सर्वस्वसहित जन्म कैदको सजाय गरेको फैसलालाई सदर हुने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत, पोखराको मिति २०७०।८।१७ को फैसला मिलेकै देखिँदा साधक सदर हुने ।

शाखा अधिकृत: रामु शर्मा

कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७२ साल फागुन ११ गते रोज ३ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६७-WO-११२४, उत्प्रेषण, प्रदीपकुमार प्रसाद साह कलवार वि. रामभजन राय यादवसमेत

वस्तुतः आफू विरुद्धको फैसलाको जानकारी प्राप्त गर्ने वा त्यस्तो फैसलाउपर चित्त नबुझेमा पुनरावेदन गर्न पाउने कानूनी हक मुद्दाका पक्षहरूमा निहित रहेको हुन्छ । कानूनद्वारा प्रदत्त अधिकारको उपयोग गर्नबाट कसैलाई वञ्चित गर्नसमेत नमिल्ने ।

प्रत्येक व्यक्तिलाई निज विरुद्ध गरिएको कारवाहीको जानकारी पाउने र त्यस्तो कारवाहीउपर चित्त नबुझेका कुरामा पुनरावेदन गर्न पाउने अधिकार रहन्छ । तर रिट निवेदकका नाममा जारी भएको म्याद तामेलीसम्बन्धी उपर्युक्त कानूनी व्यवस्थाअनुरूप अ.बं. ११० नं. को प्रक्रिया पुर्याई तामेल भएको अवस्थामा के कुन प्रक्रिया नपुगी बेरीतको भएको र आफूले थाहा जानकारी नपाएको भन्ने यथेष्ट, विश्वासप्रद कारण, अवस्था र स्थिति देखाउनु पर्ने दायित्व निवेदककै रहने हुन्छ । रिट निवेदकले उक्त म्याद बेरीतको हुनुको कुनै आधार र कारण दिन सकेको देखिँदैन । यसका अतिरिक्त रिट निवेदकका नाउँमा जारी भएको म्याद निज आफ्नो घर ठेगानामा फेला नपरेपछि र निजको एकाघरको अरू व्यक्तिले बुझ्न इन्कार गरेको कारण निजको घरको ढोकामा टाँस भएको र उक्त तामेली प्रतिमा साक्षी र गा.वि.स. सचिवसमेतले हस्ताक्षर गरी उक्त म्याद रीतपूर्वक तामेल भएको देखिँदा निवेदकलाई प्रतिवाद गर्ने मौकाबाट वञ्चित गरिएको भन्न मिल्ने देखिँदैन । कानूनले निर्धारण गरेको प्रक्रिया र रीत पुर्याई तामेल भएको म्यादभित्र प्रतिवाद नगर्ने व्यक्तिलाई विना आधार र कारण म्याद बदर गरी पुनः प्रतिवादको मौका दिइरहनुपर्छ भन्ने कानूनको मकसद हुन नआउने ।

रिट निवेदकका नाउँमा जारी भएको म्याद

अदालतबाट जाँच भई म्याद रीतपूर्वक तामेल भएको मानी बिगो मुद्दामा बिगो भराउने काम कारवाही अगाडि बढेको देखिन्छ। विपक्षी / वादी राम भजन राय यादव र यी निवेदक प्रतिवादी भई चलेको लेनदेन मुद्दा मिति २०६५।३।१ मा फैसला भएको र फैसलाबमोजिम लेनदेनको बिगो भराई पाउँ भनी मिति २०६६।२।२५ मा विपक्षीको निवेदन परी फैसला कार्यान्वयनको क्रममा समेत रिट निवेदकका नाउँमा जारी भएको ३५ दिने सूचना अ.बं. ११० नं. को देहाय १ बमोजिमको प्रक्रिया पुर्याई मिति २०६६।६।२२ मा निजको घरदैलोमा टाँस भई तामेल भएको देखिन्छ। अ.बं. ११० नं. अनुसारको कानूनी हकमा आघात पुगेको व्यक्तिले अ.बं. २०८ नं. बमोजिम वैकल्पिक उपचारको मार्ग अवलम्बन गर्न सक्ने देखिन्छ। अ.बं. २०८ नं. बमोजिम परेको निवेदन माथि अदालतबाट जाँच भई सो अवस्थाको विद्यमानता नरहेको ठहरी काम कारवाही भइसकेको अवस्थामा रिट क्षेत्रको प्रयोगबाट उपचार माग गर्न नमिल्ने।

उल्लिखित तथ्य, विवेचना र कानूनी व्यवस्थाबाट निवेदकका नाउँमा जारी भएको पुनरावेदनको म्याद बदर नहुने गरी बारा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६७।४।१६ मा भएको आदेश र सो आदेशलाई सदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट मिति २०६७।९।११ मा भएको आदेश कानूनसम्मत देखिएकोले बदर गरिरहनु पर्ने अवस्था देखिएन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७२ साल चैत २२ गते रोज २ शुभम्।

४

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६७-WO-०९८०, उत्प्रेषण / परमादेश, ब्रह्मदेव महतो नुनिया वि. तसलिन नदाफसमेत

विवादमा रिट निवेदक र विपक्षीमध्येका

ईसा नदाफबीच चलेको लेनदेन मुद्दाको बिगो भराई पाउँ भनी निवेदकले विपक्षी ईसा नदाफको स्व. पिता रोजाई नदाफका नाउँको धनुषा जिल्ला, फुलगामा गा.वि.स. अन्तर्गतको कि.नं. २५५, २८६, ३१५ समेतका जग्गा जेथा देखाई फैसला कार्यान्वयनतर्फ निवेदन दिएको देखिन्छ। विपक्षीहरूबीच चलेको अंश मुद्दामा मिति २०६६।१२।१५ मा मिलापत्र हुँदा ऋणी ईसा नदाफको अंशमा कि.नं.२८६ बाट ०-०-१८-१२, कि.नं.३१५ बाट ०-०-१४-८ जग्गा परेको उक्त मिलापत्रको प्रतिलिपिबाट देखिन आउने।

विपक्षी दुखनी देवीको दुईवटा छोरामध्ये कान्छो छोरा विपक्षी ईसा नदाफले निवेदकबाट ऋण लिई तमसुक गरिदिएको तथ्यमा विवाद देखिँदैन। सो तमसुकमा अन्य अंशियार साक्षी बसेको वा विपक्षी ऋणी ईसा नदाफ घरको मुख्य व्यक्ति भएको भन्ने पनि देखिँदैन। अंश मुद्दाको मिलापत्रबाट विपक्षी ईसा नदाफले अंश प्राप्त गरिसकेको अवस्थामा अंशियारहरू सबैको अंश भाग रोक्का गरी बिगो भराई लिन पाउनु पर्छ भन्ने निवेदन जिकिर न्यायोचित देखिएन। यसका अतिरिक्त विपक्षी ईसा नदाफ घरको मुख्य व्यक्ति दुखनी देवीको छोरा भएको र निज छोराको नाउँमा भएको सम्पत्तिबाट लेनदेनको बिगो भरिभराउको कारवाही गर्न पाउने वैकल्पिक आधार मौजुद रहँदोरहँदै सो मार्ग अवलम्बन नगरी यस अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्रअन्तर्गत उपचार माग गर्नु यस अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तविपरीत समेत हुन जाने।

बिगो भरी भराउ गर्दा दण्ड सजायको २६ नं.का साथसाथै लेनदेन व्यवहारको ८ र ९ नं. समेतलाई सामन्जस्यपूर्ण रूपमा हेर्नुपर्ने हुन्छ। घरको मुख्य व्यक्तिले लिएको ऋणको दायित्व अन्य व्यक्तिसमेतले व्यहोर्नु पर्ने र मुख्यको मञ्जुरी नभएमा अन्य अंशियारले गरेको व्यवहारबाट सगोलको सम्पत्तिमा दायित्व सिर्जना गर्न पाउने स्थिति नदेखिने।

माथि उल्लिखित तथ्य, प्रमाण र प्रतिपादित सिद्धान्तसमेतको आधारमा पुनरावेदन अदालत, जनकपुरबाट अंश मुद्दाको मिलापत्रबाट ऋणीले अंश प्राप्त गरिसकेको हुँदा निजले खाएको ऋणमा अन्य अंशियारको सम्पत्ति रोक्का राख्न नमिल्ने भनी ऋणी ईसा नदाफबाहेकका अन्य विपक्षीहरूको अंश भागमा परेको जग्गा फुकुवा गर्ने गरी मिति २०६७।११।१२ मा भएको आदेशलाई बदर गरिरहनु पर्ने अवस्था नदेखिँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ। यस अदालतबाट जारी भएको अन्तरिम आदेशसमेत निष्क्रिय हुने।
इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त
कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन
इति संवत् २०७२ साल चैत २२ गते रोज २ शुभम्।

इजलास नं. २

१

मान्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मान्या.श्री दीपकराज जोशी, ०६५-८१-०३१४, निषेधाज्ञा / परमादेश, धनबहादुर घिमिरे वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय, ललितपुरसमेत

विपक्षी सहकारी संस्थासँग ऋण कारोवार गरेको छैन भनी पुनरावेदनमा जिकिर लिए पनि पुनरावेदकले प्रत्यर्थी लालीगुराँस बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्थाबाट मिति २०६२।५।२३ मा दुई लाख रुपैयाँ कर्जा लिएको उक्त सस्थाको लिखित जवाफ तथा सो संलग्न लिखतको प्रतिलिपिबाट देखिन्छ। प्रत्यर्थी संस्थाको अनुरोधमा दुई लाख रुपैयाँ बुझाएको भनी निवेदकले आफ्नो निवेदनमा उल्लेख गरेको पाइन्छ। तर, बुझाएको निस्सा प्रमाण निवेदनसाथ पेस गर्न निवेदकले सकेको देखिँदैन। निवेदन र लिखित जवाफमा वर्णित उक्त तथ्यबाट निवेदक र प्रत्यर्थी संस्था बीच कर्जा लेनदेन भएको तथ्यलाई तत्काल नकार्न सकिने अवस्था देखिएन।

लिखतमा लेखिएको समयभित्र कर्जा नबुझाएमा कर्जा असुली गर्ने प्रयोजनका लागि निवेदकलाई पत्राचार गर्ने, सुरक्षणस्वरूप निवेदकको खाता रोक्का गर्न प्रत्यर्थी संस्थाले सक्ने नै हुन्छ। सोबाहेक अरु कुनै कारवाही गरेको मिसिलबाट देखिएको छैन। कर्जा लेनदेनको विषयमा लिने र दिने पक्षबीच समस्या उत्पन्न भएमा साधारण क्षेत्राधिकारको अवलम्बन गरी अधिकार प्राप्त निकायबाट निवेदकले उपचार प्राप्त गर्न कानूनले मार्ग प्रशस्त गरेको नै छ। के कति कर्जा लिएको हो, कति कुन मितिमा बुझाएको, बुझाउन बाँकी के कति छ जस्ता विषयमा प्रमाण बुझी न्याय पाउने हक निवेदकको सुरक्षित नै रहेको देखिने।

प्रत्यर्थी संस्थामा रहेको बचत खाताको रकम झिकन दिनु भनी परमादेशको आदेश हुन माग गरे तर्फ पुनरावेदन अदालतबाट केही बोलिएन भनी पुनरावेदनमा जिकिर लिएपनि ऋण कारोवारको विषयमा कानूनले तोकिएको प्रक्रियाबमोजिम निप्टारा हुने हुँदा परमादेशको आदेश जारी गरिरहनु परेन भनी पुनरावेदन अदालतको आदेशमा बोलीएको नै देखिन्छ। जहाँसम्म प्रशासनिक र सुरक्षा प्रदान गर्ने निकाय जिल्ला प्रशासन कार्यालय, ललितपुर र ऐ. को महानगरीय प्रहरी परिसरले जबरजस्ती अनधिकृत कागज गराए भन्ने निवेदकको जिकिर छ, सो गरे गराएको सम्बन्धमा निजहरूले लिखित जवाफमा पूर्णरूपमा अस्वीकार गरेको देखिन आउने।

निवेदकलाई धरपकड गर्ने वा थुनामा राख्ने आंशकाको पुनरावेदन जिकिरतर्फ विचार गर्दा त्यस्तो धरपकड गर्ने कार्य गरेको छैन भनी जिल्ला प्रशासन कार्यालयको लिखित जवाफ परेको देखिन्छ। महानगरीय प्रहरी परिसरको लिखित जवाफमा पनि पुनरावेदक निवेदकलाई धरपकड नगरी सक्षम निकायबाट आफ्नो विवादको समाधान गर्न जानु, शान्ति व्यवस्था नखबल्याउनु भनी पठाएकोसम्म हो भनी उल्लेख गरेको पाइन्छ। यसरी देशमा शान्ति

सुव्यवस्था कायम राख्न जनसाधारणप्रति कर्तव्य निर्वाह गर्नुपर्ने नेपाल सरकारको जिम्मेदार प्रशासनिक निकायले धरपकड नगरेको, थुनामा नराखेको भन्ने भनाईलाई बिना कुनै आधार बिना कुनै प्रमाण हठात फटाहा कुरा गर्‍यो भन्न मिलेन । जिम्मेदारी बहन गर्नुपर्ने निकायले व्यक्त गरेको अभिव्यक्तिलाई अन्यथा प्रमाणित नभएसम्म विश्वास गर्न पर्ने नै हुन आउने ।

तसर्थ उल्लिखित आधार र कारणबाट पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट निवेदन खारेज हुने ठहर्याई मिति २०६५।७।२० मा भएको आदेश मिलेको हुँदा सदर हुने ठहर्छ । निवेदकको पुनरावेदन जिकिर पुन नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: कपिलमणी गौतम

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७३ साल असार २१ गते रोज ३ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७१-RC-००७४, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. तुलबहादुर रोकाय

मृतक सेती वलीको घाँटी धारिलो हतियारले स्वाश नलीसमेत काटिने गरी ६ इन्च लम्बाई, ५ से.मी. गहिराईको घाउ चोट रहेको भन्ने मिति २०६८।११।२५ मा घटनास्थल लासजाँच मुचुल्का र Cause of Death "Most Probably due to hemorrhagic shock and asphyxia due to cut trachea" भन्ने शव परीक्षण प्रतिवेदनबाट देखिँदा मृतक सेती वलीको मृत्यु स्वभाविक नभई कर्तव्यबाट भएको तथ्यमा विवाद नहरने ।

वारदातस्थलमा उक्त दिन विपक्षीको उपस्थिति रहेको तथ्य शंकर शाहीसमेतका व्यक्तिहरूको बकपत्रबाट पुष्टि भएको देखिन्छ । सोही दिनको १० बजे प्रतिवादी मृतक सेती वलीसँग वातचित गरेको आफूहरूले देखेको र सोही दिन १२:०० बजे यी प्रतिवादी हातमा हँसिया बोकी हस्याडफस्याड गरी

जङ्गलबाट बाटोतर्फ निस्केको देखेको भनी पवित्रा खत्री, रूपा खत्रीसमेतका व्यक्तिहरूले घटना विवरण कागज गरी खुलाएका र सोही व्यहोरालाई समर्थन गरी बकपत्र समेत गरिदिएको देखिने ।

मृतकले लगाएको गहनाहरू निजको लाससँग नरहनु र प्रतिवादीको आकस्मिक आर्थिक गतिविधिले पनि प्रस्तुत वारदातमा यी प्रतिवादीको संलग्नता थप पुष्टि हुन गएको पाइने ।

अपराध हुँदाहुँदैको अवस्था देख्ने चशमदिद गवाह मुद्दामा नहुन पनि सक्दछ । चशमदिद गवाह नभएको अवस्थामा पनि अपराधी यही नै हो भनी ठम्याउन वस्तुनिष्ठ र परिस्थितिजन्य प्रमाणबाट पनि सकिन्छ । घटित अपराधको प्रकृति अपराध हुनुअघि र पछिका घटना र प्रतिवादीको हाउभाउसहितको व्यवहार आदि सबै तर्फबाट अपराधी को हो भनी देखाई रहेको अवस्था चशमदिद गवाह छैन वा अदालतमा अपराधमा ईन्कारी बयान गरेकै कारणले मात्र सफाइ दिनु न्यायचित हुँदैन । मृतकको मृत्युपूर्व यी प्रतिवादीसँग जङ्गल छेउमा गफ गरी बसेको देख्ने व्यक्तिहरू छन् । जङ्गलबाट हँसिया लिई हस्याडफस्याड गरी प्रतिवादी आइरहेको देख्ने मानिसहरू पनि छन् । प्रतिवादीले आफू अन्यत्र रहेको दाबी लिदा निजले बाटोमा कुरा गरेका भनिएका मानिसहरू त्यो होइन भनी आफ्नो व्यहोरा लेखाएका छन् । मृतकको गहना लासमा छैन । प्रतिवादीसँग अस्वभाविक तवरबाट बढी रकम रहेको तथ्य प्रमाणित छ । निजले काठ बेचेर ल्याएको भने तापनि निजको छेउछाउ कतै रूख काटेका टुटाहरू नभएको भनी सर्जमिन मुचुल्का भएको छ । यी तथ्यको रोहबाट निज प्रतिवादीलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद गरेको सुरु बर्दिया जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरी पुनरावेदन अदालत, नेपालगञ्जबाट मिति २०७०।८।२३ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा साधक सदर हुने ।

प्रतिवादी उपर चोरीको १ र ५ नं. बमोजिमको कसुरमा सोही महलको १४(३) नं. बमोजिम सजाय हुन र ऐ. १० र २१ नं. बमोजिम बिगोसमेत भराई पाउन दाबी लिई अभियोग पेस भएको सन्दर्भमा विचार गर्दा मिसिल संलग्न कागजातहरूबाट सेती वलीको मृत्यु हुनका कारण नै निजले लगाएका सुनका गहना लिने खाने मनसायले भएको पुष्टि भइरहेको र निजले लगाएका गहनाहरू लासको साथमा रहे भएको नदेखिएको, सोही वारदातको दिन यी प्रतिवादीले खली भण्डारीको बाँकी रु.१०,०००/- भुक्तानी गरेको, सोको स्रोत खुलाउन नसकेको समेतका आधार प्रमाणहरूबाट अभियोग दाबीबमोजिम प्रतिवादी तुलबहादुर रोकायले कसुर गरेको पुष्टि हुन आएकोले निजबाट बिगो भराई रहजनी चोरीतर्फ मुलुकी ऐन, चोरीको महलको १४(३) नं. बमोजिम ६ वर्ष ३ महिना २० दिन कैद हुने ठहर गरेको फैसला अन्यथा देखिँदैन । तर प्रतिवादीलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजायसमेत ठहर भएको हुँदा दण्ड सजायको महलको ४१ नं. बमोजिम चोरीको महलबमोजिमको थप सजाय हुन नसक्ने ।
इजलास अधिकृत: तीर्थराज भट्टराई
कम्प्युटर: सिजन रेम्मी
इति संवत् २०७२ साल चैत २८ गते रोज १ शुभम् ।

इजलास नं. ३

१

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७०-CR-०८७५, गौवध, नेपाल सरकार वि. प्रेमबहादुर खड्का क्षेत्रीसमेत

प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादी राजन परियारले अदालतमा बयान गर्दा आफूसमेत भई मरेको गाईको मासु काटी खाएको भनी बयान गरेको, मौकामा कागज

गर्नेहरू तथा जाहेरवालासमेतले किटानीसाथ उल्लेख गरेको, जाहेरवाला तथा मौकामा कागज गर्ने व्यक्तिहरूले अदालतमा आई बकपत्र गर्दासमेत प्रतिवादीहरूले कसुर गरेको कुराको उल्लेख गरेको देखिन्छ । त्यस्तै प्रतिवादी विकास परियारसमेतले जिउँदो गाईलाई आफूसमेतका प्रतिवादीहरूको सल्लाहमा कोदालोको बिँडले हानी मारेको र मासु खाएको कुराको उल्लेख गरेको र सो कार्यलाई घटनास्थल मुचुल्कासमेतले पुष्टि गरेको देखिँदा प्रतिवादीहरूले गरेको कार्य कानूनले परिभाषित कसुरअन्तर्गतको देखियो । प्रतिवादीले खाएको गाईको मासु मरेको हो भनी भने पनि जिउँदो गाई मारी काटी खाएको कुरा पुष्टि हुन आएको छ । जुन कुरा सम्बद्ध प्रमाणहरूबाट पुष्टि भएको छ । जिउँदो गाई मारी काटी गाईको मासु खाएको तथा लगेको वारदातमा प्रतिवादीहरूको संलग्नता रहेको तथ्य स्थापित भइसकेकोले सोसम्बन्धमा थप विवेचनाको आवश्यकता नदेखिने ।

समान स्तरका प्रतिवादीहरूमध्ये कुनैको सजाय उल्टिएको अवस्थामा अर्को प्रतिवादीलाई समेत अन्याय नपरोस् भनी यस्तो व्यवस्था राखेको देखिन्छ । कानूनले सुस्पष्टरूपमा पुनरावेदन नगर्ने प्रतिवादीको हकमासमेत पुनरावेदन दिने सरह उल्टाई दिनुपर्छ भनी तोकेको अवस्थामा पुनरावेदन अदालतबाट पुनरावेदन नगर्ने प्रतिवादीहरूको हकमा समेत सजाय घटाएको फैसलालाई अन्यथा भन्न सकिएन । पुनरावेदन नगर्ने प्रतिवादीहरू प्रेमबहादुर खड्का क्षेत्री, रमनबहादुर खड्काक्षेत्री, विकास परियार तथा माइकल भन्ने यामबहादुर दर्जीको हकमासमेत अ.बं. २०५ को रोहमा ऐ. १३ नं. बमोजिम जनही कैद वर्ष ६ हुने ठहर्याई गरेको पुनरावेदन अदालतको फैसला मनासिब देखिँदा पुनरावेदको जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने हुँदा पुनरावेदन अदालत, बागलुङको मिति २०७०।५।१७ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने

ठहर्छ । पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।
इजलास अधिकृत: रामप्रसाद पौडेल
कम्प्युटर: रमेश आचार्य
इति संवत् २०७२ साल फागुन २७ गते रोज ५ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६६-CI-११४६, अंश चलन, भक्तिलिला झा वि. सुनिल गोपाल झासमेत

प्रमाणमा आएको भनिएको हक कायम मुद्दा सबै प्रतिवादीहरूसँग परेको होइन मोहन गोपाल झासँग मात्र केही जग्गाको सम्बन्धमा माल अड्डाबाट मुद्दा परेको हो । सो मुद्दा अंशियारहरू बीच अंशबन्डा भएको हो होइन भनी विवाद परी अंश विवादको टुङ्गो लागेको नहुँदा एकजना व्यक्तिसँग केही जग्गाको विवादलाई आड लिई अंश हक नै गुम्ने तवरबाट हुन गएको फैसला मिलेको भन्न मिल्ने अवस्था नदेखिने ।

बन्डा लाग्ने सगोलको धेरै कित्ता जग्गा रहेको तथ्य निर्विवाद भएको अवस्थामा आधा अंश हक खाने अंशियार स्ववासी नाताले दुई कित्ताको जग्गा क्षेत्रफल ०-१-२-२ मा नापी भएको छ भने बाँकी सम्पूर्ण सम्पत्ति प्रतिवादीका नाममा भएकोमा तत्सम्बन्धमा प्रमाण बुझी प्रमाणको मूल्याङ्कन गरी निरूपण गर्नुपर्नेमा सुरु तथा पुनरावेदन अदालतले एकजना व्यक्तिसँग केही जग्गा सम्बन्धमा मालपोतमा उठेको विवादलाई लिएर अंशजस्तो जन्मसिद्ध नैसर्गिक हकबाट विमुख तुल्याउन गरी हुन गएको फैसलामा अंशबन्डाको २ र ३० नं. समेतको त्रुटि भएको देखिने ।

अघि चलेको हक कायम मुद्दामा फिराद दिँदा प्र.मध्येका शान्तगोपाल झा र श्रीगोपाल झाले भक्तिलिला झाले अंश लिन पाउन बाँकी रहेको दर्शाई भक्तिलिला झाको भाग पन्छाई बाँकी रहन आउने भागबाट आफ्नो हक कायम गरिपाउँ भनी फिराद दिएका छन् । मौकामा न्यायिक निकाय समक्ष स्वीकार गरी स्थापित गराई राखेको तथ्यलाई अहिले आयर

अन्यथा भन्न मिल्ने अवस्था नदेखिने ।

तसर्थ यसमा पुनरावेदकले अंश पाउने देखिँदा अंश नपाउने भनी ठहर गरेको सुरुको फैसला सदर गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको फैसला बदर गरि दिएको छ । मिति १९७४।५।१६ को लिखत दुवै पक्षले स्वीकार गरेको देखिँदा सो मितिभन्दा अघिल्लो दिनलाई मानु छुट्टिएको मिति कायम गरी बन्डा लाग्ने सम्पत्ति के कस्तो अवस्थामा छ वा छैन हेरी प्रमाण बुझ्नु पर्ने भए जो जे बुझ्नु पर्ने हो बुझि यकिन गरी यिनै वादी प्रतिवादी र यसै मुद्दाका सम्बन्धित अन्य पक्षसमेत भएको भक्तपुर जिल्ला अदालतमा कारवाहीयुक्त अवस्थामा रहेको मुद्दाहरूसमेत सबै साथै राखी पुनः निर्णय गर्नु भनी मिसिल र पक्षहरूलाई समेत तारेख तोकी भक्तपुर जिल्ला अदालतमा उपस्थित हुन पठाइ दिने ।

इजलास अधिकृत: जयराम श्रेष्ठ

कम्प्युटर : गुनाखर शर्मा

इति संवत् २०७३ साल वैशाख १२ गते रोज १ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६७-CI-०८२८, ०८२९, अंश, चित्रप्रसाद रेग्मीसमेत वि. नारायणप्रसाद रेग्मी, नारायणप्रसाद रेग्मी वि. टिकादेवी रेग्मीसमेत

अंशबन्डाको ३० नं. ले अंशियारहरू छुट्टिएको व्यवहारबाट लिएर खाएको दर्ता भोग चलन गरेको देखिनुपर्छ । निजी एकलौटी सम्पत्ति कसैलाई बन्डा नगर्नु र अंशबन्डाको ३० नं. को व्यवस्था पृथक पृथक अवस्था हो । अंशियाराहरूको बीचमा बन्डा गर्नपर्ने वा नपर्ने जस्तोसुकै पनि सम्पत्ति हुन सक्छ । तर अंश छुट्टिएको, मानो छुट्टिएको व्यवस्थालाई कानूनले अंशबन्डाको १, २, ३ तथा ३० नं. को व्यवस्था र रजिस्ट्रेशनको १ नं. को व्यवस्थालाई अलग गरेर हेर्न मिल्ने देखिँदैन । स्वर्गीय रामप्रसाद २०२२ सालमा जाजरकोटबाट सुर्खेत

आई अलग अवस्थामा बसी केही जग्गा आर्जन गरेको देखिन्छ । तर तिर्थराजले मिति २०२३।११।१० मा भएको ७ नं. फाँटवारीमा टिकादेवीको नाममा सम्पत्ति पनि उल्लेख गरेको र २०२२ सालमा छुट्टी भिन्न भएका देखिन्छन् । रामप्रसादले तत्पश्चात् ७ नं. फाँटवारी भरेको नदेखिएको अवस्थामा रामप्रसादका सन्तानहरूबीच आफ्ना सम्पत्ति बन्डा गरी लिन नसक्ने भन्न नमिल्ने ।

टिकादेवीको नामको सम्पत्ति प्रस्तुत अंश मुद्दामा के कसरी हस्तान्तरण भयो ? किन सो सम्पत्तितर्फ वादीहरूले दाबी गर्न सकेनन् र त्यसतर्फ पनि फैसलामा विवेचना हुन सकेको देखिएन । रामप्रसादका सन्तानहरू मिति २०४५।५।१६ मा छुट्टी भिन्न भई अंश पारित गरी लिनु दिनु गरिसकेपछि सो बन्डापत्रउपर करिब १४ वर्षपछि फिराद गरेको देखिन्छ । तिर्थराजकै छोरा अजुद्धप्रसाद र निजका सन्तानलाई समेत नबुझी फैसला गरेको पनि देखिन आयो । प्रतिवादीमध्येका गणेशले पैतृक सम्पत्ति प्राप्त गरी सम्पत्ति आर्जन गरेको हो वा निजी तबरबाट आर्जन गरेको भन्नेसमेतको विश्लेषण हुन सकेको देखिएन । यस्तो अवस्थामा बुझ्नुपर्ने प्रमाण नबुझी गरिएका फैसलाहरूबाट तेस्रो पक्षको हकमा असर पर्ने अवस्था पनि हुन जाने ।

बुझ्नु पर्ने प्रमाणहरू नबुझी विवादित सम्पत्तिको सम्बन्धमा निजी वा पैतृक वा सगोलको के हो भन्नेसम्बन्धमा प्रष्ट आधार र कारण बिना गरिएको पुनरावेदन अदालत, सुर्खेतको मिति २०६७।३।२१ को फैसला मिलेको नदेखिँदा बदर गरिदिएको छ । अब माथि विवेचित प्रश्नहरूमा प्रमाणको उचित मूल्याङ्कन, भएको कानूनी व्यवस्था र सर्वोच्च अदालतबाट प्रतिपादित कानूनी सिद्धान्तहरूलाई समेत हेरी अजुद्धप्रसाद तथा निजका सन्तानलाई समेत बुझी अरु प्रमाणहरू बुझ्नु पर्ने भए बुझी कानूनबमोजिम फैसला गर्नु भनी पक्षहरूलाई तारेख तोकी मिसिलसमेत

पुनरावेदन अदालत, सुर्खेतमा पठाइ दिने ।
इजलास अधिकृत: रामप्रसाद पौडेल
कम्प्युटर: विष्णुदेवी श्रेष्ठ
इति संवत् २०७३ साल जेठ ३२ गते रोज ३ शुभम् ।

इजलास नं. ४

१

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६८-CR-०३०६, कर्तव्य ज्यान, छमबहादुर भित्रीकोटी वि. नेपाल सरकार

जनमुक्ति सेनको क्याम्प रामनगर - ५, जगाई नवलपरासीमा कार्यरत तिला बुढाथोकी घर विदामा गएको समयमा निजका श्रीमान् प्रतिवादी छमबहादुरले घाँटी थिची मारेको स्वीकार गरेकोले निजलाई नियन्त्रणमा लिई पठाइएको भन्ने जनमुक्ति सेना रामनगर- ५ जगाईको जाहेरीबाट प्रस्तुत मुद्दाको उठान भएको देखिन्छ । किटानी जाहेरी, प्रतिवादीको मौकाको र अदालतसमेतमा भएको साबिती बयान र बुझिएका व्यक्तिहरूको कागजसमेतको आधारमा प्रतिवादीले आफ्नै श्रीमतीलाई मारी ज्यानसम्बन्धीको १ र १३(३) नं. को कसुरमा ऐ. १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गरिपाउँ भन्ने अभियोग दाबी रहेकोमा प्रस्तुत मुद्दाको अनुसन्धानको क्रममा प्रतिवादीले मौकामा अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष बयान गर्दा श्रीमती तिलाबाट सन्तान नभएकोले क्याम्पभित्र रहेको सिमलको रूखमा घाँटी थिची मारी निजको लास जङ्गलमा लगी खाडल खनी गाडेको हुँ भनी र अदालतमा तत्काल अचानक उठेको रिस थाम्न नसकी घाँटी थिची मारेको हुँ भनी बयान गरेको अवस्था छ । वादीका साक्षी तथा प्रहरीमा कागज गर्ने व्यक्तिहरूले वारदातको पुष्टि गर्दै कागज गरेको र अदालतमा समेत सो कुराको पुनः पुष्टि गर्दै बकपत्र गरेको अवस्था छ । यसरी प्रतिवादीले बच्चा

नभएको विषयमा तत्काल रिस उठेकोले भनाभन भई मिति २०६५।७।३ गते बेलुकी १० बजेतिर घाँटी थिची मारेको भनी मौकामा र अदालतमा साबित हुँदा अचानक उठेको रिसको कारण घाँटी थिची मारेको भनेको हुँदा दुवै ठाउँको बयानबाट प्रतिवादीले कर्तव्यबाट आफ्नी श्रीमती तिलाको हत्या गरेको भन्ने देखिन्छ । घटनास्थल मुचुल्काबाट जङ्गलमा भेटिएको लास सडेगलेको अवस्थामा मृतक तिलाले लगाउने गरेको कम्ब्याक भेष र हरियो सिभिल पेन्ट भेटिएको देखिन्छ । वादीका साक्षी, प्रहरीमा कागज गर्ने टेकबहादुर विष्ट, वस्तुस्थिति मुचुल्काका रमा सुनुवार, घटनास्थल तथा लासजाँच मुचुल्कासमेतका मानिस दीपकबहादुर कार्की, सीताराम चौधरी, सीता जि.सी. समेतका साक्षीहरूको बकपत्रबाट प्रतिवादीले आरोपित कसुर गरेको पुष्टि हुन आउने देखिन्छ । प्रतिवादीले तत्काल उठेको रीसको कारण आवेशमा आई मारेकोले ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. आकर्षित हुने हो कि भन्नेतर्फ हेर्दा प्रतिवादीले श्रीमतीलाई आफ्नो नियन्त्रणमा लिई घाँटी थिची मारेको कुरामा साबित रहेका र अचानक उठेको रीसको कारण वारदात भएको भए साधारण लाठा, ढुंगा, मुक्काको प्रयोग हुनुपर्नेमा त्यस्तो नभई लामो समयसम्म घाँटी थिचेका कारण मृत्यु भएको अवस्थामा तत्कालको आवेश नभई मनसायप्रेरित तवरबाट नै प्रतिवादीले मृतकलाई मारी आरोपित कसुर गरेको पुष्टि हुन आउन देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत :

कम्प्युटर: चन्दनकुमार मण्डल

इति संवत् २०७३ साल वैशाख २१ गते रोज ३ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७२-WH-००५६, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, इशान अधिकारीसमेत वि. महानगरीय प्रहरी वृत्त, सिंहदरबार, काठमाडौंसमेत

बन्दीप्रत्यक्षीकरण रिटको मूल उद्देश्य गैरकानूनीरूपमा कसैलाई थुनामा राखिएको छ भने सो गैरकानूनी थुनाबाट बन्दीलाई मुक्त गरिदिन आदेश दिने हो । प्रस्तुत विवादको सन्दर्भमा हेर्दा निवेदकहरू हाल प्रहरी र प्रशासनको हिरासत वा थुनामा रहेको नभई धरौटी र तारिखमा रहने गरी थुनामुक्त भइसकेको कारणले निवेदक मागको सम्बन्धमा अन्य मुद्दाको कुराहरूबाट हुने कारवाहीको विषयमा त्यही मुद्दाबाट निर्णय हुने नै देखिन्छ । यस्तो अवस्थामा बन्दीलाई गैर कानूनी थुनामुक्त गर्नु भनी आदेश गर्नुको प्रयोजन र औचित्य समाप्त भइसकेको हुँदा निवेदन मागबमोजिम बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गरिरहनु परेन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: सुमनकुमार न्यौपाने

कम्प्युटर: रानु पौडेल

इति संवत् २०७३ साल जेठ ३० गते रोज १ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६९-CI-०७६७, हक कायम, निर्णय बदर दर्ता कायम, जिल्ला इलाम, इलाम नगरपालिका कार्यालयको तर्फबाट पदमसिंह थापा वि. नरवीर चाहारको मु.स. गर्ने स्याण्डु चाहार

दर्ता गराएको कि.नं ८८ को उक्त जग्गामा तत्काल देखिएको भन्दा बढी जग्गा दर्ता गराएका छन् भन्ने कुरा यी पुनरावेदकले देखाउनसमेत सकेको अवस्था छैन । साथै प्रस्तुत मुद्दामा भएको मिति २०६६।१०।२२ को नक्सामा समेत पहिलेको जग्गा खिचोला मुद्दामा भएको मिति २०५९।१०।२८ को नक्सामा देखिएभन्दा बढी जग्गा प्रतिवादीले दर्ता गराएको रहेछ भन्नेसमेत नदेखिएको अवस्थामा ०-०-२-१^१/_३ जग्गामा इलाम नगरपालिकाको हक कायम भई दर्ता हुने अवस्था देखिँदैन । प्रस्तुत अवस्थामा इलाम नगरपालिकाको हक कायम भई दर्ता हुने ठहर्याएको सुरु इलाम जिल्ला अदालतको

फैसला उल्टी गरी प्रतिवादीका नाउँमा कि.नं. ८८ मा ००१३४ व.मि. जग्गा दर्ता सदर कायम गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, इलामको मिति २०६९।६।१६ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: सुमनकुमार न्यौपाने

कम्प्युटर: रानु पौडेल

इति संवत् २०७३ साल जेठ ७ रोज ६ शुभम्।

- यसै लगाउको ०६९-CI-१०५०, अंश चलन, स्याण्डु चाहार वि. सिता चाहार भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार फैसला भएको छ।

इजालस नं. ५

१

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-CR-०९१५, नकबजनी चोरी, प्रमोद गिरी वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादीले जाहेरवालाको घरमा चोरी गरको भन्ने सुरु जिल्ला अदालतको ठहरमा प्रतिवादीले चित्त बुझाई पुनरावेदन नगरेकोमा विवाद छैन। यी प्रतिवादी र प्रतिवादी अजिज खाँले आपसमा मत सल्लाह नगरी जाहेरवालाको घरमा अलगअलग गई एकलाएकलै चोरी गरेको देखिन नआई एकगठ भई चोरी गर्नु संयुक्त उद्यम हुन्छ। यस्तो संयुक्त उद्यमबाट हुने कार्यलाई फुटाउन मिल्दैन। त्यसरी भएको कसुरलाई संयुक्त उद्यम (joint enterprise) को कसुर मानिन्छ। यस्तो कसुरको वादी दाबी पुगेमा सबै प्रतिवादी जिम्मेवार हुन्छन्। प्रस्तुत मुद्दामा दुवै प्रतिवादीहरू एकसाथ जाहेरवालाको घरमा गई चोरी गरेको र चोरीको धनमाल आपसमा बाँड्ने प्रतिवादीहरूको योजना रहेको समेतबाट जाहेरवालाको बिगोलाई प्रतिवादी पिच्छे फुटाउनु न्याय र कानूनसम्मत हुँदैन। तसर्थ प्रतिवादीहरूबाट बरामद भएको बिगो छुट्टाछुट्टै कायम हुनुपर्छ। त्यसलाई जोडी एउटै बिगो कायम गर्न मिल्दैन

भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन। प्रतिवादीपिच्छे अलगअलग बिगो कायम गरी सजाय गरेको बाँके जिल्ला अदालतको फैसला सो हदसम्म नमिली बरामद भएको जम्मा बिगो कायम गरी केही उल्टी हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, नेपालगन्जको मिति २०६७।७।१४ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: आत्मदेव जोशी

कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७३ साल वैशाख १० गते रोज ६ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७०-CR-००१५, कर्तव्य ज्यान, रञ्जु करुवा वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादीले मौकामा बयान गर्दा नाम, थर, वतन नखुलेका मेरा साथी राज टि स्टेट बगानमा काम गर्ने मजदुर भेटियो। तिनीहरूसँग मादक पदार्थ सेवन गरी बसीरहेको अवस्थामा तेरी श्रीमती अरु केटाहरूसँग लागी हिँड्छे तेरो घरमा बेश्यालय खोल भनी मलाई सुनाए। मेरो मनमा चिसो पसी अब श्रीमती, छोरा, छोरी मारी म पनि मर्छु भनी सोही घरमा गएँ। राति खाना खाई श्रीमती, छोरा, छोरी सँगै सुत्थौं। भोलिपल्ट बिहान श्रीमती, छोरा, छोरी सबै साथमा लिई राज टि स्टेटको बगानमा दाउरा काट्न गयोँ। दाउरा काटी घरतर्फ फर्कदा सोही कुरालाई लिएर मैले श्रीमतीसँग तँ अर्को केटासँग लागेकीछस् अरे भनी श्रीमतीलाई सोध्दा श्रीमतीले कसले भन्यो म कोसँग लागेको छु प्रमाण लगाउनु भनी वादविवाद गर्दै घरमा आई खाना खाएर गाँजा चुरोटमा भरी खाई सुतेँ। एकछिनपछि उठेँ श्रीमती बाहिर बाटोबाट सानी छोरी पछाडि उँडाल्नोमा ओढ्नेले बाँधी घरतर्फ आँगनमा आएको देखेँ। बिहान दाउरा काट्न लागेको बच्चरो र धारिलो हतियार कलम छुरी घरको दलानमा

राखेको थिएँ । त्यही बच्चरो उठाई बच्चरोको पासोले हानी टाउकोको दायाँ चल्लीमा लाग्यो। श्रीमती र छोरी भुइँमा ढले । फेरी एकपटक टाउकोमा हानेँ श्रीमती मरेँ भनेको सुनेँ । त्यही अवस्थामा छोरो रुँदै आँगनमा आयो छोरालाई पनि सोही बच्चरोले हानी ढालेँ । म घरभित्र जाँदा दलानमा रहेको धारिलो हतियार कलम छुरी बोकी आफ्नो नली खुट्टामा काटेँ । घाँटीमा पनि सोही हतियारबाट काटेपछि घरभित्र नै ढलेँ भनी उल्लेख गरेको व्यहोराबाट सबैलाई मार्ने मनसाय बनाई यी प्रतिवादीले प्रहार गरेको चोट देखिन्छ । अङ्केको बच्चरो तान्दा मृतक छोरालाई र श्रीमतीलाई मात्र एक चोट हान्दा श्रीमती र छोरी दुवैलाई एकैसाथ गहिरो चोट पर्न सक्ने कुरा मान्न नसकिने हुँदा यी चोटहरू मृतकहरूको ज्यान लिने मनसायले नै प्रतिवादीले प्रहार गरेको प्रमाणित हुने ।

प्रतिवादीले आवेश प्रेरित हत्याको जिकिर लिएपनि ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. बमोजिम सजाय गरिपाउँ भन्ने जिकिर लिन नसकेकोले आवेश प्रेरित हत्यातर्फ प्रवेश गर्नुपर्ने खासै आवश्यकता छैन । त्यसमा पनि ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. ले बच्चरो जस्तो घातक हतियारको प्रहारलाई समेटेको त छैन नै । त्यसमाथि एकपछि एक गरी नगरे नबिराएका सहारा र दयाका पात्र अबोध शिशुहरू समेत ३ जनाको हत्यामा उक्त १४ नं. आकर्षित हुने अवस्था झनै हुँदैन। मृतकहरूको ज्यान लिने नियत नै लिई नृशंस हत्या गर्ने यी प्रतिवादी मृतकहरूका पति र पिता हुन् । मुलुकी ऐन, अ.बं. १८८ नं. को प्रयोग गर्दा सार्वजनिक हितको सम्बर्द्धन भए नभएको कुरालाई पनि ध्यानमा राख्नुपर्छ । बाबु, पति नाताका प्रतिवादीले गरेको यस्तो निर्दयी वारदातमा निजले मौका र अदालतसमक्ष सत्य साँचो कुरा गरेकै आधारमा राय लगाउँदा समाजमा नकारात्मक सन्देश जाने र कसुर तथा सजायमा असन्तुलनसमेत हुने अवस्था उत्पन्न हुन पुग्छ । आफूले कुनै कुरा बुझ्ने प्रयास नै नगरी शंकाको भरमा

बीभत्स हत्या गर्ने यी प्रतिवादी समाजको लागि समेत खतरा भएकाले सामाजिक सुरक्षाको लागि पनि यिनले हदैसम्मको कैद सजाय पाउनु उपयुक्त देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज रेग्मी

कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७२ साल चैत २९ गते रोज २ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७१-RB-००३७, कम्पनीको नाम बदर गरिपाउँ, कन्साई पेन्टस नेपाल प्रा.लि.समेत वि. कन्साई नेरोलेक पेन्टस प्रा.लि

कन्साई नेरोलेक पेन्टस् प्रा.लि. भन्ने नामबाट निवेदकको कम्पनी मिति २०६८।३।१९ मा दर्ता भइसकेपछि कन्साई पेन्टस् प्रा.लि. भन्ने नामबाट त्यसपछि अर्को कम्पनी दर्ता हुँदा दुवै कम्पनीमध्ये कन्साई पेन्टससँग सम्बन्धित कम्पनी यही हो भनी कारोबार गर्नेलाई भ्रम उत्पन्न हुने कुरा निश्चितजस्तो भएकोले पुनरावेदक कम्पनीको नाम संशोधन गरी दर्ता गरेको र सो दर्ता कायम राखेको सुरु कम्पनी रजिष्ट्रार कार्यालयको निर्णय कम्पनी ऐन, २०६३ को दफा ६(१) को रोहमा त्रुटिपूर्ण देखिने ।

कन्साई पेन्टस् लिमिटेड भन्ने कम्पनी जापानी कम्पनी रहेको र सो कम्पनीले भारतमा लगानी गरी कन्साई नेरोलेक पेन्टस् लिमिटेड नामक कम्पनी दर्ता गरेको नै गलत रहेको भन्ने पुनरावेदकको तेस्रो पुनरावेदन जिकिर छ सो कुरा निवेदकले कन्साई नेरोलेक पेन्टस् प्रा.लि. नाम राखी नेपालमा दर्ता गरेको कम्पनीको दर्ता बदर गरिपाउँ भनी असर पर्ने जापानी वा भारतीय कम्पनी वा अरु सरोकारवालाले उजुर गरेमा विचार हुने कुरा भएको भनी पुनरावेदन अदालतले फैसलामा उल्लेख गरेको बुँदा एकदम मनासिब देखिने ।

पुनरावेदन अदालत, पाटनको निर्णय

नमिलेको भनी पुनरावेदकले उठाएको यावत् पुनरावेदन जिकिर आधारहीन देखिएका र सोबाहेक अरु जिकिर लिई पुनरावेदन नपरेको र आजको पेसीमा अनुपस्थित रही थप तर्क राख्न नसकेको देखिँदा कम्पनी रजिष्ट्रार कार्यालयबाट भएको मिति २०६९।६।२४ को निर्णय उल्टी गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०७०।१०।२८ को फैसला उल्टी गरिपाउँ भन्ने पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुन सक्तैन । उक्त फैसला सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: मुकुन्द आचार्य

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमल्सेना

इति संवत् २०७३ साल वैशाख ९ गते रोज ५ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६८-CR-०६०७, कर्तव्य ज्यान, शेरबहादुर बिक्रम भन्ने सोमबहादुर लामा वि. नेपाल सरकार

पुनरावेदक प्रतिवादीले भने जस्तो गाडीले किचेको भए पूरा गहिरो धारिलो चोट लाग्न सक्ने अवस्था नै हुँदैन । घटनास्थल प्रकृति मुचुल्का, जाहेरी दरखास्त, पोस्टमार्टम रिपोर्ट, निज पुनरावेदक प्रतिवादीको साबिती बयान, अन्य प्रतिवादीहरूको बयान, जाहेरवालाको बकपत्र एवम् अन्य कागज गर्नेहरूको बकपत्रसमेतका आधारबाट मृतक राजकुमार लामालाई यी पुनरावेदक प्रतिवादीले नै धारिलो हतियार प्रयोग गरी मारेको पुष्टि हुन आएको छ । निज प्रतिवादी शेरबहादुर बिक्रम भन्ने सोमबहादुर लामाले मृतक राजकुमार लामालाई धारिलो हतियार प्रयोग गरी मारेको पुष्टि हुन आएकोले मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १ र १३(१) नं. को कसुर अपराधमा ऐजको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद सजाय हुने नै देखिन आयो । यी पुनरावेदक प्रतिवादीले लिएको पुनरावेदन जिकिर पुष्टि हुने कुनै आधार प्रमाण देखिन नआएकोले सहमत हुन नसकिने

हुँदा मृतक राजकुमार लामालाई धारिलो हतियार प्रयोग गरी कर्तव्य गरी यी पुनरावेदक प्रतिवादी शेरबहादुर बिक्रम भन्ने सोमबहादुर लामाले मारेको देखिँदा मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १ र १३(१) नं. को विपरीत कसुर गरेको देखिएकोले ऐजको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्याएको सुरु जिल्ला अदालतको फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६८।३।२९ गतेको फैसला मिलेकै देखिँदा हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुन नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज पन्त

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमल्सेना

इति संवत् २०७२ साल माघ ६ गते रोज ४ शुभम् ।

इजलास नं. ६

१

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७२-CI-१५३०, उत्प्रेषण, केशवराज छतकुली वि. मालपोत कार्यालय चितवन, भरतपुरसमेत

निवेदक केशवराज छतकुलीको साबिक कि.नं. ५२ बाट किताकाट भई कायम भएको कि.नं. २३२ को क्षे.फ.१-१-१६ को पुरै जग्गाको मुआब्जा रु.१५,९१४।- निर्धारण भएको र उक्त रकम निजले बुझिलिएको तथ्य तत्कालिन जिल्ला कार्यालय, चितवनको च.नं.१५२० मिति २०३५।१०।९ को पत्रसाथ संलग्न लिस्टबाट देखिएको साथै उक्त सम्पूर्ण जग्गाको लगतसमेत कट्टा भई हेटौंडा-नारायणगढ राजमार्गको नाममा खेस्ता कायम भइसकेको भन्ने मालपोत कार्यालय, चितवनको लिखित जवाफबाट देखिएको छ । सो कुरा लिखित जवाफसाथ पेस भएका प्रमाणका प्रतिलिपिबाट समेत पुष्टि भएको छ । यस्तै डिभिजन सडक कार्यालय भरतपुर, चितवनले

मालपोत कार्यालय, भरतपुरलाई लेखेको च.नं. १५३ मिति २०६८।५।२१ को पत्रमा उक्त हाजीपुर गा.वि.स. ९ख को कि.नं. ५२ को क्षेत्रफल १-१-१६ जग्गाको मुआब्जा रकम रु.१५,९१४।- यकिन भएको भन्ने खुलेको पत्रसमेत मिसिल संलग्न रहेको छ। यसरी उक्त जग्गा कानूनको रीत पुर्याई २०३५ सालमा नै प्राप्त भएको देखिन्छ। सो समयपछि पनि जग्गा फिर्ता गर्ने प्रयोजनको लागि "स्थानिय अधिकारी" भनी तोकिएको प्रमुख जिल्ला अधिकारीसमक्ष निवेदन नदिई मालपोत कार्यालयमा निवेदन दिएको र त्यसमा पनि मिति २०६७।१२।३ मा मात्र हुलाकबाट प्राप्त भई मालपोत कार्यालय, चितवनमा दर्ता भएको निवेदन धेरै ढिला गरी परेको देखियो। आफ्नो हक प्रचलनको लागि सचेत रही उचित समय भित्र आवश्यक प्रक्रिया प्रारम्भ गर्नुपर्नेमा सो नगरी बसेका निवेदकलाई अदालतले मद्दत गर्न सक्ने नदेखिने।

यसरी २०३५ सालमा रु. १५,९१४।- मुआब्जा कायम गरी दाबीको कि.नं. २३२ को १-१-१६ क्षेत्रफल भएको जग्गा जग्गा प्राप्ति ऐन, २०३४ बमोजिम प्राप्त गरेको देखिएबाट ०-४-७ जग्गा अधिग्रहणमा नपरेको तथ्य समर्थित हुन नआएबाट रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्याई भएको पुनरावेदन अदालत, हेटौंडाको मिति २०७२।११।१९ को आदेश मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: इन्द्रकुमार खड्का

कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल साउन १६ गते रोज १ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६९-CI-०६७७, उत्प्रेषण / परमादेश, नजिर मियाँ वि. जिल्ला शिक्षा कार्यालय, मोरङ, विराटनगरसमेत

कुनै पनि धर्म, भाषा, संस्कृति, रीतिरिवाज, परम्पराअनुसार सञ्चालित बौद्ध शिक्षा, इस्लाम

शिक्षा, वैदिक शिक्षा आदि सञ्चालन भई रहेका विद्यालयलाई राष्ट्रिय मूलधारमा ल्याई तिनको जगेर्ना गरी उत्थान गर्नका लागि सामुदायिक विद्यालयका रूपमा विकसित गर्दै लैजाने सरकारी नीति अनुसार नुरानी प्राथमिक विद्यालय सामुदायिक विद्यालयको रूपमा दर्ता भई सोही अनुसार शिक्षा ऐन, २०२८ तथा शिक्षा नियमावली, २०५९ बमोजिम जिल्ला शिक्षा कार्यालय, मोरङले नियमन गरी आएको देखिन्छ। उक्त विद्यालयले सामुदायिक विद्यालयका रूपमा विद्यार्थी तथ्याङ्क, भौतिक अवस्थाको तथ्याङ्क आदि पठाई सरकारी निकासा सो विद्यालयबाट माग भए अनुसार अन्य सामुदायिक विद्यालय सरह विभिन्न शिर्षकमा सरकारी अनुदान समेत दिएको छ भने विपक्षीले दाबी लिए जस्तो निजी विद्यालयको रूपमा स्वीकृत गरी सञ्चालित विद्यालय होइन। शिक्षा ऐन, २०२८ को दफा १२ तथा शिक्षा नियमावली, २०५९ को नियम २३ को उपनियम (१), (२), (३) र (४) समेतको प्रक्रिया पूरा गरी अकलाद मियाँको अध्यक्षतामा मिति २०६८।९।६ मा विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन भएको हो भन्ने शिक्षा कार्यालय, मोरङसमेतको लिखित जवाफ रहेको छ। उक्त लिखित जवाफ मा आ.व. २०६५।०६६ र आ.व. २०६७।६८ को विद्यालय सञ्चालन अनुदान खर्च शीर्षकगतरूपमा देखाइएको छ। एउटा कानूनी सरकारी निकायले विगत आर्थिक वर्षहरूमा गरेको बजेट खर्चको विवरण प्रस्तुत गर्नु नै उक्त नुरानी मदरसा विद्यालय सामुदायिक विद्यालयको रूपमा संस्थापित विद्यालय भएको प्रष्ट हुने।

नुरानी मदरसा विद्यालय संस्थागत विद्यालय नभै सामुदायिक विद्यालयको रूपमा अनुमति भई हाल सञ्चालनमा रहेकोमा सामुदायिक विद्यालयको रूपमा सञ्चालित उक्त विद्यालयको व्यवस्थापन समिति मिति २०६८।९।६ मा गठन गर्दा सोअनुरूप नै सामुदायिक विद्यालय व्यवस्थापन समितिले अपनाउने छनौट प्रक्रिया अपनाई व्यवस्थापन समिति गठन भएको

पाइन्छ । यसर्थ निवेदकको निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी गरिरहन नपर्ने हुँदा खारेज हुने ठहर्याई मिति २०६९।२।१ मा भएको पुनरावेदन अदालत, विराटनगरको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: इन्द्रकुमार खड्का
कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल साउन १६ गते रोज १ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७२-RC-०१४४, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. रमेश सुनार

प्रतिवादी रमेश सुनारले मौकामा गरेको वयान निजको ईच्छाविपरीत भए गरेको भन्ने प्रमाणित हुन नआएको र निजको सो बयान मिसिल संलग्न साक्षी प्रमाणबाट समर्थित भएको र मृतकको शरीरमा आगो लागेपछि निजलाई बचाउनतर्फ प्रयास नगरी एकलै छाडी प्रतिवादी आफ्नो घर गएको कुरा सुरु अदालतमा भएको निजको वयानमा उल्लेख रहेकोमा आफूले आगो नलगाएको भए त्यसरी भागी जाने अवस्था नहुने कुरा तर्कसङ्गतरूपबाट पुष्टाई भएको देखिँदा निज प्रतिवादीले नै मृतकलाई आगो लगाई कर्तव्य गरी मारेको पुष्टि भई निजलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३ नं. को देहाय दफा ३ बमोजिम सर्वस्वसहित जन्म कैद सजाय हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पोखराको फैसला मिलेकै देखिन आउने ।

घटनाक्रम हेर्दा प्रतिवादी रमेश सुनारले योजनावद्ध ढङ्गबाट पूर्वतयारीसाथ उक्त कसुर अपराध गरेको नभई तत्काल दुवै पक्षबीच वादविवाद भई अरिङ्गाल मार्ने प्रयोजनको लागि साथमा लिई गएको पेट्रोल प्रयोग भई प्रस्तुत वारदात घटित हुन पुगेको घटनाको तत्कालको परिस्थिति एवम् अवस्थासमेतलाई विचार गर्दा निजलाई उक्त ठहरअनुसारको सजाय गर्दा चर्को पर्ने देखी १५ वर्ष

मात्र कैद गर्न मनासिब देखिएको भनी अ.वं. १८८ नं. बमोजिम व्यक्त राय समेत मनासिब नै देखिन आउँदा प्रतिवादी रमेश सुनारलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३ नं. को देहाय दफा ३ बमोजिम सर्वस्वसहित जन्मकैद गर्ने गरी अ.वं. १८८ नं. बमोजिम १५ वर्ष मात्र कैद सजाय गर्ने रायसहितको पुनरावेदन अदालत, पोखराको मिति २०७१।१।२।२६ को फैसला मिलेकै देखिँदा साधक सदर हुने ।

इजलास अधिकृत : आनन्दराज पन्त

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल वैशाख १४ गते रोज ३ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७२-CR-०१६३, अङ्गभङ्ग, रामकृष्ण राई वि. नेपाल सरकार

आँखा फुटाउने तवरले प्रहार गरेको नभई सामान्य रूपमा प्रहार गरेको भन्ने प्रतिवादीको बयान एवम् पुनरावेदन जिकिर हेर्दा सामान्य रूपमा प्रहार गरेको भए आँखाबाहेक शरीरको अनुहारको अन्यत्र भागमा लाग्नु पर्नेमा अन्यत्र लागेको नभई केवल आँखामा नै ताकी प्रहार गरेको मुक्काले आँखा फुटेको कुरा जाहेरी दरखास्त, प्रतिवादीको अदालत तथा अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको वयान, घाँ जाँच प्रतिवेदनसमेतका प्रमाण कागजातले समेत एक अर्कोमा समर्थित गरेको देखिँदा प्रतिवादीले मुक्का प्रहार गरी आँखा फुटाई दिएको प्रमाणित हुन आउने ।

पीडित जाहेरवाली स्वयम्ले अदालतमा आई बकपत्र गर्दा लडेर किलामा आफ्नो आँखा परी फुटेको भनी बकपत्र गरेकोमा सोलाई प्रमाणमा ग्रहण नगरी प्रतिवादी रामकृष्ण राईलाई कसुरदार ठहर गरी सजाय गरेको भन्ने आधारमा निस्सा दिइएको छ । सोतर्फ विचार गर्दा जाहेरवालीको बाध्यात्मक कारणले परिवर्तित बयानलाई स्वतन्त्ररूपमा खण्डन गर्नुपर्ने अवस्था रहन्छ । आफ्नै पतिबाट अङ्गभङ्ग भएकी

पीडित जाहेरवाली आफ्नै हित विरुद्ध किन बकपत्र गरिन होला, कुन सामाजिक, सांस्कृतिक र आर्थिक कारणले वा के कारणले पीडित एकाएक परिवर्तन भइन सोच्नपर्ने हुन्छ । पीडितले आफैँ अँध्यारोलाई किन स्वीकार्नु पर्यो होला त्यो पनि आँखाजस्तो शरीरको लागि सर्वाधिक नभई नहुने त्यस्तो शरीरको अङ्ग जसविना जीवन अत्यन्त चुनौतीपूर्ण बन्न पुगेको छ । स्वयमलाई पराजित गर्ने परिकल्पना न्यायमा गरेको हुँदैन । न्यायकर्ताले प्रतिकूल बयानको बाध्यात्मक परिस्थितिलाई मध्यनजर राख्नु पर्दछ । प्रतिकूल बयानलाई न्यायको कसीमा हेर्न आवश्यक छ । प्रतिवादी रामकृष्ण राई स्वयम्ले पीडितलाई हिकार्एको कुरामा स्वीकारोक्ति रहेको छ । साथै सम्पूर्ण वस्तुगत प्रमाणले प्रतिवादीले हिकार्एको कुरालाई स्थापित गरेको छ । वस्तुगत प्रमाणलाई खण्डित गर्न नसकेको अवस्थामा यस अदालतबाट मुद्दा दोहोर्याई हेर्ने निस्सा प्रदान गरेको मिति २०७२।०२।२१ को आदेशमा निस्सामा दिइएको कारणसँग सहमत हुन नसकिने ।

प्रतिवादीलाई के कति सजाय हुने भन्ने सम्बन्धमा विचार गर्दा अब एउटासम्म आँखा फुटाएकोमा एउटै काम गर्ने दुई अङ्गमध्ये एक अङ्गभङ्ग गराएको मानी सोअनुरूप सजाय निर्धारण गर्नुपर्ने हो वा एउटा आँखा पहिले नै काम नलाग्ने भएका कारण अङ्गभङ्ग वापतको पूरै सजाय गर्नुपर्ने हो सो सम्बन्धमा विचार गर्नुपर्ने देखियो । फौजदारी कानून र न्यायको एउटा महत्त्वपूर्ण उद्देश्य भनेको कसुरदारलाई सजाय गर्नुको साथै अपराधको रोकथाम र नियन्त्रण गरी समाजमा शान्ति र व्यवस्था कायम गर्नु पनि हो । कसुरदारलाई सजाय तोक्दा दण्ड गरे जस्तो मात्र देखिनु हुँदैन । कसुरको मात्रा र गाम्भीर्यताअनुसार दण्ड पाएको अनुभूति गरी पश्चातापको वातावरण पनि सिर्जना हुने किसिमले दण्ड गर्नुपर्ने हुन्छ । यी पुनरावेदक र पीडित पतिपत्नी नाताका भई सँगै बसोबास गरेको तथ्यमा विवाद छैन । पतिपत्नीको सम्बन्ध पूर्णतः

माया, विश्वास र सम्मानमा अडेको हुन्छ र यसमा एउटाले अर्काको विरुद्धमा कुनै आपराधिक घटना घटाउन सक्ने परिकल्पनासम्म गरेको हुँदैन । पत्नीसँग कुनै कारणले बेमेल हुँदा संवेदनशील अङ्ग आँखामा प्रहार गर्नुपर्ने अवस्था र कारण हुँदैन । समानता तथा आत्मसम्मानका साथ बाँच्न पाउने मानिसको नैसर्गिक अधिकार हो । कुनै पनि बहानाबाजी, कारण, अवस्था वा परिस्थितिले पनि सो अधिकार हनन हुनु हुँदैन । आफ्नो संरक्षकत्वमा रहेकी, आफूले सदैव रक्षा गर्नुपर्ने पत्नीलाई अन्धो बनाएको अवस्थामा निजलाई कम सजाय गरी सजाय घटाउने अवस्था र कारण हुँदैन । घर र पति जसबाट जहाँ आफू बढी सुरक्षित भएको अनुभूति गर्दछन् कि सोही ठाउँमा र व्यक्तिबाट हिंसित हुनु बढी डर लाग्दो अवस्था हो । यस्तोमा लोग्ने पीडक भएकै आधारमा सजाय घटाउँदा न्यायोचित नहुनुका साथै घरेलु हिंसा नियन्त्रण र रोकथाममा बाधा उत्पन्नसमेत हुन सक्दछ । नाताले अपराधबाट उन्मुक्ति वा Concession पाउन नसक्ने ।

पीडितको एउटा अङ्ग पहिले नै पूर्णरूपमा काम नदिने छ । सो कुराको प्रतिवादीलाई पूर्ण जानकारी छ । त्यस्तो एउटा अङ्ग बेकम्मा भइरहेको अवस्थामा अर्को अङ्ग पनि काम नलाग्ने बनाई दिने कार्यले उक्त अङ्ग पूर्णरूपमा काम नलाग्ने भई सो अङ्गको पूर्ण रूपमा अङ्गभङ्गका रूपमा रहन जाने अवस्था हुन्छ । जसको परिणाम स्वरूप एउटै काम दिने दुई अङ्गमध्ये एक अङ्गमात्र अङ्गभङ्ग भएको भन्ने अवस्था प्रस्तुत मुद्दाको पीडितको अवस्था रहेको छैन । सो भएबाट आँखा नदेख्ने गरी आँखा फुटाली शक्तिहीन गरिदिएको देखिन गई सोही मुताबिक सजाय निर्धारण हुने ।

मुलुकी ऐन, कुटपिटको महलको २ नं. मा आँखाको हेर्ने शक्ति हीन गरी वा आँखा फोरी दृष्टिविहीन बनाइदिइमा अङ्गभङ्गको खत ठहर्छ भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको छ । त्यसै गरी सोही महलको ६ नं. मा दृष्टिविहीन बनाएको खतमा सो गर्नेलाई ३ लाख

जरिवाना गरी ८ वर्ष कैद गर्नुपर्छ भन्ने कानूनी व्यवस्था हुँदा एउटा अङ्ग बेकम्मा भई रहेको अवस्थामा अर्को अङ्ग पनि काम नलाग्ने बनाई दिने कार्यले आँखाजस्तो शरीरको महत्त्वपूर्ण अङ्ग पूर्णरूपमा काम नलाग्ने भई सो अङ्गको पूर्णरूपमा अङ्गभङ्गका रूपमा रहन जाने अवस्था हुँदा यी प्रतिवादीले आफ्नी श्रीमतीलाई पूर्णरूपमा दुवै आँखा नदेख्ने गरी दृष्टिविहीन बनाएको प्रमाणित हुन आउने ।

अतः उल्लिखित आधार, कारण, प्रमाणको विवेचनाबाट प्रतिवादी रामकृष्ण राईले दायँ आँखा नदेख्ने पीडित जाहेरवाला निशा भन्ने चन्द्रकला राईलाई कुटपिट गरी निजको बायाँ आँखा फोरी दृष्टिविहीन बनाई मुलुकी ऐन, कुटपिटको महलको २ नं. अन्तर्गतको कसुर गरेको निर्विवाद रूपमा पुष्टि भएकोले कुटपिटको महलको ६ नं. बमोजिम प्रतिवादी रामकृष्ण राईलाई ८ (आठ) वर्ष कैद र रु. १०,०००।- (दश हजार) जरिवानाको सजाय हुने ठहर्याई सुरु झापा जिल्ला अदालतले मिति २०६९।१०।१७ मा गरेको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, ईलामको मिति २०७०।१२।२६ को फैसला मिलेकै देखिँदा यस अदालतबाट मिति २०७२।०२।२१ मा प्रदान गरिएको निस्सासँग सहमत हुन सकिएन । झापा जिल्ला अदालतको फैसला सदर गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, ईलामको मिति २०७०।१२।२६ को फैसला सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: कोशलेश्वर ज्ञवाली
इति संवत् २०७३ साल भदौ १४ गते रोज ३ शुभम् ।

इजलास नं. ७

१

मा.न्या. श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७१-WO-०५५१, उत्प्रेषण

/ परमादेश, टिकाराम जैसी वि. स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय रामशाहपथ, काठमाडौंसमेत

निवेदक स्वास्थ्य सेवाअन्तर्गतको कर्मचारी भएको र निजको सेवा सर्तसम्बन्धी ऐनको रूपमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ तथा नेपाल स्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०५५ रहेभएको पाइन्छ । निवेदक जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, जाजरकोटमा कार्यरत रहेको र सो स्थानमा निज कहिलेबाट कार्यरत रहेको हो भन्ने नखुलाए तापनि न्यूनतम सेवा अवधि नपुगी सरुवा गरिएको भन्ने दाबी नलिएबाट निजको सो स्थानमा न्यूनतम सेवा अवधि पुगिसकेको नै देखिन्छ । लामो समयसम्म कुनै एक स्थान वा कार्यालयमा मात्र कार्य गर्न पाउनु पर्दछ भनी सरुवासम्बन्धी व्यवस्था गर्ने ऐन नियमावलीको व्यवस्थालाई विश्लेषण गर्न मिल्दैन । त्यस प्रकृतिको निवेदन दाबीलाई कानूनसम्मत मान्नसमेत मिल्दैन । जहाँसम्म निजको पदनाम मात्र कायम गरेको तर सिनियर अ.हे.व. को पदबाट विस्थापित गराएको भन्ने छ, निजको सरुवा जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, जाजरकोटको सि.अ.हे.व.बाट गङ्गापुर स्वास्थ्य चौकी, बाँकेमा रहेको सोही पदमा सरुवा गरेको देखिन्छ । यसबाट निवेदकलाई जिम्मेवारीबाट हटाएको भनी अर्थ गर्न नमिल्ने ।

निवेदकलाई स्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०५५ को नियम ३१क को उपनियम (१) बमोजिम तोकिएको समयमा मात्र सरुवा गर्नुपर्ने भन्ने निवेदकको माग तर्फ हेर्दा उक्त नियम ३१क को देहाय (१) मा कर्मचारीलाई सरुवा गर्दा सोको समय तालिका र अवधि किटान गरिएको देखिन्छ । जसअनुसार कर्मचारीको सरुवा गर्दा मन्त्रालयले प्रत्येक वर्षको असोज महिनामा, विभागले प्रत्येक वर्षको कार्तिक महिनामा र क्षेत्रीय निर्देशनालयले प्रत्येक वर्षको मङ्सिर महिनामा सरुवा गर्न सक्ने प्रावधान रहेको

देखिन्छ । तर सोही नियमावलीको नियम ३१क को उपनियम ३ मा उपनियम १ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै कार्यालयमा दरबन्दी रिक्त भई स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा कठिनाई उत्पन्न भएमा, प्राकृतिक प्रकोप वा संक्रामक रोग वा महामारी नियन्त्रण गर्न आवश्यक भएमा, विभागिय प्रमुख वा कार्यालय प्रमुख वा आयोजना प्रमुख भई कार्य सञ्चालन गर्न विशेष जिम्मेवारी दिनु परेमा, अध्ययन र असाधारण बिदा बसेका कर्मचारीको पदाधिकार अन्य स्थानमा सारी सो स्थानको पूर्ति गर्न आवश्यक भएमा मन्त्रालयको स्वीकृति लिई विभागीय प्रमुखले अन्य अवधिमा पनि सरुवा गर्न सक्ने गरी कानूनमा स्पष्ट व्यवस्था भएको देखिन्छ । यसबाट निवेदकले तोकिएको समयभन्दा फरक समयमा आफूलाई सरुवा गरियो भनी लिएको दाबी मुनासिब देखिन नआउने ।

निवेदकको सरुवा संशोधन गर्न सक्ने विकल्प वाँकी नै रहेको अवस्थामा रिट क्षेत्राधिकार आकर्षित हुन नसक्ने भन्ने विपक्षी स्वास्थ्य मन्त्रालय तथा स्वास्थ्य सेवा विभागको लिखित जावाफमा लिएको जिकिरतर्फ विचार गर्दा स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ को दफा २० को उपनियम २(क) बमोजिम सरुवा गर्ने अधिकारप्राप्त अधिकारीले गरेको सरुवा संशोधन तथा मिलानको लागि सरुवा गर्ने अधिकारीभन्दा एक तहमाथिको अधिकारीसमक्ष निवेदन पेस गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था रहेको देखिन्छ । सो कानूनी व्यवस्थाबमोजिम निवेदकले निवेदन व्यहोरामा नै निजलाई सरुवा गर्ने निकाय वा अधिकारीभन्दा एक तहमाथिको अधिकारी वा निकायमा निवेदन दर्ता गराएको तर सो निवेदनमा के निकास भएको हो सो को प्रतिक्षा गरेको वा निवेदनउपर हुने निर्णयलाई बेवास्ता गरी रिट क्षेत्राधिकारअन्तर्गत यस अदालतमा प्रवेश गरेको देखियो । यस्तो अवस्थामा वैकल्पिक उपचारको व्यवस्था नरहेको वा प्रभावहीन रहेको अवस्थाको

विद्यमानता देखिन आएन । निवेदनसम्म दिएको भन्ने आधारमा विकल्प समाप्त भयो भन्ने अर्थ गर्न मिल्ने होइन । यसबाट वैकल्पिक उपचारको व्यवस्था ऐनमा उपलब्ध भइरहेको भन्ने तथ्यलाई निवेदक स्वयम्ले पनि स्वीकार गरेको अवस्थामा रिट क्षेत्राधिकार आकर्षित हुन सक्ने नदेखिने ।

यसरी निवेदकलाई कानूनमा व्यवस्था भएबमोजिमको कार्यविधि अपनाई तोकिएको मापदण्ड र प्रक्रियाबाट अधिकारप्राप्त अधिकारीबाट सरुवाको निर्णय भएको देखिएको र सो निर्णयउपर वैकल्पिक उपचारको व्यवस्थासमेत रहिरहेको अवस्थामा रिट क्षेत्राधिकार आकर्षित हुन सक्ने अवस्था देखिएन । तसर्थ निवेदन मागबमोजिम आदेश जारी गर्न मिलेन । रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: तीर्थराज भट्टराई

कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल असार ८ गते रोज ४ शुभम् ।

२

मा.न्या. श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०७१-WO-०५५०, उत्प्रेषण, प्रचण्डकुमार कार्की वि. स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय रामशाहपथ, काठमाडौंसमेत

वैकल्पिक उपचारको व्यवस्था रहिरहेको भन्ने विपक्षी स्वास्थ्य मन्त्रालय तथा स्वास्थ्य सेवा विभागको जिकिरतर्फ विचार गर्दा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ को दफा २० को उपनियम २(क) बमोजिम सरुवा गर्ने अधिकारप्राप्त अधिकारीले गरेको सरुवा संशोधन तथा मिलानको लागि सरुवा गर्ने अधिकारी भन्दा एक तहमाथिको अधिकारीसमक्ष निवेदन पेस गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था रहेको देखिन्छ । निवेदकले आफ्नो रिट निवेदनको व्यहोरामा नै निजलाई सरुवा गर्ने निकाय वा अधिकारीभन्दा एक तह माथिको अधिकारी वा निकायमा निवेदन दिएको

तर सो निवेदनमा अन्तिम सुनवाई भइसकेको भन्ने देखिँदैन । यसरी निवेदन दिने औपचारिकतासम्म रिट निवेदकले पूरा गरेको तर त्यसबाट निर्णय नहुँदै वैकल्पिक उपचारको व्यवस्था विद्यमान रहिरहेको अवस्था देखिएको र सो तथ्यलाई निवेदक स्वयम्ले पनि स्वीकार गरिरहेको अवस्थामा सो व्यवस्थाको उपयोग नगरी रिट क्षेत्राधिकार आकर्षित हुन सक्ने नदेखिने ।

निवेदकको स्थाई वतन जिल्ला जाजरकोट खलगा गा.वि.स. रहेएको देखिन्छ । निज २०६६ सालदेखि नै जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय, जाजरकोटमा रहेको भन्ने रिट निवेदन साथ निजले पेस गरेका कागजातहरूबाट देखिएको छ । निजको हालको पदमा स्तरवृद्धि भएपश्चात पनि सोही स्थानमा रहिरहेको सो अवधी दुई वर्षभन्दा बढी भएको पनि देखियो । यसरी लामो अवधिसम्म आफूलाई अनुकूल र पायक पर्ने कार्यालयमा मात्र रहिरहन पाउनु पर्दछ भन्ने गलत मनसाय राखि लिएको निवेदन दाबीलाई कानूनसम्मत दाबी मान्न नसकिने ।

अतः निवेदकलाई कानूनमा व्यवस्था भएबमोजिमको कार्यविधि अपनाई तोकिएको मापदण्ड र प्रक्रिया अपनाई अधिकारप्राप्त अधिकारीबाट सरुवाको निर्णय भएको देखिएको छ । आफूलाई अनुकूल पर्ने कार्यालयमा सदैव कार्य गर्न पाउनु पर्दछ भन्नु कानून र न्यायसम्मत पनि देखिँदैन । साथै रिट निवेदकलाई सरुवा गर्ने गरी भएको निर्णयउपर वैकल्पिक उपचारको व्यवस्था समेत रहिरहेको अवस्थामा रिट क्षेत्राधिकार आकर्षित हुन सक्ने अवस्था देखिएन । तसर्थ निवेदन मागबमोजिम आदेश जारी गर्न मिलेन । रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: तीर्थराज भट्टराई

कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७२ साल चैत १६ गते रोज ३ शुभम् ।

इजलास नं. ९

१

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की, ०७१-RC-००६२, ०७१-CR-११७१, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. पदमबहादुर परियार दमाई, पदमबहादुर परियार दमाई वि. नेपाल सरकार

जाहेरवालाको किटानी जाहेरी तथा सो जाहेरीलाई समर्थन हुने गरी अदालतमा गरेको बकपत्र, प्रतिवादीले मौकामा र अदालतमा गरेको साविति बयान प्रतिवादीको श्रीमती मनमाया परियारले गरेको बयान, घटनास्थल तथा लासजाँच प्रकृति मुचुल्का, शव परीक्षण प्रतिवेदन, बरामदी मुचुल्कासमेतबाट प्रतिवादी पदमबहादुर परियारले लिलाबहादुर परियारलाई धारिलो खुकुरीले हानी काटी हत्या गरी ज्यानसम्बन्धी गम्भीर कसुर गरेको देखिन आएका निजलाई सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरबाट भएको फैसलालाई अन्यथा भन्न मिलेन ।

पुनरावेदक प्रतिवादी पदमबहादुर परियारलाई ठहरेबमोजिम सजाय गर्दा चर्को पर्ने भनी मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको १८८ नं. बमोजिम बाह्र (१२) वर्ष कैद सजाय हुन पुनरावेदन अदालत समेतले व्यक्त गरेको रायका सम्बन्धमा बिचार गर्दा, प्रतिवादी र मृतक बिच ज्यानै लिनु पर्ने सम्मको पूर्व रिसइबी नभएको, प्रतिवादीले मृतकलाई मार्ने पूर्व योजना तयारी तथा मनसाय राखेको नदेखिएको, मृतकले प्रतिवादीको श्रीमतीलाई निज घरमा नभएको अवस्थामा यौनसम्पर्क राखिरहेको देखेपश्चात सोही जरियाबाट रिसको आवेशमा आई मृतकलाई लखेट्दै लगी हतियार प्रयोग गरी काटी मारेको र अनुसन्धानको क्रममा र अदालतमा बयान गर्दा घटनाको यथार्त विवरण

नछिपाई सत्य तथ्य कुराको खुलस्थ बयान गरी न्याय सम्पादन कार्यमा सहयोग पुर्याएको तथा अदालतमा बयान गर्दा कसुर गरेकोमा पछुतो मानी प्रायश्चित्त गरेको र निजको उमेर ६१ वर्ष भई शारीरिक दूर्बलतासमेत भएको आधारमा प्रतिवादी पदमबहादुर परियारलाई सर्वस्वसहित जन्म कैद गर्दा चर्को पर्न सक्ने देखिँदा कैद वर्ष बाह्र (१२) मात्र हुन मनासिब देखी अ.ब. १८८ नं. बमोजिम सिन्धुली जिल्ला अदालतबाट मिति २०६९।५।२८ मा फैसला हुँदा व्यक्त भएको राय सदर हुने ठहर गरी पुनरावेदन अदालत, जनकपुरबाट व्यक्त भएको उक्त राय मिलेकै देखिने ।

माथि विवेचित तथ्य, प्रमाण, कानून एवम् मिसिल संलग्न कागजातहरूबाट प्रतिवादी पदमबहादुर परियारलाई सिन्धुली जिल्ला अदालतबाट अभियोग मागदाबी अनुसारको कसुरमा मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं.अनुसार सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने र प्रतिवादी मनमाय परियारलाई सोही ऐनको ज्यानसम्बन्धीको महलको २५ नं. बमोजिम रु. बीस (२०) जरिवाना हुने ठहर्याएको मिति २०६९।५।२८ को फैसलालाई सदर हुने ठहर गरी पुनरावेदन अदालत, जनकपुरबाट मिति २०७०।१२।१२ भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादी पदमबहादुर परियारलाई सर्वस्वसहित जन्मकैद सजाय गर्दा चर्को पर्ने देखिन आएकोले निज प्रतिवादीलाई अदालती बन्दोबस्तको १८८ नं. बमोजिम बाह्र (१२) वर्ष कैद सजाय हुन मनासिब हुने भनी राय व्यक्त भएको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको रायसमेत मिलेको देखिँदा निज प्रतिवादीलाई १२ वर्ष कैद सजाय हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: यज्ञप्रसाद भट्टराई
इति संवत् २०७३ साल भदौ १९ गते रोज १ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की, ०७१-RC-००६७, ०७१-CR-०९०२, १०९७, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. अमितादेवी गोइत, नेपाल सरकार वि. जुगेश्वरदेवी गोइत, अमितादेवी गोइत वि. नेपाल सरकार

प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादी अमितादेवी गोइतले सुजितकुमार गोइतलाई हँसिया जस्तो धारिलो हतियारले छातीमा हानी घाइते बनाएको कुरा किटानी जाहेरी, प्रतिवादीले मौकामा गरेको बयान तथा अदालतमा गरेको बयान, बरामदी मुचुल्कालगायत प्रमाणबाट स्पष्ट भएको पाइन्छ । हँसिया जस्तो धार भएको घातक हतियारले रोपी हानी घाइते बनाई सोही कारणबाट निजको मृत्यु भएको तथ्य स्थापित भएको र धारिलो हतियारले हानी रोपी ज्यान मारेमा सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने कानूनी व्यवस्थासमेत भएको हुँदा प्रतिवादी अमितादेवी गोइत यादवलाई सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको फैसला मिलेकै देखिन आउने ।

रामईश्वर गोइतले दिएको किटानी जाहेरी, प्रतिवादीले मौकामा गरेको साबिती बयान, शव परीक्षण प्रतिवेदन, बरामदी मुचुल्का, घटना विवरण कागज, घटनास्थल प्रकृति मुचुल्कालगायत मिसिल संलग्न प्रमाण र कागजात, वारदात हुँदाको परिस्थिति र अवस्थाको मूल्याङ्कनसमेतबाट प्रतिवादी कारीभन्ने अमितादेवी गोइत यादवको हँसियाले हानेको कारणबाट मृतक सुजितकुमारको मृत्यु भएको देखिन आएको हुँदा निजलाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्व सहित जन्म कैद हुने तथा अर्का प्रतिवादी जुगेश्वरीदेवी गोइतको प्रस्तुत वारदातमा संलग्नता नदेखिएबाट सफाइ पाउने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको फैसला मनासिब नै

देखियो ।

प्रतिवादी कारीभन्ने अमितादेवी र मृतक सुजितकुमार काका भतिजी नातामा पर्ने देखिएको, मृतकलाई प्रतिवादीले मारुं पर्ने कुनै पनि पूर्व रिसइबी, पूर्वतयारी केही पनि नदेखिएको, सडकमा बगेको पानीको विषयलाई लिई प्रतिवादीकी आमा जुगेश्वरीसँग मृतकको झगडा विवाद हुँदा निजकी आमालाई मृतकले कुटपिट गरेको अवस्थामा प्रतिवादीलाई समेत मृतकले गाली गर्दा घाँस काटी आएको अवस्थामा आफूसँग भएको हँसियाले मृतकको छातीमा घाँचन गरी मृतकको मृत्यु हुन गएको तथा निजले अदालतमा समेत हातमा हँसिया रहेको तथ्यलाई स्वीकार गरी बयान गरेको एवम् निजको उमेरसमेतलाई विचार गर्दा प्रतिवादी कारीभन्ने अमितादेवी गोइत यादवलाई सर्वस्वसहित जन्मकैद गर्दा चर्को पर्न सक्ने देखिँदा कैद वर्ष बाह्र (१२) मात्र हुन मनासिब देखी मुलुकी ऐन, अ.ब. १८८ नं. बमोजिम धनुषा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६९।१।२२ मा फैसला हुँदा व्यक्त भएको राय सदर हुने ठहर गरी पुनरावेदन अदालत, जनकपुरबाट व्यक्त भएको उक्त राय मिलेकै देखिन आउने ।

माथि विवेचित तथ्य, प्रमाण, कानूनसमेतको आधारमा अभियोग मागदाबीबमोजिम मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १ नं. र ऐ. १३(१) नं. को कसुर कायम गरी ऐ. १३(१) नं. अनुसार प्रतिवादी कारी भन्ने अमितादेवी गोइतलाई सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गरी तथा अर्का प्रतिवादी जुगेश्वरीदेवी गोइतलाई अभियोग मागदाबीबाट सफाइ पाउने ठहर गरेको धनुषा जिल्ला अदालतको मिति २०६९।१।२२ को फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको मिति २०७०।१।२१ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादी कारीभन्ने अमितादेवी गोइतलाई सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्दा चर्को पर्न जाने देखिन आएकोले निजलाई मुलुकी ऐन, अ.ब. १८८ नं.

अनुसार बाह्र (१२) वर्ष कैद सजाय हुने ।

इजलास अधिकृत: यज्ञप्रसाद भट्टराई

कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल भदौ १९ गते रोज १ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री सपना मल्ल प्रधान, ०७०-सी-०९९६, अंश नामसारी, **मुरली हरिजन वि. सुन्दर हरिजन**

पुनरावेदक प्रतिवादीले मेरो निजी आर्जनबाट जोडेको सम्पत्ति हो भनी जिकिर गरे पनि उक्त सम्पत्ति पहिलेदेखि कमाई आएको हकभोगको कारणबाट उखडा जग्गा, उखडा विशेष अदालत, रूपन्देहीको मिति २०४०।१।२० को निर्णयबमोजिम मुरली हरिजनको नाउँमा दर्ता भएको देखिन्छ । सो समयमा यी वादी प्रतिवादीहरू एकसगोलमा नै रहेको अलग अलग छुट्टिई भिन्न भई बसेको भन्ने नदेखिँदा एकसगोलका परिवारको हकभोगको आधारमा हक कायम हुन आएको सम्पत्ति यी पुनरावेदक प्रतिवादीको मात्र निजी आर्जन हो भनी लेनदेन व्यवहारको ८ नं. र अंशबन्डाको १८ नं. समेतले मान्न मिल्ने देखिएन । यी पुनरावेदक प्रतिवादीले मेरो निजी आर्जनको हो भनी दाबी लिएपनि आफ्नो दाबीलाई प्रमाण ऐन, २०३१ को दफा २९ बमोजिम पुष्टि गर्न सकेको देखिएन । केवल आफ्नो नाउँमा दर्ता भएकै आधारमा निजी सम्पत्ति हो भनी अनुमान गर्न मिल्ने नदेखिँदा यस अदालतबाट मिति २०७०।१।२३ मा निस्सा प्रदान गर्दा लिइएका आधारसँग सहमत हुन नसकिने ।

वादी दाबीबमोजिम वादीले ३ भागको १ भाग अंश पाउने ठहरी सुरुबाट भएको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको मिति २०६८।१।२।१३ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: यज्ञप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७३ साल साउन १९ गते रोज ४ शुभम् ।

- यसै लगाउको ०७०-CI-०९९७, अंश नामसारी, *मुरली हरिजन वि. चन्दर हरिजन* भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार फैसला भएको छ ।

इजलास नं. ११

१

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७१-WO-०९४७, उत्प्रेषण / परमादेश, *अधिवक्ता पुष्पराज पौडेल वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत*

विपक्षी मध्येको नेपाली राजदूतावास क्वालालम्पुरले अवैधानिकरूपमा नेपाली नागरिक कार्यरत मलेसिया सरकारको गृह मन्त्रालयअन्तर्गतको अध्यागमन विभागको २८ अगस्ट, २०१४ को पत्रानुसार आप्रवासी कामदार नेपाली नागरिकहरूमाथि अन्य अनाधिकृत व्यक्तिहरूबाट हुन सक्ने ठगी रोकी सरल र सुगमरूपमा यात्रा सुनिश्चित गर्नका लागि यात्रा अनुमतिको निवेदन दिँदा कोपेरासी इमिग्रेसन बरहद मलेसियाको रसिदसमेत संलग्न हुनुपर्ने भनी मिति २०७१।१२।३० (१३ अप्रिल, २०१५) मा सूचना जारी गरे पनि सूचनाको कार्यान्वयन क्रममा देखिएका समस्या र कामदारहरूको असुविधालाई स्वयम् दूतावासले मनन् गरी मिति २०७२।३।७ (२२ जुन, २०१५) मा कोपेरासी इमिग्रेसन बरहद मलेसियाको रसिद साथै राख्न, ल्याउन नपर्ने गरी अधिल्लो सूचना खारेज गरी निवेदकले निवेदनमा उठाएको चासो चिन्तालालाई सम्बोधन गरिसकेको विपक्षी राजदूतावासको लिखित जवाफबाट देखिन आउँछ । यसरी जारी भएको दोस्रो सूचनालाई निवेदकले अन्यथा भनी थप जिकिर लिएको नदेखिएको र इजलासबाट पटकपटक पुकारा गर्दासमेत निवेदक छलफलमा उपस्थित हुन नसकेको समेतबाट निवेदकले निवेदनमा उठाएका

विषयमा विपक्षी नेपाली राजदूतावास क्वालालम्पुरबाट सम्बोधन भई प्रस्तुत निवेदनको औचित्य नै समाप्त भएको देखिँदा मागबमोजिम उत्प्रेषणको आदेश जारी हुन सक्ने नदेखिने ।

तसर्थ, विपक्षीमध्येको नेपाली राजदूतावास क्वालालम्पुरको मिति २०७१।१२।३० (१३ अप्रिल, २०१५) को सूचना उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरिपाउँ भनी निवेदकले माग गरेको सूचना विपक्षी दूतावासको मिति २०७२।३।७ (२२ जुन, २०१५) को सूचनाबाट खारेज भइसकेको देखिँदा निवेदनको प्रयोजन नै समाप्त भएको देखिएकोले निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी गरिरहनु परेन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।
इजलास अधिकृत : कपिलमणि गौतम
इति संवत् २०७३ साल असोज १० गते रोज २ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७१-WO-१०५२, उत्प्रेषण / परमादेश, *हिमालय फाइनान्स लिमिटेड शाखा कार्यालय, विराटनगर मोरङको तर्फबाट ऐ. केन्द्रीय कार्यालय, का.जि.का.म.न.पा. वडा नं. ११ स्थित हिमालय फाइनान्स लिमिटेडका निमित्त कार्यकारी अधिकृत प्रकाशबहादुर कायस्थ वि. झापा जिल्ला अदालतसमेत*

कर्जा लिन सुरक्षणमा दिएको जेथा सुरक्षण दिनेको हक नपुगी कच्चा ठहरेमा निवेदक वित्तीय संस्थाले ऋणीको अन्य जायजेथाबाट ऋण असुलीको प्रक्रिया अवलम्बन गर्न सक्ने नै हुन्छ । दूषितरूपमा दर्ता गराएका दर्तावालाबाट धितो लिएको सम्पत्तिबाट नै ऋण असुल गर्न पाउनु पर्छ भन्ने निवेदकको निवेदन जिकिर कानूनसम्मत नदेखिने ।

विपक्षी मु.स. गर्ने प्रेमकुमारी घिमिरेको स्व. पतिले २०३४ सालमा राजीनामा पारित गरी लिएको जग्गामा सोही मितिदेखि नै राजीनामा पारित गरिलिनेको हक सिर्जना हुन्छ । दाखिल खारेज हुन बाँकी रहेको

कारणले राजीनामा गरी लिने व्यक्तिको हकमा असर पर्ने अवस्था हुँदैन। यस्तो हक भई दाखिल खारेज गर्न मात्र बाँकी रहेको सम्पत्ति **मुलुकी ऐन, जग्गा पजनी गर्नेको महलको २ क नं. मा** “आफ्ना हक हुन आई दाखिल खारिज गर्नुपर्ने भएको र दर्तावाला मरी हकवालाको नाममा सार्नेमा समेत पैंतीस दिनभित्र दाखिल दर्ता नगराई म्याद गुजारी बसेकोमा पछि दाखिल दर्ता गराउन दरखास्त दिएमा जतिसुकै अवधि व्यतित भए पनि दश रुपैयाँ दस्तुर लिई नामसारी दाखिल खारेज गरिदिनु पर्छ। यो ऐन लागू हुनुभन्दा पहिले जग्गाको नामसारी दाखिल खारेज गर्ने म्याद गुज्रेका कलमहरूमा समेत सोबमोजिम दस्तुर लिई नाउँसारी दाखिल गरिदिनु पर्छ” भन्ने व्यवस्था भएको हुँदा दाखिल खारेज नभएकै कारणबाट राजीनामा पारित गराई लिने व्यक्तिको जग्गाको सिर्जित साम्पात्तिक हक समाप्त हुने अवस्था नहुने।

प्रस्तुत विवादमा निवेदक वित्तीय संस्थाका ऋणीका परदाता धर्मपोमु लिम्बूले दोहोरो राजीनामा गरी लिएको लिखित नै बदर हुने ठहरी झापा जिल्ला अदालतबाट मिति २०५५।१०।२५ मा भएको फैसला पुनरावेदन अदालत, इलामबाट सदर ठहरी मिति २०५७।१।८ मा फैसला भई अन्तिम रहिरहेको अवस्थामा अदालतको अन्तिम फैसला कार्यान्वयनका क्रममा झापा जिल्ला अदालतबाट मिति २०७२।१।२५ मा भएको आदेश कानूनसङ्गत रहेको देखिन्छ। निवेदकले निवेदनमा उक्त फैसलासमेत बदर गर्नेतर्फ दाबी लिएको अवस्था पनि देखिँदैन। यसरी अधिकारप्राप्त अदालतबाट फैसला भई अन्तिम रहेको फैसलाबमोजिम कार्यान्वयनका क्रममा अदालतबाट भएको आदेशबाट निवेदकको हक हनन् भएको मान्न मिल्ने नदेखिने।

वास्तविक हकवालाले दा.खा. नगरेको जग्गा दूषितरूपमा तह तह हक हस्तान्तरण गरी धितो राख्ने र ऋण लगानी गर्ने गरेको कार्यले मान्यता पाउन नसक्ने

हुँदा उक्त फैसलाहरूमा प्रतिपादित सिद्धान्तसमेतका आधारमा निवेदक वित्तीय संस्थाको निवेदन जिकिर औचित्यपूर्ण रहेको देखिन नआउने।

तसर्थ, माथि उल्लिखित कानूनी आधार एवम् यस अदालत पूर्ण इजलाससमेतबाट प्रतिपादित सिद्धान्तका आधारमा मिति २०३४।१२।३१ मा लिखत पारीत गरी लिएको जग्गामा मु.स. गर्ने विपक्षी प्रेमकुमारी घिमिरेको हक स्थापित भइरहेकोमा त्यस्तो जग्गा विपक्षीहरू इम्प्रेस राणा र धर्मपोमु लिम्बूले दूषितरूपमा हक हस्तान्तरण गर्दै तहतह हुँदै विपक्षीहरू भिमराज बस्नेत र बाबुराम अधिकारीका नाममा दूषितरूपमा दर्ता भई निवेदक वित्तीय संस्थाले धितोमा लिई रोक्का राखेकै कारणले उक्त सम्पत्तिबाट बैंकको लगानी असुल गर्ने हक पुग्ने अवस्था नहुँदा फैसला कार्यान्वयनका क्रममा झापा जिल्ला अदालतबाट मिति २०७२।१।२५ मा भएको आदेश र सो आदेशसमेतका आधारमा झापा जिल्ला अदालतले निवेदक संस्थालाई प.सं. २०७१/०७२ च.नं. ११५४० बाट मिति २०७२।१।३० मा रोक्का फुकुवा गर्नु भनी लेखेको पत्रसमेतमा कुनै कानूनी त्रुटि रहेको नदेखिएकाले प्रस्तुत निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: कपिलमणी गौतम

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७३ साल असोज १० गते रोज २ शुभम्।

इजलास नं. १२

१

मा.न्या.श्री सारदाप्रसाद घिमिरे र मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ, ०७०-CI-०५६०, अंश दर्ता, हंसरजियादेवी तेलिन वि. शिवदुलारी तेलिनसमेत

प्रस्तुत अंश मुद्दा वादी हंसरजिया देवीले मिति २०६२।२।२९ मा दर्ता गरेपछि सासू शिव दुलारीले छोरा विहारी साहउपर मिति २०६२।५।६

मा अंश मुद्दा दर्ता गराएको तथ्य रहेको छ । उक्त तथ्यहरूबाट यी वादी हंसरजिया देवीले मिति २०६२।२।२९ मा प्रस्तुत अंश मुद्दा दर्ता गराए तापनि निज वादीले मिति २०६२।१।१८ मा तारेख गुजारी प्रस्तुत मुद्दा तामेलीमा रही मिति २०६५।१।२५ मा मात्र जागी कारवाही भएको रहेछ । वादी हंसरजिया देवीले २०६२।२।२९ मा अंश मुद्दा दिए तापनि निज वादी स्वयम्ले आफूले दिएको मुद्दामा चासो नदिई उदासिन भई लामो समयसम्म बसिरहेको देखिँदा यो अंश मुद्दामा तायदाती फाँटवारी मिति २०६८।६।५ र मिति २०६८।८।२५ मा मात्र माग गर्ने आदेश भएको देखिन्छ । अंश मुद्दा दायर गरी सकेपछि तायदाती फाँटवारी माग नगर्दै वादीले तारेख गुजारी बसेको अवस्था छ । तायदाती फाँटवारी नै माग नभएको हुँदा केवल अंश मुद्दा दायर गरेको आधारले मुल अंशियार आमा र छोराको बीचमा अंश बन्डा नभई सगोलमा रहेको भनी मान्न नसकिने ।

आफ्नो अंश हकतर्फ जागरूक रहि अदालतमा दायर गरेको मुद्दामा चासो चिन्ता देखाई आफ्नो हक प्राप्त गर्नतर्फ वादीकै जिम्मेवारी र दायित्व पनि हो । निज वादीले अंश मुद्दा दायर गरी रहेकोमा सो अंश मुद्दामा अंशियार सङ्ख्या र तायदाती फाँटवारी माग्ने यकिन हुने कार्य नै नभई तामेलीमा रहेको छ । सो अंश मुद्दा दायर हुँदा अरू अंशियारहरूको बीचमा अंश मुद्दा लाग्ने नसक्ने भन्ने पनि हुँदैन । मुल अंशियारहरू सासु शिवदुलारी र निजका छोरा विहारी साह रहेको भन्ने तथ्यमा विवाद छैन । वादी हंसरजियादेवीले आफ्नो पति विहारी साहबाट अंश पाउने ।

एकपुस्ता मुनिका व्यक्तिले अंश मुद्दा दायर गर्दा मुल अंशियारका बीचमा अंश मुद्दा चलन नसक्ने भन्ने हुँदैन । अंश मुद्दाको कारवाहीयुक्त अवस्था नराखी लामो समयसम्म तामेली राखी मुद्दामा अलझाई राख्ने कार्यसम्म हुन गएको छ । एक अंशियारले अंश मुद्दा दायर गरी तामेलीमा राखी बसिरहने अवस्थामा पछि

दायर भएका मूल अंशियारहरूको बीचको अंश मुद्दामा कानूनी प्रक्रिया बढाई कानूनबमोजिम फैसला एवम् फैसला कार्यान्वयन गर्ने जस्ता कार्य गर्न कुनै कानूनले बाधा पुर्याएको देखिँदैन । अदालतमा उपस्थित रही आफ्नो हकप्रति जागरूक रहने व्यक्तिहरूको बीचमा परेको अंश जस्तो मुद्दामा छिटो कारवाही किनारा गर्नु अदालतको कर्तव्य पनि हुने ।

शिवदुलारी र निजका छोरा विहारी साह मूल अंशियार रहेको देखिन्छ । विहारी साहका दुई पत्नी जेठी वादी हंसरजिया देवी र कान्छी पत्नी कान्तीदेवी रहेको भन्ने देखिन्छ । कान्छी पत्नी कान्तीदेवीबाट एक छोरा ओमशंकर प्रसाद र छोरी सुनीता कुमारीको जायजन्म भएको देखिन्छ । मूल अंशियार आमा शिवदुलारी र छोरा विहारी साह दुई जना रहेको पाइयो । वस्तुतः मूल अंशियार दुई जनाको एकभाग बन्डा भएर वादीका पति विहारी साहले प्राप्त गर्ने एक भागबाट वादीका सौता, सौतेनी छोराछोरीसमेत पाँच भागमध्ये एक भाग अंश प्राप्त गर्ने देखिने ।

वस्तुतः उक्त कि.नं. ९ र ५० का जग्गा प्रतिवादी विहारी साह तेलीको नाउँमा जाने र दर्ता हुने अवस्था नै नरहेको हुँदा सो जग्गाहरू छुट्टी भिन्न भइसकेको शिवदुलारीको नाउँमा दा.खा. भइसकेकोले उल्लिखित २ कित्ता जग्गाबाट पुनरावेदक वादीले अंश पाउने देखिन नआउने ।

अतः उपर्युक्त विवेचित आधार प्रमाणहरूबाट प्रतिवादी शिवदुलारी अदालतको फैसला र बन्डा मुचुल्काबाट छुट्टिई भिन्न भइसकेको देखियो । निज शिवदुलारी र वादी हंसरजिया देवी संगोलको अंशियार रहेको पाइएन । वादी हंसरजिया देवीले प्रतिवादी पति विहारी साहबाट सम्म अंश पाउने देखिन आयो । उक्त कि.नं. ९ र ५० को जग्गा शिवदुलारी देवीको अंश हकमा परेको देखिँदा सो जग्गासमेतबाट वादी हंसरजिया देवी तेलीनले अंश पाउने ठहर्याएको पर्सा जिल्ला अदालतको मिति २०६८।१०।१७ को

फैसला सो हदसम्म मिलेको नदेखिँदा केही उल्टी हुने अरू तायदाती फाँटवारीमा उल्लिखित श्री सम्पत्तिबाट वादीले ५ भागको १ भाग अंश पाउने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट मिति २०७०।५।३ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा यस अदालतबाट मिति २०७२।५।४ मा भएको झगडिया झिकाउने आदेशसँग सहमत हुन सकिएन। पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०७०।५।३ को फैसला सदर हुने।

इजलास अधिकृत: कोशलेश्वर ज्ञवाली

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल भदौ १५ गते रोज ४ शुभम्। यसै लगाउका निम्न मुद्दाहरूमा पनि यसै अनुसार फैसला भएका छन्:

- ०७२-CR-०३३४, जालसाजी, हंसरजियादेवी तेलिन वि. शिवदुलारी तेलिनसमेत
- ०७२-CI-०४८२, लिखत दर्ता बदर दर्ता, हंसरजियादेवी तेलिन वि. शिवदुलारी तेलिनसमेत
- ०७२-CI-०४८३, फैसला बदर, हंसरजियादेवी तेलिन वि. शिवदुलारी तेलिनसमेत
- ०७२-CI-०४८४, बन्डा मुचुल्का बदर, हंसरजियादेवी तेलिन वि. शिवदुलारी तेलिनसमेत
- ०७२-CI-०४८५, लिखत दर्ता बदर दर्ता, हंसरजियादेवी तेलिन वि. शिवदुलारी तेलिनसमेत

२

मा.न्या.श्री सारदाप्रसाद घिमिरे र मा.न्या. श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा, ०६७-WO-०२४६, उत्प्रेषण, निलभप्रसाद गौतम वि. अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, टंगालसमेत

विवादित कि.नं. ९८ को २-१५-०-१ जग्गा

रावल आयोगको पत्रानुसार रोक्का रहेको थियो भन्ने तथ्यमा विवाद देखिएन। सार्वजनिक जग्गा हो भन्ने मान्यताका आधारमा रावल आयोगले रोक्का राखेको भन्ने कुरा मिसिल कागजातबाट देखिन्छ। तथापि उक्त जग्गा सार्वजनिक जग्गा हो भन्ने तर्फ कुनै औपचारिक निर्णय भइसकेको अवस्था भने देखिन आएन। कुनै पनि जग्गाको स्वामित्व कसको हो? भन्ने कुरा कानूनी तवरबाट यकिनरूपमा निरूपण गरिनु वाञ्छनीय हुन्छ। व्यक्तिको, संस्थाको, सार्वजनिक वा सरकारी आदि कस्तो प्रकृतिको जग्गा हो भन्ने कुराको पहिचान गरी तदनुसार जग्गाको दर्ता, लगत, स्वेस्ता आदि कायम गर्नु भूमि व्यवस्थासम्बन्धी प्रशासन हेर्ने राज्यका निकायको कर्तव्य बन्दछ। यसरी जग्गाको यकिन पहिचान नै नगरी अनिश्चितकालसम्म केवल रोक्का राख्ने कार्य गर्नु मनासिब हुँदैन। कुनै खास कार्य, घटना वा अवस्थासम्म खास प्रयोजनका लागि जग्गा रोक्का राख्ने स्थिति आई पर्दछ। तर अनिश्चित कालसम्म बीना कुनै वैध प्रयोजन रोक्का राख्नुको औचित्य देखिन आउँदैन। यस अर्थमा हेर्दा विपक्षीहरूबाट रोक्का फुकुवा गरेकोसम्मको काम कारवाहीलाई बेरीतको, अनुचित वा गैरकानूनी कार्य भनी मान्न मिलेन। परिणामतः निवेदकको मागबमोजिम रोक्का फुकुवा गर्ने सम्बन्धमा भएका निर्णयहरू उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी रहनु परेन। जग्गा यदि सार्वजनिक हो भने केवल रोक्का फुकुवा गरिएको कारणबाट नै त्यस्तो जग्गामा व्यक्तिको हक सिर्जना नहुने।

जग्गाको भौतिक अवस्थितिका दृष्टिले हेर्दा नि.नं. ९८ को २-१५-०-१ जग्गा बागमती नदीको किनारामा रहेको देखिन्छ। यो जग्गा नदी उकाश भएको सार्वजनिक जग्गा हो भनी रिट निवेदनमा उल्लेख भएको पाइयो। नदी उकाश भएको उक्त जग्गामा जात्रा निकाल्ने, जग्गा छेउमा लास जलाउने, खुल्ला चौरमा वृद्धहरूले घाम ताप्ने, बालबालिकाहरू खेल्ने गरेको सार्वजनिक प्रकृतिको जग्गा हो भन्ने पनि

निवेदन जिकिर रहेको छ। यस प्रकारको जिकिर निश्चय नै संवेदनशील र विचारणीय छ। प्रचलित मूल्यका दृष्टिले करोडौं रूपैयाँ पर्ने मूल्यवान उक्त सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति हो वा होइन भन्ने कुराको निर्धारण प्राथमिकता र जिम्मेवारीबोधका साथ गरिनु वाञ्छनीय छ। यदि त्यसप्रकारबाट सार्वजनिक प्रयोगमा आएको सार्वजनिक प्रकृतिको नदी उकाश जग्गा हो भने सो जग्गालाई स्वभावतः सार्वजनिक नै कायम गरिनु पर्दछ। यस कुराको निरूपण तथ्य र प्रमाणको आधारमा वस्तुगत तवरबाट गरिनु पर्ने हुन्छ। सार्वजनिक जग्गा कुनै व्यक्तिका नाउँमा दर्ता हुन पुगेकै रहेछ भने पनि त्यस्तो दर्ता मालपोत ऐन, २०३४ को दफा २४ बमोजिम बदर गर्नुपर्ने हुन्छ। जग्गा दर्ता गर्न बाँकी नै रहेको छ भने त्यस्ता सार्वजनिक जग्गा व्यक्तिका नाउँमा दर्ता गर्न हुँदैन। व्यक्तिका नाउँमा दर्ता गर्न नहुने सार्वजनिक वा सरकारी जग्गा यदि व्यक्तिको नाउँमा दर्ता गरियो भने त्यस कुराको जवाफदेहिता दर्तासम्बन्धी निर्णय गर्ने अधिकारीले बहन गर्नु पर्ने।

माथि उल्लेख गरिएका विविध पक्षतर्फ समुचित दृष्टि दिई रिट निवेदकले उल्लेख गरेको कि.नं. ९८ को जग्गा सरकारी वा सार्वजनिक जग्गा हो, होइन? सम्बन्धित स्वेस्ता, अभिलेख हेरी, साथै जग्गाको स्थलगत अध्ययन गरी रिट निवेदक लगायतका अरु मानिस, कागज, प्रमाण जे जो बुझ्नुपर्छ बुझी, छानबिन गरी उल्लिखित जग्गा सरकारी वा सार्वजनिक देखिन आएमा मालपोत ऐन, २०३४ को दफा २४ समेतको कानूनबमोजिम आवश्यक कारवाही एवम् निर्णय गर्ने कार्य अविलम्ब सम्पन्न गर्नु भनी विपक्षी मध्येको मालपोत कार्यालय, काठमाडौंका नाउँमा परमादेशको आदेश जारी हुने।

इजलास अधिकृत: सुमनकुमार न्यौपाने

कम्प्युटर: रानु पौडेल

इति संवत् २०७३ साल भदौ २४ गते रोज ६ शुभम्।

मा.न्या.श्री मीरा खड्का र मा.न्या.डा. आनन्दमोहन भट्टराई, ०७०-CR-१४९२, अदालतको अवहेलना, लालबहादुर प्रसाद कानू वि. रामकलिया कनोइन

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १८ को उपदफा (२) ले “पुनरावेदन अदालतले आफ्नो र आफ्नो मातहतको जिल्ला अदालतको अवहेलनामा कारवाई चलाउन सक्नेछ र अदालतको अवहेलना गरेको ठहर्याएमा अभियुक्तलाई पाँच हजार रूपैयाँसम्म जरिवाना वा ६ महिनासम्म कैद वा दुवै सजाय गर्न सक्नेछ” भन्ने र ऐ. ऐनको दफा १८ को उपदफा (३) ले “उपदफा (१) वा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि अदालतलाई सन्तोष हुने गरी अभियुक्तले क्षमायाचना गरेमा अदालतले निजलाई क्षमा गर्न वा सजाय तोकिसकेको भए सो सजाय माफ गर्न, घटाउन वा अदालतले तोकेको सर्तमा ६ महिनासम्म मुलतबी राखी सो सर्तको पालन भएमा सजाय कार्यान्वित नगर्ने आदेश दिन सक्नेछ” भन्ने व्यवस्था गरेबाट पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाले आफूले जारी गरेको आदेश पालना नगर्न विपक्षीलाई आफ्नो अवहेलनामा कारवाही चलाउन सक्ने र विपक्षीले क्षमा याचना गरेकोले सर्तसहित क्षमा प्रदान गर्नसक्ने नै देखिन आउने।

मिति २०७०।३।२६ मा इयाल ढोका नराख्नु भनी विपक्षीको नाममा आदेश गरेकोमा आफ्नो सो आदेशको अवज्ञा गरी विपक्षीले इयाल राख्ने काम गरी अदालतको अवहेलना गरेको देखिएको र सजायको हकमा लिखित जवाफमा आदेश प्रतिकूलको काम मबाट हुन गएको भए क्षमा पाउँ भन्ने क्षमायाचना गरेको अवस्था भएकोले यस पटकलाई मिति २०७०।३।२६ को आदेश अक्षरशः पालना गर्ने सर्तमा विपक्षीलाई क्षमा प्रदान गरिएको छ भनी पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाबाट

मिति २०७०।१।२४ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा प्रत्यर्थी झिकाउनु पर्ने अवस्था देखिएन। पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०७०।१।२४ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: यज्ञप्रसाद आचार्य
कम्प्युटर: उत्तरमान राई

इति संवत् २०७३ साल भदौ १६ गते रोज ५ शुभम्।

इजलास नं. १४

१

मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की र मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा, ०७०-WO-०८९५, उत्प्रेषण, विनोद श्रेष्ठ
वि. मुकुन्दराज खरेलसमेत

कम्पनी स्थापनाका तरिकासम्बन्धमा दृष्टि दिनु आवश्यक देखिन्छ। कतिपय कम्पनीहरू नयाँरूपमा निर्माण गरिएका हुन्छन् भने कतिपय कम्पनीहरू पुराना कम्पनीलाई पुनर्संरचना गरी आधारभूतरूपमा पूर्ववर्ती कम्पनीलाई नै निरन्तरता दिने गरी नयाँ नामाकरणसहित संस्थापित गरिन्छन्। कुनै कम्पनी नयाँरूपमा निर्माण गरिएको मानिनका लागि पुरानो कम्पनीको अस्तित्व सम्पूर्णरूपमा समाप्त भएको तथ्य देखिनु आवश्यक हुन्छ। नामको लागि मात्र नयाँ कम्पनी खडा गरी पुरानो कम्पनीको सम्पत्ति र श्रोतमा सञ्चालन भएको कम्पनीलाई छुट्टै नयाँ अस्तित्व वा हैसियतको कम्पनी भनी मान्न मिल्दैन। कम्पनी कानूनको बृहत् अवधारणा तर्फ दृष्टिगत गर्दा नाम र व्यवस्थापनमा गरिएको सामान्य परिवर्तनकै कारणबाट पूर्ववर्ती कम्पनीको दायित्वबाट नयाँ नाम दिइएको कम्पनीले छुट पाउने अवस्था रहन्छ भन्नु न्यायोचित हुनेसमेत नदेखिने।

रिट निवेदक कम्पनीले सोल्टी होटलसँग सम्झौता गरी क्यासिनो नेपाल रहेकै स्थानमा नयाँ क्यासिनो सञ्चालन गर्दा बन्द भएको क्यासिनो

सञ्चालनकै अचल सम्पत्ति र प्राविधिक सामग्रीहरूको प्रयोग गरी क्यासिनो माजोङ्गको नामबाट नयाँ क्यासिनो सञ्चालन गरेको देखिन्छ। होटल सोल्टीको क्यासिनो सञ्चालन अनुमति ग्रहण गर्दाका बखत क्यासिनो माजोङ्ग र सोल्टी होटलबीच भएको मिति २०६९।७।२४ को सम्झौतामा पूर्व क्यासिनो सञ्चालन हुँदा बाँकी रहेको बक्यौता कर र अन्य दायित्व क्यासिनो माजोङ्गको हुने भनी उल्लेख गरेको देखिँदा क्यासिनो माजोङ्ग नयाँ कम्पनीको रूपमा खडा भएपनि पूर्ववर्ती कम्पनीको दायित्व व्यहोर्न नपर्ने गरी स्वतन्त्र रहेको भनी मान्न सकिएन। उक्त मिति २०६९।७।२४ को सम्झौताको बुँदा नं ८.२ अनुसार क्यासिनो नेपालका कर्मचारी सम्बन्धित दायित्व निवेदक क्यासिनो माजोङ्गले स्वीकार गरेको देखिँदा नयाँ नामको कम्पनी दर्ता भएको सम्मको कारणबाट उक्त दायित्व बहन गर्न नपर्ने स्थिति देखिन नआउने।

रिट निवेदक क्यासिनो माजोङ्गले श्रम कार्यालय काठमाडौँको निर्णयपश्चात क्यासिनो नेपालमा कार्यरत रहेका केही कामदार कर्मचारीहरूलाई क्यासिनो नेपालमा काम गरेबापत बाँकी रहेको बक्यौता रकममध्ये आंशिक रकम भुक्तानी गरेको मिसिल संलग्न कागजातहरूबाट देखिन्छ। क्यासिनो माजोङ्गले क्यासिनो नेपालसँग आफ्नो कुनै सम्बन्ध नरहेको दाबी गरेपनि सोही क्यासिनो सञ्चालन रहेको स्थान, जुवा खेलाउने साधन र केही पुरानै कर्मचारीसमेत प्रयोग गरेको देखिँदा क्यासिनो माजोङ्ग पूर्ण स्वायत्त नयाँ कम्पनी भन्ने दाबी तथ्ययुक्त देखिन आएन। पूर्व क्यासिनोको कतिपय दायित्व आंशिकरूपमा स्वीकार गरिसकेको र क्यासिनो नेपालको नाममा प्राप्त श्रम कार्यालयको पत्रका सम्बन्धमा छलफल गर्न पटकपटक विभिन्न निकाय र पक्षसँग क्यासिनो माजोङ्गका प्रतिनिधिहरू उपस्थित भएको देखिएबाट कम्पनी नयाँ स्वरूपमा स्थापना भएपनि पुरानो कम्पनीको दायित्व व्यहोर्ने कुरालाई क्यासिनो माजोङ्गले व्यवहारिकरूपमा

स्वीकार गरेको देखिन्छ। यसरी “रूपमा” नयाँ कम्पनी दर्ता गरी क्यासिनो माजोङ्ग सञ्चालन गरेको देखिए पनि “सारमा” पूर्व कम्पनीलाई नै नाम परिवर्तन गरी पूर्णजीवन दिएको भन्ने देखिन आउछ। सारभूत रूपमा पूर्वकम्पनी क्यासिनो नेपालसँगको सम्बन्ध समाप्त भएको नदेखिएको अवस्थामा नयाँ कम्पनी दर्ता भई नयाँ नाम प्राप्त गरेको र सोही आधारमा नयाँ स्वरूपमा कम्पनी सञ्चालन भएको आधारमा मात्र रिट निवेदक क्यासिनो माजोङ्गउपर पूर्ववर्ती क्यासिनो नेपालको दायित्व सरेको छैन भनी मान्न नमिल्ने।

श्रम कार्यालय, काठमाडौंले मिति २०६९।१।११ मा व्यक्तिहरूले क्यासिनो नेपालबाट भरिपाउने रकम भराइदिन ठहर गरी गरेको निर्णय सोही मितिमा नै होटल सोल्टीस्थित क्यासिनो नेपालका व्यवस्थापकलाई निर्णयको जानकारी सहित पत्राचार गरेको देखिन्छ। सो पत्राचारको सम्बन्धमा क्यासिनो माजोङ्गको व्यवस्थापकले आफ्नो कम्पनीको दायित्व नरहेको भनी तत्काल कानूनी उपचारको खोजी गरेको देखिँदैन। सोको सट्टा मिति २०७०।४।१४ मा उक्त मिति २०६९।१।११ को निर्णयको अन्तरवस्तुमा आपसी सौदावाजीका लागि मुकुन्दराज खरेलसमेतका व्यक्तिहरूसँग क्यासिनो माजोङ्गका प्रतिनिधिले वार्ता छलफल गरेको देखिन्छ। मुकुन्दराज खरेलसमेतका निवेदकको निवेदनउपर श्रम कार्यालयबाट “मिति २०६९।१।११ मा भएको निर्णयको जानकारी मिति २०७०।१।१६ मा पाएको भनी रिट निवेदकले मिति २०७०।१।२६ मा श्रम कार्यालय, बागमतीका कार्यालय प्रमुखलाई सम्बोधन गरी जवाफदेहिता नरहेको सम्बन्धमा गरेको पत्राचारबाट” श्रम कार्यालयको उक्त निर्णयको जानकारी निवेदकलाई मिति २०७०।१।१६ मा” नै प्राप्त भएको देखिन आउने।

विवेचित आधार र कारणबाट क्यासिनो माजोङ्गले पूर्ववर्ती क्यासिनो नेपालको दायित्व पूरा गर्नु पर्ने अवस्था देखिएको र श्रम कार्यालय

काठमाडौंबाट दायित्व निर्वाह गर्नेसम्बन्धमा भएको मिति २०६९।१।११ को निर्णयको जानकारी सोही मितिको पत्रबाट पठाएको र सोको जानकारी निवेदक कम्पनीले मिति २०७०।१।१६ मा प्राप्त गरेको कुरा मिसिल संलग्न मिति २०७०।१।२६ मा निवेदक कम्पनीले श्रम कार्यालयलाई लेखेको पत्रबाट नै देखिन आएको हुँदा मिति २०७०।६।१५ मा परेको पुनरावेदनलाई श्रम ऐन, २०४८ को दफा २६ बमोजिम ३५ दिनको म्यादभित्र पुनरावेदन परेको मान्न मिलेन। अतः निवेदकको पुनरावेदन खारेज गर्ने श्रम अदालतको मिति २०७१।१।२५ को फैसलामा कुनै कानूनी त्रुटी नदेखिँदा मागबमोजिम उत्प्रेषणलगायतका रिट आदेश जारी गरी रहन परेन। रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: चन्द्रप्रकाश तिवारी

कम्प्युटर: चन्दनकुमार मण्डल

इति संवत् २०७३ साल साउन १८ गते रोज ३ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७१-WO-०६१०, परमादेश, रोजी लामासमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

योग्यता पुगेको व्यक्तिले पनि आफ्नो कतिपय अर्थिक र राजनीतिक अधिकारको प्रयोग गर्न नपाउने अवस्था सिर्जना हुन्छ। यस्तो गम्भीर विषयमा सविना दमाई विरुद्ध नेपाल सरकार भएको मुद्दामा (ने.का.प. २०६८, अड्क २, नि.नं.८५५७) विस्तृतरूपमा व्याख्या भई निर्देशनात्मक आदेशसमेत जारी भइरहेको अवस्थामा सहज तरिकाले नागरिकता उपलब्ध गराउनु पर्नेमा कानूनले माग नै नगरेको जग्गा धनी प्रमाणपुर्जा पेस नभएको भन्ने अत्तो थापी विपक्षी मध्य ठेचो गा.बि.स.ले सिफारिस नगरेको र आमाको नामबाट नागरिकता पाउनबाट निवेदिकाहरू वञ्चित भएको अवस्था रहि निवेदनबाट जानकारी प्राप्त भए पनि लिखित जवाफ प्रस्तुत गर्ने अन्य विपक्षीहरूले

यस विषयमा जिम्मेवारीपूर्वक छानबिन नै नगरी उपर्युक्त नजिरको पालनातर्फ कुनै ध्यान नदिई अदालतको निर्देशनको तत्काल पालना गर्न तदारुकता पनि नदेखाई हचुवा प्रकृतिको लिखित जवाफ पेस गरी लिखित जवाफको औपचारिकतासम्म पूरा गरी जिम्मेवारीबाट पन्छन खोजेको प्रष्ट देखिन्छ। राज्यले आमाको नामबाट नेपालको नागरिक हुन योग्यता पुगेको व्यक्तिहरूका सम्बन्धमा गरेको यस्तो व्यवहार शोभनीय र न्यायसङ्गत देखिँदैन। आमाको नामबाट नागरिकता पाउने अधिकार सिर्जना भइसकेको व्यक्तिहरूलाई आत्मनिष्ठ कारण देखाई प्रक्रियामा अवरोध सिर्जना गरि पटकपटक अदालत धाउने अवस्था सिर्जना गर्नु उपर्युक्त निर्देशनात्मक आदेशमा उल्लिखित निर्देशनको विपरीत हुन जाने।

उल्लिखित संवैधानिक र कानूनी व्यवस्थाहरू एवम् ने.का.प.२०६८ नि.नं.८५५७ मा प्रतिपादित नजिर र निर्देशनात्मक आदेशहरूको विवेचनाबाट प्रस्तुत मुद्दामा निवेदिकाहरूको आमाले मिति २०४५।४।११ मा नागरिकताको प्रमाणपत्र लिएको र निवेदिकाहरू निजै आमाबाट नेपालमा जन्मेको भन्ने तथ्य विपक्षी ठेको गा.वि.स को लिखितजवाफबाट प्रमाणित भइरहेको हुँदा निवेदिकाहरूलाई नेपालको नागरिकताको प्रमाणपत्र प्राप्त गर्ने अधिकारबाट वञ्चित गर्नुपर्ने कुनै पूर्वावस्था देखिँदैन। अतः निवेदिकाहरू लामो समयदेखि नागरिकताको प्रमाणपत्र नपाई आफ्नो कानूनी एवम संवैधानिक अधिकारहरूबाट वञ्चित भइरहेको संवेदनशील अवस्था हुँदा निवेदिकाहरूलाई आमाको नामबाट नागरिकता उपलब्ध गराउन अविलम्ब प्रक्रिया सुरु गरी गराई आमाको नामबाट कानूनबमोजिम नेपालको नागरिकता उपलब्ध गराउनु भनी विपक्षीहरूको नाममा परमादेशको आदेश जारी हुने।

इजलास अधिकृत: जयराम श्रेष्ठ

इति संवत् २०७३ साल असोज १० गते रोज २ शुभम्।

मा.न्या.श्री विश्वम्भर प्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७०-CR-०४६४, ०७१-CR-०००२, जबरजस्ती करणी, डाँका, भीमसेन गोले वि. नेपाल सरकार, दिनेश लामा वि. नेपाल सरकार

जबरजस्ती करणी अपराध स्थापित हुनको लागि मुलतः २ वटा तत्त्व आवश्यक पर्दछ। पहिलो यौन समागम (Sexual Intercourse) र दोस्रो सहमतीको अभाव (Absence of Consent)। यसरी कुनै पनि करणी जबरजस्ती गरिएको हो वा होइन भन्ने प्रश्नको निरूपण गर्दा उक्त करणी गर्दा कर्ताहरूको बीचमा सहमती थियो वा थिएन भन्ने प्रश्न महत्त्वपूर्ण हुन्छ। सहमती आफैँमा देखिने भौतिक चिज नभएकोले सहमती थियो वा थिएन भन्ने कुराको निक्कैल गर्नको लागि मूलभूतरूपमा पीडितको भनाई र घटना घट्टाको बेलाको अवस्था र परिस्थितिलाई विश्लेषण गर्नुपर्ने हुन्छ। पीडकले सहमतिमा करणी गरेको हुँ भनेर दाबी गर्दैमा उक्त करणी सहमतिमा भएको मान्न मिल्दैन। महिलाले पनि सो कुरालाई समर्थन गरेको हुनुपर्ने।

जबरजस्ती करणीको मुद्दामा सबैभन्दा विश्वासिलो साक्षी भनेको पीडित स्वयम् नै हो। पीडित आफैँले सहमति नभई जबरजस्ती करणी गर्ने प्रयास गरेको भनी उल्लेख गरेको अवस्थामा प्रतिवादीहरूले दाबी गर्दैमा सहमति थियो भन्न नमिल्ने।

घटनास्थल मुचुल्का, पीडितहरूले गरेको घटना विवरण कागज, बरामदी मुचुल्का, प्रतिवादीहरूले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष गरेको बयानलगायतका प्रमाणहरूको आधारमा प्रतिवादीहरूले जबरजस्ती करणी गरेको पुष्टि भएको अवस्थामा सह प्रतिवादी भिम नेपालीले गरेको पोलले थप प्रमाणित भएको अवस्था देखिन्छ। यस अवस्थामा सहप्रतिवादीको पोलको

आधारमा मात्र निज पुनरावेदकहरूलाई अभियोग लगाइएको अवस्था नदेखिँदा निज भिम नेपालीको पोलको भरमा आफूहरूलाई दोषी ठहर गरिएको भन्ने पुनरावेदन जिकिरसँग यो इजलास सहमत हुन सकेन। पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले जबरजस्ती करणी गरेको मिसिल संलग्न अन्य प्रमाणहरूबाट पुष्टि भएको अवस्थामा पीडितहरू अदालतमा उपस्थित नभएको भन्ने मात्र कारणबाट पुनरावेदक प्रतिवादी निर्दोष रहेछन् र सहमतिमा करणी गरेका रहेछन् भनी मान्न नमिल्ने।

घटनास्थल मुचुल्का र पीडितहरूले गरेको घटना विवरण कागजमा प्रतिवादीहरूले रातको समयमा समूहमा आई धनमाल र पैसा लुटेको भन्ने उल्लेख भएकोछ भने अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष गरेको बयानमा समेत प्रतिवादीहरूले सो कुरालाई स्वीकार गरेका छन्। सुरु अदालतसमक्ष गरेको वयानमा प्रतिवादीहरू दिनेश लामा र भिमसेन गोलेले सो कुरालाई इन्कार गरेको भए तापनि सहप्रतिवादी भिम नेपालीले नाकको दुइवटा फुली र नगद रु. १०२ मैले निकाली भिमसेन गोलेलाई दिएको हो भनी अदालतमा कसुर स्वीकार गरेको देखिन्छ। यसरी तीनजनाको समूह भई टहराभित्र प्रवेश गरी लोम्नेबाट रु. १०२ र पीडितहरूको सुनको २ थान फुली खोसी लगेको भन्ने कुरा तथ्यबाट देखिन्छ भने प्रतिवादी भिम नेपालीले अधिकारप्राप्त अधिकारी र सुरु जिल्ला अदालतमा गरेको बयानबाट पनि सो कुरा पुष्टि हुन जान्छ। यस अवस्थामा पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले मुलुकी ऐन, जबरजस्ती चोरीको महलबमोजिम चोरीको कसुर गरेको देखिने।

पुनरावेदक प्रतिवादीहरू जबरजस्ती करणी र चोरी कार्यमा संलग्न भएको प्रमाणित भएको देखिँदा जबरजस्ती करणीको महलको १, ३क र ३ नं. को कसुरमा सोही महलको ३(४) नं. बमोजिम कैद वर्ष ६(छ) र ३क नं. बमोजिम थप ५(पाँच) वर्षका दरले

जनही कैदको सजाय हुने तथा चोरीको महलको ४ नं. बमोजिमको जबरजस्ती चोरीको कसुरमा सोही महलको १२ र १४(२) नं. बमोजिम १ महिना १५ दिन कैद र बिगोको डेढीले हुने रु. ३, १३५।- जरिवानाबापत समेत कैदको सजाय हुने ठहरी सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतले गरेको मिति २०६८।५।२६ फैसला सदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९।५।२६ को फैसला मिलेकै हुँदा सदर हुने।

प्रस्तुत मुद्दा जबरजस्ती करणी मुद्दा भएकोले विशेष प्रकृतिका मुद्दाहरूको कारवाहीमा पक्षहरूको गोपनीयता कायम राख्नेसम्बन्धी निर्देशिका, २०६४ बमोजिम पक्षहरूको गोपनीयता कायम गर्नुपर्नेमा सो गरेको नपाइएकोले आगामी दिनहरूमा यस प्रकारको मुद्दामा विशेष संवेदनशीलता अपनाई उक्त निर्देशिकाबमोजिम अनिवार्यरूपमा गोपनीयता कायम गर्नु भनी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय र प्रहरी प्रधान कार्यालयलाई निर्देशन जारी हुने।

इजलास अधिकृत: सन्देश श्रेष्ठ

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल भदौ १६ गते रोज ५ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री विश्वम्भर प्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७०-CR-०५६३, ०५६७, १३४८, लागु औषध खैरो हिरोइन, मोहम्मद जावेद मुसलमान वि. नेपाल सरकार, महन्त ठाकुर भन्ने प्रभु नाउँ वि. नेपाल सरकार, मोहम्मद सफवान मुसलमान वि. नेपाल सरकार

लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा ८ को व्यवस्था हेर्दा बरामदी मुचुल्कामा भ्याएसम्म सम्बन्धित नगरपालिका वा गाउँ विकास समितिको सदस्य वा त्यस ठाउँको एकजना भलादमी वा कुनै अर्को सरकारी कार्यालयका एकजना कर्मचारीलाई रोहबरमा राख्नु पर्ने उल्लेख गरेको देखिन्छ। तर उपर्युक्त व्यक्तिहरू उपलब्ध नभएको अवस्थामा

कम्तीमा दुईजना औषध अनुसन्धान अधिकारी वा कम्तीमा दुइजना प्रहरी सहायक निरिक्षक दर्जासम्मको कर्मचारीलाई रोहबरमा मुचुल्का तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ। प्रस्तुत मुद्दामा बरामदी मुचुल्कामा सोही जिल्लाको सोही गा.वि.स. शिवानगरको निवर्तमान गा.वि.स. अध्यक्ष त्रिवेणीप्रसाद चौधरीलाई रोहबरमा राखेको देखिन्छ। विगतमा गा.वि.स. अध्यक्षको जिम्मेवारी सम्हालिसकेको निज त्रिवेणीप्रसाद चौधरीलाई स्थानिय भलादमीको रूपमा लिन सकिन्छ। प्रतिवादीहरूले पुनरावेदन पत्रमा बरामदी मुचुल्का खडा गर्दा वडा नं. ८ को व्यक्तिलाई रोहबरमा नराखेको भन्ने जिकिर लिई बरामदी मुचुल्काको वैधानिकतामा प्रश्न उठाएका रहेछन्। सो सम्बन्धमा विचार गर्दा ऐनको उल्लिखित व्यवस्थामा सो ठाँउको स्थानिय भलादमीलाई रोहबरमा राख्नु पर्ने भन्नेसम्म व्यवस्था गरेको देखिन्छ। सोही वडाको हुनुपर्ने भनी बाध्यात्मक व्यवस्था गरेको देखिँदैन। रोहबरमा राखिएका त्रिवेणीप्रसाद चौधरी पनि बरामदी मुचुल्का तयार परिएको शिवानगर गा.वि.स. कै स्थायी निवासी भएको र सो गा.वि.स. को अध्यक्षको जिम्मेवारीसमेत सम्हालिसकेको व्यक्ति भएको अवस्थामा निजलाई स्थानीय भलादमीको रूपमा रोहबरमा राखेको कार्यलाई अन्यथा भन्न मिल्ने नदेखिने।

प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादी पुनरावेदकहरू मोहमद सफवान मुसलमान, महन्त ठाकुर भन्ने प्रभु र मोहम्मद जावेद मुसलमानले आफूहरू निर्दोष भएको र आफूहरूबाट लागु औषध बरामद नभएको तर प्रहरीले जबरजस्ती सहिष्णुता गर्न लगाएको भन्ने समेत जिकिर लिएको देखिन्छ। पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले सुरु जिल्ला अदालतमा पनि सोही व्यहोराको बयान गरेको देखिन्छ। यद्यपि निजहरूले सो जिकिरलाई शंकाहित तवरबाट वस्तुनिष्ठ, स्वतन्त्र प्रमाणको आधारमा पुष्टि गर्न सकेको देखिँदैन। लागु औषध मुद्दामा प्रमाणको भार (Burden of Proof) प्रतिवादीमा नै रहेको

हुन्छ। सामान्यतः प्रमाणको भार वादीमा रहने भए तापनि कतिपय मुद्दाहरूमा विषयगत अपराधको गाम्भीर्यतालाई विचार गरी कानूनले निषेध गरेको वस्तु प्रतिवादीबाट बरामद भएमा सो तथ्यलाई कसुर मान्ने कानूनी प्रावधान भई सो आपराधिक कार्य (Corpus Delict) स्थापित भएपछि निर्दोषिता प्रमाणित गर्ने भार प्रतिवादीमा राख्ने गरेको पाइन्छ। यसरी कुनै प्रतिबन्धित वस्तु कसैको साथबाट फेला पर्नु नै आपराधिक कार्य गरेको मानिने प्रकृतिको अपराधलाई Possessory Crime भनिन्छ र त्यस प्रकारको आपराधमा आपराधिक कार्य स्थापित भएपछि निर्दोषिता प्रमाणित गर्ने भार प्रतिवादीको हुन्छ। लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा १२ ले पनि कसैबाट लागु औषध बरामद भएको अवस्थामा कानूनबमोजिम प्राप्त गरेको वा राखेको हो भन्ने प्रमाणित गर्ने भार निजमा रहने र सो प्रमाणित गर्न नसके यस ऐनबमोजिम सजाय पाउने कार्य गरेको मानिने भन्ने स्पष्ट व्यवस्था गरी प्रमाणको भार प्रतिवादीमा हस्तान्तरण गरेको छ। यस अवस्थामा माथी नै विवेचना भई बरामदी मुचुल्का कानूनबमोजिम नै तयार भएको भन्ने प्रमाणित भैसकेको अवस्थामा प्रतिवादीहरूको साथबाट लागु औषध बरामद भएको भन्ने कुरामा विवाद रहेन। सो तथ्यलाई निज प्रतिवादीहरूले समेत अधिकार प्राप्त अधिकारीसमक्ष स्वीकार गरेको अवस्था छ भने प्रतिवादीबाट बरामद भएको धुलो चिजवस्तु हेरोइन हो भनी केन्द्रीय विधि विज्ञान प्रयोगशालाको च.नं.२२२५ मिति २०६७।१२।१९ को पत्रसाथ प्राप्त हुन आएको प्रतिवेदनबाट देखिन्छ। मौकामा कागज गर्ने व्यक्तिहरू तथा मुद्दाका प्रतिवेदक प्रहरी कर्मचारीहरू समेत अदालतमा उपस्थित भई सुरु अनुसन्धानमा उल्लेख गरेको व्यहोरालाई समर्थन गरी बकपत्र गरेको अवस्थामा प्रतिवादीहरूले कसुर गरेको कुरा स्थापित हुन आउँछ। प्रमाणको भार प्रतिवादीहरूमा हस्तान्तरण हुने प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादीहरूले आफ्नो निर्दोषिताको प्रमाण

प्रस्तुत गर्न सक्नु पर्छ । केवल निर्दोष हौ भन्ने कथन मात्र निर्दोषिता पुष्टि गर्नको लागि पर्याप्त हुन नसक्ने ।

अतः माथि उल्लेखित आधारमा लागु औषधको प्रकृती, बरामद भएको परिमाण तथा भारतबाट ल्याई नेपालमा बिक्री वितरण गर्ने उद्देश्यले संगठित भई ४ जनाको समूह बनाई योजनाबद्धरूपमा गरेको कसुरको मात्राहरूलाई विचार गर्दा लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ ऐनको दफा १४ को उपदफा (१) को खण्ड (छ) को उपखण्ड (३) बमोजिम पुनरावेदक प्रतिवादीहरूलाई जनही १७ वर्ष कैद र जनही रु.२१,००,०००।- जरिवाना हुने ठहर्याई सुरु कपिलवस्तु जिल्ला अदालतले गरेको मिति २०६८।१२।१५ को फैसलालाई सदर गर्ने गरी गरेको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको मिति २०६९।७।१९ को फैसला मिलेकै हुँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: सन्देश श्रेष्ठ

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल भदौ १६ गते रोज ५ शुभम् ।

इजलास नं. १६

१

मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा र मा.न्या.श्री आनन्दमोहन भट्टराई, ०७१-WO-०६१६, उत्प्रेषण / परमादेश, सरीता केसीसमेत वि. अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगसमेत

जग्गा (नाप जाँच) ऐन, २०१९ को दफा ८क मा “सम्बन्धित नापी गोश्वारा वा नापी कार्यालयले जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपूर्जा वितरण भएको मितिले एकसय बीस दिनभित्र नाप जाँचसम्बन्धी विवरण सम्बन्धित मालपोत कार्यालयमा बुझाउनु पर्नेछ र त्यस्तो विवरण प्राप्त भएपछि साबिकको नाप जाँचसम्बन्धी दर्ता स्वेस्ता स्वतः खारेज हुनेछ” भन्ने प्रावधान रहेको छ । उक्त कानूनी प्रावधानअनुसार

२०४५ सालमा जग्गाको नाप नक्सा भई नयाँ स्वेस्ता खडा भएको अवस्थामा सोभन्दा पहिलेको (२०२२ सालको) नक्सा एवम् स्वेस्ता कायम रहने नदेखिँदा सो २०२२ सालको नक्सा र स्वेस्तालाई अहिले यथावतरूपमा कार्यान्वयनमा ल्याइनुपर्दछ भन्नु मनासिब हुँदैन । उक्त दफा ८क मा भएको प्रावधानअनुसार २०४५ सालमा भएको नापी अनुसारको नक्सा एवम् जग्गाको स्वेस्ताले २०२२ सालको नापी नक्सा र स्वेस्तालाई विस्थापित गरेको देखिन्छ । तसर्थ विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले २०२२ सालको नापी नक्सा र स्वेस्तालाई आधार मानी बाटो कायम गर्न भनी निर्णय गरी दिएको निर्देशन स्पष्टतः जग्गा (नाप जाँच) ऐन, २०१९ को दफा ८क को प्रतिकूल देखिने ।

जग्गाको नापी गर्ने, दर्ता स्वेस्ता खडा गर्ने र भू-स्वामित्वको निर्धारण गर्नेसम्बन्धी विषय जग्गासम्बन्धी प्रशासन हेर्ने मालपोत कार्यालय, नापी कार्यालय तथा अवस्थानुसार भूमिसुधार कार्यालय र तत्सम्बन्धी विभाग एवम् मन्त्रालयले जग्गा जमिनसम्बन्धी कानूनहरूबमोजिम नियमन र व्यवस्थापन गरिने विषय हुन् । यस प्रकारको काम कुरामा भ्रष्टाचार वा अनियमित काम कारवाही भए गरिएको अवस्थामा विपक्षी आयोगले सम्बद्ध पदाधिकारीहरूउपर कानूनबमोजिम तहकिकात वा छानबिन गर्न पाउने हुन्छ । तर छानबिनकै नाउँमा हचुवा वा स्वेच्छाचारी तवरबाट यो नक्सा स्वेस्ता कायम राख्नु, त्यो बदर गर्नु भनी कानूनी प्रावधानप्रतिकूल हुने गरी विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले न्यायिक प्रकृतिको आदेश जारी गर्न पाउने देखिँदैन । यस अर्थमा हेर्दासमेत विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको मिति २०७०।१।११ को निर्णय र सोबमोजिम गरिएको पत्राचार क्षेत्राधिकारभन्दा बाहिर गई गरेको देखिन आउने ।

२०२२ सालको नक्सालाई आधार

मानेर बाटो कायम गरी पाउँ भनी केही व्यक्तिको निवेदन (उजुरी) मिति २०७०।१।११ मा विपक्षी अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगमा परेको र सोही ठाडो उजुरीका आधारमा उसै दिन निर्णय गरी भोलिपल्ट अर्थात् २०७०।१।१२ मा पत्राचार गरेको देखियो । यसबीच कुनै प्रमाण बुझेको, छानबिन गरेकोसमेत देखिन आएन । यसबाट स्वेच्छाचारी तवरले हचुवा र मनोमानीरूपमा आदेश वा निर्देशन दिएको देखिन आउँदछ । निर्णय पूर्वतथ्यको पहिचान गरी सद्विवेक प्रयोग गरेर न्यायोचित निष्कर्षमा पुग्नु सार्वजनिक जवाफदेहिता रहेका निकाय वा पदाधिकारीको कानूनी कर्तव्य तथा दायित्वसमेत हुन आउँछ । तथ्य, प्रमाण, कारण, औचित्य आदि कुनै कुराको वास्ता नगरी हचुवा र स्वेच्छाचारी तवरबाट कानूनप्रतिकूल हुने गरी आफ्नो क्षेत्राधिकारभन्दा बाहिर गई न्यायिक प्रकृतिको आदेश जारी गर्न विपक्षीमध्येको अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई प्रचलित कानूनले छुट दिएको छैन । यस दृष्टिले विचार गर्दा पनि मिति २०७०।१।११ को अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको विवादित निर्णय र सोबमोजिम भएको पत्राचार कानून अनुकूल देखिने ।

बाटोमा परेको सार्वजनिक जग्गा व्यक्तिले निजी बनाई भोग गरेको भनी केही सरोकारवालाहरूले उठाएको प्रश्नको सम्बन्धमा विचार गर्दा मालपोत ऐन, २०३४ को दफा २४(२) मा “कुनै सरकारी वा सार्वजनिक जग्गा व्यक्ति विशेषको नाउँमा दर्ता गरी आवाद गरेकोमा त्यस्तो दर्ता स्वतः बदर हुनेछ । त्यस्तो जग्गाको व्यक्ति विशेषका नाउँमा रहेको दर्ता लगतसमेत मालपोत कार्यालय वा नेपाल सरकारले तोकेको अधिकारीले कट्टा गर्नेछ” भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको देखिन्छ । तसर्थ सार्वजनिक बाटोको जग्गा कुनै व्यक्तिले दर्ता वा भोग गरेको भएमा त्यस्तो जग्गाको दर्ता बदर भई सार्वजनिक कायम हुन सक्ने नै देखिन्छ । प्रस्तुत रिट निवेदनका सन्दर्भमा प्रमाण बुझी

सार्वजनिक जग्गा के कति हो भनी यकिन गर्नु उचित र रिटसम्बन्धी अवधारणा अनुकूल हुनेसमेत नदेखिने ।

अतः माथि विवेचित आधार र कारणबाट अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले आफ्नो क्षेत्राधिकारभन्दा बाहिर गई मिति २०७०।१।११ मा गरेको निर्णय र सोबमोजिम गरेको पत्राचारसमेत उत्प्रेषणको आदेशले बदर हुने ठहर्छ । विपक्षीमध्येको काठमाडौं उपत्यका नगर विकास प्राधिकरणको लिखित जवाफसमेतबाट GLD मापदण्डअनुसार ८ मिटर सडक विस्तार तथा निर्माण कार्य सम्पन्न गरिसकेको भन्ने देखिएको, कानूनबमोजिम निर्धारित मापदण्डअनुसार सडक निर्माणको कार्य गर्न विपक्षी प्राधिकरणले पाउने नै भएको र सरकारी वा सार्वजनिक जग्गा कुनै व्यक्तिले दर्ता गरी वा नगरी भोग गरेको भएमा मालपोत ऐन, २०३४ को दफा २४ समेतका प्रचलित कानूनबमोजिम सम्बन्धित निकायले त्यस्तो जग्गालाई सार्वजनिक कायम गर्नसक्ने नै भएको हुँदा सो सम्बन्धमा परमादेशलगायतको अन्य कुनै प्रकारको आदेश जारी गरी रहन नपर्ने ।

इजलास अधिकृत: गीता श्रेष्ठ

कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७३ साल भदौ १ गते रोज ४ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री ईश्वरप्रसाद खतिवडा र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७१-WO-०३७१, ०३७२, ०३७३, परमादेश, *अर्जुनकुमार अर्यालसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, राज्यलक्ष्मी गोल्छासमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, गीताप्रसाद दाहालसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत*

मूलतः नेपाली समाजमा र खासगरी गढीमाई मेलाका क्रममा ठूलो सङ्ख्यामा दिइने गरिएको पशु बलिको विषय; यससँग सम्बन्धित कतिपय अन्धविश्वास वा रूढीवादिता; जनावरउपर गरिने क्रूर,

निर्दयी, बर्बर र अमानवीय व्यवहार; बलि दिइएको कारणबाट पर्ने वातावरणीय दुष्प्रभाव; जनस्वास्थ्यमा पर्ने नकारात्मक प्रभाव; विदेशबाट पैठारी गरिने पशुपन्छीको क्वारेन्टाइन परीक्षणको विषय र सम्भावित संक्रामक रोगको समस्या; विधायिकाले ऐन निर्माण गरेको १७ वर्षसम्म पनि त्यस्तो ऐन लागू (प्रारम्भ) नगरिएको विषय आदि विविध विषयमा प्रश्न उठाई न्यायिक निरूपणका लागि रिट निवेदकहरू अदालतमा प्रवेश गरेको देखिन्छ। उल्लिखित विषयहरू स्वभावैले तथा प्रथम दृष्टिमा नै सार्वजनिक चासो र सरोकारका विषय देखिन्छन्। देशका हिन्दू धर्मावलम्बीहरूका बीच कायम रहेको कतिपय रूढीवादिता र अन्धविश्वास यही देशका हिन्दू धर्मावलम्बी नागरिकको सरोकारको विषय हुनु स्वाभाविक छ; पशुपन्छीको बलीका कारणबाट उत्पन्न हुने पर्यावरणीय समस्या, जनस्वास्थ्यमा असर पर्ने कुरा आम सचेत नागरिकको सरोकारको विषय बन्दछ। पशुपन्छीलाई बलि दिन देशका पूर्व पश्चिम कुनै पनि भूभागबाट ओसारपसार गर्दाको क्रममा गरिने निर्दयी व्यवहारका विषयलाई गढीमाई क्षेत्रका स्थानीय मानिसको मात्र चासो र सरोकारको विषय ठान्नु उचित नहुने।

विधायिकाले १७ वर्षभन्दा पहिले जारी गरेको ऐन कार्यान्वयनमा नल्याइएको विषयलाई केवल कुनै व्यक्तिगत हित, चासो वा सरोकारको विषय ठान्न सकिँदैन। उल्लिखित विषयहरू संविधानद्वारा प्रदत्त सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हक, धार्मिक स्वतन्त्रताको हक, स्वच्छ वातावरणको हक, स्वास्थ्यसम्बन्धी हक, खाद्यसम्बन्धी हक, उपभोक्ताको हकसँग सम्बन्धित देखिनुका साथै कानूनको यथोचित कार्यान्वयनको विषय पनि देखिन्छन्। यो सन्दर्भ लोक-कल्याणकारी राज्य व्यवस्था कायम गर्ने अभिप्रायले हाल प्रचलित संविधान र पूर्ववर्ती नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ मा व्यवस्थित राज्यका निर्देशक सिद्धान्त र नीतिहरूसँग पनि जोडिएको विषय देखिन्छ। रिट

निवेदकहरू कोही सांसद भइसकेको व्यक्ति, कोही कानून व्यवसायी अधिवक्ता र कोही पशु कल्याणको क्षेत्रमा कार्यरत सामाजिक अभियन्ता भएको कुरामा विवाद छैन। निजहरूलाई जनसाधारणको चासो र सरोकारको प्रतिनिधित्व गर्न सक्षम नभएको भनी मान्नु पर्ने कुनै कारण देखिँदैन। तसर्थ, रिट निवेदकहरूले सार्वजनिक हित र सरोकारसम्बन्धी प्रस्तुत विषयमा रिट निवेदन लिई अदालतमा प्रवेश गर्न पाउने नै देखिन आउने।

वर्तमान युग विज्ञान र चेतनाको युग हो। आधुनिक युगले रूढिवादी अन्धविश्वासलाई मान्यता दिइरहन सक्दैन। विगतका कतिपय अतार्किक, अमानवीय र समाजको विकास एवम् प्रगतिशील परिवर्तनको बाधकको रूपमा रहेका प्रथा, परम्पराहरूलाई समाजले परित्याग गरेका प्रशस्तै उदाहरणहरू छन्। समाज परिवर्तनको विज्ञानसँग मेल नखाने कुराहरूलाई परित्याग नगर्ने हो भने हामीले अपेक्षा गरेअनुसारको परिवर्तनको गन्तव्यसमेत दुरुह वा दुष्कर बन्दछन्। नयाँ मान्यता स्थापित हुन पुराना मान्यता विस्थापित हुनु आवश्यक हुन जान्छ। संस्कार, परम्परा, प्रथा वा यस्तै नाममा पुराना मान्यताहरू सबैलाई अनुसरण गर्दै जाने हो भने समाजको आधुनिक परिवर्तन सम्भव नहुने।

हिजोदेखि जे गरिँदै आयो, त्यो सबै ठीक छ र अपरिवर्तनीय छ भनी मान्ने हो भने समाजको प्रगतिशील परिवर्तन सम्भव हुँदैन। गलत कुरालाई छाड्न र असल कुरालाई आत्मसात् गर्न सक्नु पर्दछ। यो मानव विकासको एक सूत्र पनि हो। यस कोणबाट पनि बलिप्रथालाई हेर्नु आवश्यक देखिने।

कतिपय मानिसमा बलि दिइने पशु पन्छीकै मुक्तिको लागि बलि दिनुपर्दछ भन्ने धारणासमेत रहेको पाइन्छ। धर्मशास्त्रअनुसार देवी भगवतीलाई “जगत जननी” मानिन्छ। जननी भन्नाले आमा भन्ने

बुझिन्छ । धार्मिक मान्यताअनुसार देवी भगवती सम्पूर्ण प्राणी मात्रकी जननी हुन । आमाका लागि आफ्ना हरेक सन्ततीप्रति अतुलनीय ममता र करुणा रहन्छ । उनै जननीका नाउँमा उनकै सन्ततीको बलि दिएर कसरी खुसी र सन्तुष्ट तुल्याउन सकिने हो ? यो तार्किकरूपमा बुझ्न सकिने विषय देखिँदैन । कसै-कसैमा शक्ति प्राप्तिको लागि पशु बलि दिइन्छ भन्ने पनि धारणा रहेको पाइन्छ । यथार्थमा हेर्ने हो भने बलिप्रथाप्रति रुची नराख्ने कतिपय मानिसहरू शक्तिशाली बनेकै देखिन्छन र राज्य सञ्चालन गरी आएका छन् । बलि दिनमा रमाउने कतिपय मानिसहरू दीन, कारुणिक, कमजोर अवस्थामा रहेका दृष्टान्त समाजमा यत्रतत्र जताततै पाउन सकिन्छ । शक्ति प्राप्त हुनु वा नहुनुसँग व्यक्तिको आफ्नो क्षमता, मेहनत, लगनशीलता, त्याग, समर्पण, ईच्छाशक्ति, परिस्थिति, संयोग आदि कुराको तादात्म्यता रहन्छ; अदृष्य, कल्पनातीत विषयलाई धर्मको आवरण दिएर शक्तिको श्रोत देखाउने रूढीवादी प्रवृत्तिले समाजको अग्रगामी र प्रगतिशील परिवर्तन सम्भव नहुने ।

प्रत्येक प्राणीउपर दया, करुणा र मैत्री-भाव कायम राख्नुमा धर्मको मर्म निहित रहेको छ । हजारौं पशुलाई धर्म वा परम्पराका नाउँमा निर्घात हत्या गर्ने सिलसिला आधुनिक सभ्य समाजका लागि सुहाउने विषय होइन । यो सिलसिलाले थप विकृति नै भित्र्याउने खतरा रहेको छ । यही विकृतिको पराकाष्ठा स्वरूप मानव-बली दिइएका तथा दिन लागिएका अत्यन्त घृणित, निन्दनीय, मानवता विरुद्धका घटनाहरू पनि यदाकदा सार्वजनिक हुने गरेको पाइन्छ । बलिप्रथा विरुद्धका दृष्टिकोणलाई हिन्दू धर्म र संस्कृतिलाई खलबल्याउने प्रयासको रूपमा बुझ्ने जमात पनि हाम्रो समाजमा विद्यमान छ । वस्तुतः धर्म र संस्कृतिलाई निर्दयी हिंसाको कारक व्यवहारको रूपमा बुझ्नु र यसैको पक्ष-पोषण गर्नु उचित होइन । रूढीवादिता, अन्धविश्वास जस्ता कुरालाई धर्मको आवरण दिएर

सामाजिक परिवर्तनको प्रगतिशील प्रवाहलाई अवरुद्ध गर्न दिनु हुँदैन । बलिप्रथा एक्काइसौं सताब्दीको आधुनिक सभ्यता अनुकूलको विषय देखिँदैन । त्यसैले पनि बलिप्रथामा नियन्त्रण कायम गर्नु, यसलाई रोक्नु वा बन्द गर्नु अपरिहार्य हुने ।

वास्तवमा हामीले काम, क्रोध, लोभ, मोह, ईर्ष्याजस्ता आसुरी प्रवृत्तिको बलि दिनु (त्याग गर्नु) पर्ने हो । लाखौं निर्दोष पशुहरूको विभत्स हत्या गरेर धर्म आर्जन गरेको ठान्नु उचित होइन । पवित्र नेपाल-भूमि आज अत्यधिक पशु बलि दिने देशको रूपमा विश्व सामु चित्रित हुदै गएको छ । यस्तो कुरा आधुनिक समाजमा गर्व गर्ने विषय बन्न नसक्ने ।

पर्यावरणका दृष्टिले पनि बलि प्रथाको औचित्य परीक्षण गर्नु पर्ने अवस्था देखिन्छ । यो संसार मानिस लगायत पशु, पन्छी, जलचर, वनस्पती सबैको साझा वासस्थान हो । केवल मानिसकै स्वार्थ वा हीतका दृष्टिले विचार गर्दा पनि पर्यावरण संरक्षण मानिसको स्वस्थ र सुखःद जीवनका लागि अपरिहार्य रहेको देखिन्छ । यदी पर्यावरणीय सन्तुलन (eco-system) खलबलियो भने स्वयम् मानिसको जीवनसमेत कष्टकर र दुष्कर बन्दछ । केवल एउटा गढीमाई मेलामा लाखौंको सङ्ख्यामा पशु पन्छीको बलि दिइन्छ भने देश भरिका अनेकौं देवी देवताका मठ मन्दिरमा कति सङ्ख्यामा बलि दिइएको होला ! यकिन तथ्याङ्कको अभाव भए पनि यो सङ्ख्या निकै ठूलो र कहालीलाग्दो छ भनी सहजरूपमा अनुमान गर्न सकिन्छ । यसबाट पर्यावरणीय सन्तुलनमा निश्चय नै नकारात्मक असर परेको छ । यस प्रकारको अवस्था कायम रहन दिनु मानवलगायत कुनै पनि प्राणी जगतको हितमा नहुने ।

गढीमाई मन्दिरमा दिइने बलि-प्रथा तत्काल रोक्न आदेश जारी गर्नु कति उपयुक्त हुन्छ भन्ने पक्षमा हेर्दा सामाजिक सन्दर्भ वा समाजको वस्तुगत यथार्थता विशेष विचारणीय पक्षको रूपमा रहेको देखिन्छ । हाम्रा मठ मन्दिरहरू सयकडौं छन्, त्यसमा दैनिकरूपमा

हजारौंको सङ्ख्यामा पशुबलि दिने गरिएको कुरा स्वाभाविकरूपमा अनुमान गर्न सकिन्छ । गढीमाई मन्दिर यस्ता पशुबलि दिइनेमध्येको एक स्थान हो । प्रस्तुत मिसिल संलग्न कागजात एवम् इजलाससमक्ष छलफलका क्रममा उपस्थित मन्दिरका पुजारीलगायत मन्दिर व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरूले गढीमाई मेलाको समयमा एकै दिन करिब २५/३० हजार राँगासहित एक लाखभन्दा बढी सङ्ख्यामा पशुपन्छीको बलि दिइने गरेको कहालीलाग्दो तथ्याङ्क उल्लेख गर्नु भएको पाइयो । यसबाट प्रष्ट हुन्छ – हजारौं मानिसहरूको आस्था यसमा जोडिएको छ । हिन्दू समाजमा बलिप्रथा निकै लामो समयदेखि चलिआएको छ र धेरै देवी मन्दिरहरूमा बलि दिने गरी आएको छ । बलि दिने कार्य व्यक्तिगत तवरबाट मात्र नभएर सरकारी खर्चमा समेत हुने गरेका दृष्टान्तहरू पनि छन् । सरकारी निकायबाट तथा सरकारी अनुदान प्राप्त गरी गुठीको माध्यमबाट पनि कतिपय चाड पर्वका सिलसिलामा पशु बलि दिने गरिएको पाइन्छ । सही-गलत जे भए पनि बलिप्रथाले नेपाली समाजमा जरो गाडेको छ र यो एक साँस्कृतिक मान्यताको विषय पनि बनेको छ । त्यसैले यो सामाजिक सन्दर्भ र यथार्थताको सम्पूर्णरूपमा अनदेखा गरेर बलिप्रथा तत्काल बन्द गर्नु भनी अहिले नै यस अदालतबाट आदेश जारी गर्नु मनासिब देखिँदैन । तर यसो भन्नुको तात्पर्य बलिप्रथा कायम रहनुपर्छ भन्ने होइन । धार्मिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, पर्यावरणीय वा नैतिक तथा तार्किक हरेक दृष्टिले विचार गर्दा बलिप्रथामा रोक लगाउनु वाञ्छनीय देखिन्छ । तर यसका लागि सर्वप्रथम व्यापकरूपमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्नु आवश्यक छ । सामाजिक परिवर्तनको मुख्य आधार सामाजिक चेतना हो र सामाजिक चेतनाले स्वीकार गरेको परिवर्तन नै दिगो र टिकाउ हुन्छ । सामाजिक संरचना, मानिसको आस्था, साँस्कृतिक मान्यता आदि विविध पक्षलाई सम्बोधन गरी निश्चित समयसीमाभित्र बलिप्रथा समाप्त

गर्ने रणनीतिक योजना तयार गरेर चरणबद्ध रूपमा कार्यक्रम सञ्चालन गरिनु पर्दछ । यसरी बलि दिने प्रथा बन्द गर्न केही समय लाग्ने हुन सक्दछ । तत्कालका लागि नियन्त्रणका उपायहरू अपनाउन सकिन्छ । दिन प्रतिदिन बढ्दै गएको बलि दिने कार्यमा नियन्त्रण कायम गरी क्रमिकरूपमा यसको मात्रा घटाउँदै लैजाने उपाय स्वरूप बलि दिनेबाट संस्थागत रूपमा आकर्षक दस्तुर असुल गर्ने, प्रक्रियागत सर्तहरू निर्धारण गर्ने, बलि दिन पाउने अधिकतम सङ्ख्या निर्धारण गर्ने, बलि दिने पशुको अधिकतम र न्यूनतम उमेर निर्धारण गर्ने, अस्वस्थ वा बिरामी पशुपन्छीलाई बलि दिन नपाउने गरी प्रतिबन्ध लगाउने जस्ता आवश्यक र उपयुक्त सर्तहरू निर्धारण गरी निरोधात्मक उपायहरू अपनाएर पनि बलि दिने कुरालाई निरूत्साहित वा हतोत्साहित गर्दै लैजान सकिन्छ । यस कुरामा गम्भीर ध्यानाकर्षण हुन आवश्यक भएबाट सोही बमोजिम गर्न गराउन नेपाल सरकारका सम्बद्ध निकायहरूको नाउँमा निर्देशात्मक आदेश जारी गर्नु मनासिब देखिन आउने ।

पशुलाई मानिसको “सम्पत्ति” मान्ने आम प्रचलन रही आएको छ । तथापि, कतिपय पशु संरक्षित वर्गमा पर्दछन् भने कतिपय पशु उपर व्यक्तिको स्वामित्व भएर पनि उनीहरूको स्वास्थ्य र संरक्षणको दायित्व राज्यमा निहित रहने अवस्था रहन्छ । वस्तुतः कुनै सम्पत्ति व्यक्तिको निजी सम्पत्ति भए पनि त्यसको उपयोग व्यक्तिले जथाभावी तवरबाट गर्न पाउँदैन । कानूनद्वारा निर्देशित मापदण्डभित्र रहेर आफ्नो सम्पतिको उपयोग गर्नु पर्ने हुन्छ । पशु पन्छीमा पनि मानिसमा जस्तै जीवन वा प्राण रहने भएबाट अन्य सम्पतिको तुलनामा पशुधनको प्रयोग वा उपयोग गर्दा दया, करुणा जस्ता सम्बेदनायुक्त मानवीय मूल्य मान्यताहरू अनुकूलको व्यवहार गर्नु वाञ्छनीय हुन जान्छ भन्ने मान्यता अहिले अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा स्थापित हुँदै आएको देखिने ।

पशु अधिकारका प्रसिद्ध लेखक तथा

अभियन्ता Richard D. Ryder ले “**Speciesism**” को अवधारणा अगाडि सारेको पाइन्छ^१ । उनले Speciesism लाई जातीय विभेद, लैङ्गिक वा वर्णभेदजस्ता कुराहरूसँग तुलना गर्दै यसलाई नियन्त्रण गर्नु पर्ने धारणा अगाडि सारेका छन् । केवल जैविक उत्पत्तिमा फरक रहेको आधारमा प्राणी मात्रको लागि अपरिहार्य पीडारहित तवरबाट बाँच्न पाउने हकबाट पशुलाई वञ्चित गरिनु हुँदैन भन्ने कुरामा यस अवधारणाले जोड दिन्छ । “मत्स्य-न्याय” जसरी बलियाले निर्धाउपर अत्याचार गर्न पाउँदैन भन्ने मान्यतामा आधारित भएर यो अवधारणा विकास गरिएको देखिने ।

पशुउपरको क्रूरता वा निर्दयी व्यवहार भन्नाले मानिसद्वारा नियतवश दिइएको पीडा भन्ने बुझिन्छ । पीडा वास्तवमा पीडा नै हुन्छ, यसलाई कानूनद्वारा निषेधित गरिएको छैन भन्दैमा पीडाप्रतिको कुनै सामाजिक वा नैतिक दायित्व नै हुँदैन भन्ने होइन । पीडा, निर्दयिता, क्रूरताबाट आहत हुनु प्राणीमात्रको प्राकृतिक स्वभाव हो । यही मान्यताका आधारमा पशु अधिकारलाई हेर्नुपर्दछ । पशुलाई केवल उपभोग्य वस्तुको रूपमा मात्र हेर्नु हुँदैन । पशुमा अन्तर्निहित प्राणी-स्वभावप्रति मानवीय संवेदनशीलता अपनाउन वाञ्छनीय हुने ।

कानूनी वा व्यावहारिक कुनै दृष्टिले हेर्दा पनि हाम्रा प्रयासहरू कमजोर अवधारणागत धरातलमा रुमलिएको अवस्था देखा पर्दछ । प्रथमतः पशु अधिकारसम्बन्धी कानून स्वयम्मा अपर्याप्त र अपूर्ण छ । दोस्रो, भएका कानूनको कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता कायम गर्न सकिएको पाइँदैन । पशुउपर

गरिएको निर्दयी व्यवहारलाई फौजदारी कसुरको रूपमा परिभाषित गरी दण्डनीय घोषित नगर्नुलाई यस कुराको ज्वलन्त उदाहरणको रूपमा लिन सकिन्छ । मुलुकी ऐन, चौपायाको महलमा पशुसम्बन्धी केही प्रावधान रहेका भए पनि सो प्रावधान गाई गोरुलाई कुट्न, घाइते वा अङ्गभङ्ग गर्न वा मार्न नहुने कुरामा नै सीमित रहेको देखिन्छ । गाईलाई लक्ष्मीको रूपमा पूजा गरिने हिन्दू धर्म र संस्कारबाट अभिप्रेरित भई यो कानूनी प्रावधान निर्माण भएको देखिन्छ । उक्त चौपायाको महलले गाई, गोरुबाहेक अन्य पशु पन्छी उपर गरिने निर्दयी व्यवहारका सम्बन्धमा कुनै कुरा उल्लेख गरेको देखिँदैन । गाई गोरु उपर हुने कतिपय क्रूर वा निर्दयी व्यवहारलाई पनि यस कानूनले समेट्न सकेको पाइँदैन । पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०५५ तथा पशु बधशाला र मासु जाँच ऐन, २०५५ लगायतका कानूनले पनि पशुउपर हुने क्रूर वा निर्दयी व्यवहारलाई दण्डनीय घोषित गरेको नदेखिने ।

पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०५५ को दफा २७ मा पशुप्रति निर्दयी व्यवहार गर्न रोक लगाउन सकिने प्रावधान रहेको भए पनि यसलाई समेत कार्यान्वयनमा ल्याइएको देखिँदैन । करिब १७ वर्ष पहिले जारी भएको उक्त ऐनको दफा २७ मा “नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी पशु प्रति हुने निर्दयी व्यवहार रोकनको लागि एउटा समिति गठन गर्न सक्नेछ र त्यस्तो समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार सोही सूचनामा तोकिएबमोजिम हुनेछ” भन्ने व्यवस्था गरिएको छ । तर अहिलेसम्म त्यस प्रकारको समिति गठन भएको देखिन आएन । निसन्देहः पशु अधिकार संरक्षणका लागि यो प्रावधान पर्याप्त छैन । सांकेतिकरूपको भए पनि १७ वर्ष अगाडि बनेको कानूनलाई अहिलेसम्म पनि प्रयोगमा नल्याउनु विडम्बनाको विषय बन्ने ।

पशु अधिकारको प्रत्याभूति दिन, पशु कल्याणको प्रबन्ध गर्न र पशुउपर हुने सबै प्रकारका

१. Oxford English Dictionary मा Speciesism भन्नाले “the assumption of human superiority over other creatures, leading to the exploitation of animals” भनी उल्लेख गरिएको छ ।

क्रूर, निर्दयी, निर्मम वा बर्बरतापूर्ण व्यवहार रोक्न नेपाल सरकारका तर्फबाट प्रभावकारी कदम चाल्नु वाञ्छनीय देखिन्छ । त्यसैले, पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०५५ को दफा २७ बमोजिमको समिति तत्काल गठन गर्नु; पशु अधिकारलाई कानूनी मान्यता दिँदै पशुउपर हुने गरेका निर्दयी, क्रूर, अमानवीय व्यवहारलाई परिभाषित गरी यसलाई दण्डनीय तुल्याउन आवश्यक कानून निर्माण गर्ने प्रक्रिया अपनाउनु; र कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि समेत जो चाहिने संयन्त्र तयार गर्नु भनी विपक्षीहरूका नाउँमा आवश्यक आदेश जारी गर्नु मनासिब देखिन आउने ।

विदेशबाट पैठारी गरिने पशुको क्वारेन्टाइन परीक्षण गर्नु एउटा आवश्यक र महत्त्वपूर्ण कार्य हो । खुल्ला सिमाना भएको कारणबाट क्वारेन्टाइन परीक्षणका क्रममा "पैठारीकर्ताले पशु, पशुजन्य पदार्थ वा पशु उत्पादन सामग्री पैठारी गर्दा क्वारेन्टाइन चेकपोस्टको बाटो भएर गर्नुपर्ने" भन्ने पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०५५ को दफा ९ मा रहेको प्रावधानको कडाइका साथ पालना हुनु आवश्यक देखिन्छ । वीरगन्जको पशु क्वारेन्टाइन कार्यालय र वारा जिल्लाको मटिअर्वाको पशु क्वारेन्टाइन चेकपोस्टबाट मात्र यस प्रकारको सेवा प्रदान भएको छ भनी विश्वस्त हुन सकिने अवस्था देखिँदैन । मिसिल संलग्न कागजातको अध्ययनबाट क्वारेन्टाइन परीक्षणको कार्यलाई प्रभावकारी तुल्याउन आवश्यक सन्त्यन्त्रको निर्माण र चुस्त एवम् भरपर्दो व्यवस्थापन मिलाउन तथा क्वारेन्टाइन प्रमाणपत्र लिनुपर्ने कार्यलाई अनिवार्य तुल्याउन आवश्यक रहेको देखिन आउने ।

जथाभावी पशु बलि दिने कार्यबाट जनस्वास्थ्यमा समेत प्रतिकूल प्रभाव पर्ने गरेको छ भनी सहज रूपमा अनुमान गर्न सकिने विषय देखिन्छ । व्यवस्थापन पक्षमा रहेका कमजोरी, अभाव वा रिक्तताको कारणबाट जनस्वास्थ्य र पर्यावरणीय समस्या थप जटिल र संवेदनशील बनेका

देखिन्छन । मासुको गुणस्तर निर्धारण, परीक्षण र नियन्त्रण गर्नेलगायतका पर्याप्त प्रबन्ध नमिलाइएको कारणबाट जनस्वास्थ्यमा परेको असरको मात्रासम्बन्धमा कुनै खास अध्ययन भएको स्थिति देखा पर्दैन । संक्षेपमा भन्दा, जनस्वास्थ्य तथा वातावरण संरक्षणका लागि नेपाल सरकारका सम्बद्ध निकायहरूको तर्फबाट हुनु वा गरिनु पर्ने व्यवस्थापनसम्बन्धी न्यूनतम आधारभूत कार्यहरूसमेत भएको छ भनी सन्तुष्ट हुने अवस्था देखिन आएन ।

मासु जाँच ऐनको दफा ८ मा "कुनै पशु बध गर्नुभन्दा अघि पशु बधशाला स्थापना भएको क्षेत्रमा पशु बधशालामा र पशु बधशाला स्थापना नभएको क्षेत्रमा मासु सुपरीवेक्षकले तोकेको स्थानमा त्यस्तो पशु जाँचाउनु पर्ने" व्यवस्था रहेको छ । सोही ऐनको दफा ९ ले परीक्षण गर्दा "बध गर्न उपयुक्त देखिएको पशुलाई पशु बधशालामा बध गर्नुपर्ने", तर पशु बधशाला स्थापना नभएको क्षेत्रमा मासु सुपरीवेक्षकले तोकेको समय र स्थानमा त्यस्तो पशु वध गर्नु पर्ने" व्यवस्था गरेको देखिन्छ । उक्त ऐनको दफा १६ मा "यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि परम्परादेखि चलिआएको चाडपर्व, धार्मिक पूजाआजा, कुनै भोजभतेर वा धार्मिक उत्सव जस्ता कार्यको सिलसिलामा पशु बधशालाबाहेकका स्थानमा पशु बध गर्न र छालासहितको मासु उपभोग गर्न बाधा पुर्याएको मानिने छैन" भन्ने अपवादस्वरूपको व्यवस्था रहेको देखिन्छ ।^२ ऐनमा रहेको यही प्रावधानलाई अगाडि

२. उल्लिखित दफा १६ संविधानको समानतासम्बन्धी प्रावधानसँग बाझिएको नदेखिएको हुदा बदर घोषित गर्नु नपर्ने भनी यस अदालतको विशेष ईजलासबाट निवेदक: ल स्टुडेन्ट्स सोसाइटी, काठमाडौंको तर्फबाट विकल्प राजभण्डारी समेत, वि. नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, सिंहदरबार, काठमाडौं समेत (ने.का.प. २०७२, नि.नं. ९३१९, अंक १) को विवादका सन्दर्भमा व्याख्या भएको समेत देखिन्छ ।

सारेर विपक्षी लिखित जवाफ प्रस्तुतकर्ताहरूले गढीमाई मेलामा खुल्लारूपमा बलि दिइने गरिएको कुराको औचित्य प्रमाणित गर्न खोजेको पाइयो। कानूनतः बाधा नपर्ने भएको सम्मकै कारणबाट लाखौं पशु पन्छीलाई खुल्लारूपमा बलि दिने गरिएको कुराको औचित्य पुष्टि हुन सक्दैन। यसलाई उचित तवरबाट व्यवस्थापन गर्नु सरकारका सम्बद्ध निकायहरूको कर्तव्य हुन्छ। ऐनको मूल प्रावधानलाई एकातर्फ पन्छाएर अपवादस्वरूपको व्यवस्थाको आड लिनु तर्कसङ्गत हुँदैन। यसका अतिरिक्त ऐन नै लागू नगरी त्यस्तो ऐनले गरेको अपवादस्वरूपको व्यवस्थाको आड लिनु सरकारका लागि शोभनीयसमेत नदेखिने।

विधायिकाबाट १७ वर्ष पहिले निर्माण भएको ऐन लागू गर्नेसम्बन्धमा यस अदालतबाट १० वर्ष पहिले जारी भएको आदेशअनुसार अहिलेसम्म पनि ऐन कार्यान्वयनमा नल्याइनु विडम्बनापूर्ण र दुर्भाग्यपूर्ण अवस्था हो। यो अवस्था कुनै पनि लोकतान्त्रिक राज्य व्यवस्थाका लागि शोभनीय मान्न सकिँदैन। विधायिकाले ऐनको माध्यमबाट तथा न्यायपालिकाले फैसला / आदेशको माध्यमबाट निर्देश गरेको विषयलाई सरकारले अनदेखा गर्नुलाई उतरदायित्व वा जवाफदेहिता निर्वाह गरेको भनी मान्न पनि मिल्दैन। लिखित जवाफ प्रस्तुतकर्ता नेपाल सरकारका निकायहरूको लिखित जवाफ हेर्दा प्रचलित कानूनी व्यवस्था एवम् जनहीतका दृष्टिले गर्नुपर्ने कार्यहरू सम्बन्धमा सचेष्ट रहेको भनी उल्लेख गरेको देखिन्छ, तर कार्यान्वयन तहका ठोस एवम् परिणाममुखी काम भएका कुनै उल्लेखनीय तथ्य र तथ्याङ्क प्रस्तुत गर्न सकेको पाइएन। यस प्रकारका आधारहीन जवाफबाट अदालत सन्तुष्ट हुने अवस्था रहँदैन। यस पक्षमा नेपाल सरकारका सम्बद्ध निकायहरूको तत्काल गम्भीर ध्यानाकर्षण हुन वाञ्छनीय देखिने।

वास्तवमा बाँच्न पाउने हकभित्र सम्मान

र प्रतिष्ठापूर्ण स्वस्थ जीवन जिउन पाउने हकसमेत अन्तरनिहित रहेको छ। बाँच्न पाउने हकलाई केवल पशुवत् अस्तित्व (animal existence) को रूपमा बुझ्ने गरिएको पुरातन अवधारणाको अव कुनै कानूनी र व्यवहारिक महत्त्व छैन। वस्तुतः स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने कुरा संविधानद्वारा प्रत्याभूत मौलिक हक भएकाले यो हकको संरक्षण र प्रचलनका लागि राज्यका तर्फबाट आवश्यक प्रबन्ध गरिनु अनिवार्य र वाञ्छनीय देखिन्छ। यो हक प्रचलनका लागि रचनात्मक भूमिका निर्वाह गर्नु यस अदालतको समेत दायित्व बन्दछ। तसर्थ, गढीमाई मेलाका क्रममा हुने गरेको वातावरणीय प्रदूषण नियन्त्रण गरी स्वस्थ र स्वच्छ वातावरण कायम राख्न बलि दिइएका पशु पन्छीको मासुलगायतका पदार्थको उचित व्यवस्थापन गर्न, मासुको गुणस्तर निर्धारण, परीक्षण र नियन्त्रण गर्न, पशु वधशाला र मासु जाँच ऐन, २०५५ लागू गर्न, तथा गढीमाई मन्दिर र आसपासका क्षेत्रमा स्वच्छ र स्वस्थ वातावरण कायम गर्न तथा बलि दिइएका पशुको रगत, मासु, छालालगायत अन्य कारणबाट स्थानीय जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्न नदिन आवश्यक प्रबन्ध मिलाउनु भनी विपक्षीहरूका नाउँमा आदेश जारी गर्नु आवश्यक देखिन आउने।

(१) जारी गरिएको रिट आदेश:

माथि विवेचित आधार र कारणहरूबाट पशु बलि दिने प्रथामा नियन्त्रण कायम गर्न, पशु बलीको कारणबाट स्थानीय वातावरण र जन-स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्न नदिन, पशु पन्छी उपर निर्दयी, बर्बर वा क्रूर व्यवहार हुन नदिन देहायबमोजिम गर्नु गराउनु भनी विपक्षीहरूका नाउँमा नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १०७(२) सपठित नेपालको संविधान, २०७२ को धारा १३३ को उपधारा (२) र (३) बमोजिम देहायबमोजिमको आदेश जारी हुने।

(क) निर्देशात्मक आदेश:

धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, पर्यावरणीय, नैतिक वा तार्किक कुनै पनि दृष्टिले विचार गर्दा बलिप्रथा कायम रहनु उचित होइन। अन्ततः बलि दिने प्रथा बन्द गरिनु पर्दछ। तर, सुधार र परिवर्तनका हाम्रा प्रयासहरू व्यवस्थित हुनुपर्दछ; सामाजिक संरचनालाई खलबल्याउने किसिमको हुन हुँदैन। बलिप्रथा रोकिनु पर्ने भए तापनि सामाजिक सन्दर्भ तथा सांस्कृतिक यथार्थलाई नहेरी लामो समयदेखि समाजमा प्रचलनमा रहेको बलिप्रथामा तत्काल रोक लगाउनु भनी अहिले नै परमादेशको आदेश जारी गर्नु मनासिब देखिएन। वस्तुतः बलिप्रथा रोक्न वाञ्छनीय देखिएको र यसका लागि प्रचलित सामाजिक एवम् सांस्कृतिक मान्यताहरूलाई पनि यथोचितरूपमा सम्बोधन गर्न आवश्यक देखिएको हुँदा बलि दिने कार्य रोक्न वा बन्द गर्नका लागि देहायबमोजिमको कार्य गर्नु गराउनु भनी विपक्षीमध्येको नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, गृह मन्त्रालय, स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय, विज्ञान, प्रविधि तथा वातावरण मन्त्रालय, संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय, कृषि विकास मन्त्रालय, पशु क्वारेन्टाइन कार्यालयलगायत नेपाल सरकारका सम्बद्ध मन्त्रालय एवम् कार्यालयहरू समेतका नाउँमा देहायबमोजिमको निर्देशात्मक आदेश जारी गरिएको छः

१. सामाजिक संरचना र सन्दर्भ, मानिसको आस्था, साँस्कृतिक मान्यता आदि विविध पक्षलाई सम्बोधन गरी निश्चित समयसीमाभित्र पशु बलि दिने प्रथा समाप्त गर्न (बन्द गर्न) रणनीतिक योजना तथा कार्यक्रम तयार गरी चरणबद्धरूपमा कार्यान्वयनमा ल्याउनु र पशु बलिप्रथाको अन्त्य गर्ने गरी आवश्यक कानून निर्माण गर्ने प्रबन्धसमेत मिलाउनु।
२. उपर्युक्त अनुसार बलिप्रथा रोक्नका लागि व्यापक रूपमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने,

गराउने कार्य सञ्चालन गर्नु तथा निश्चित समयसीमा तोकी बलिप्रथाको अन्त गरिने सूचना / सन्देश प्रचार प्रसार गर्नु गराउनु।

३. उपर्युक्तअनुसार बलि दिने कार्य बन्द हुने अवस्थासम्मका लागि दिन-प्रतिदिन बढ्दै गएको बलि दिने कार्यमा नियन्त्रण कायम गरी क्रमिकरूपमा यसको मात्रा घटाउँदै लैजाने उपायस्वरूप बलि दिनेबाट संस्थागत रूपमा आकर्षक दस्तुर असुल गर्ने, प्रक्रियागत सर्तहरू निर्धारण गर्ने, बलि दिन पाउने अधिकतम पशु सङ्ख्या निर्धारण गर्ने, बलि दिने पशुको अधिकतम र न्यूनतम उमेर निर्धारण गर्ने, अस्वस्थ वा बिरामी पशुपन्छीलाई बलि दिन नपाउने, खुल्ला ठाउँमा सार्वजनिक तवरबाट बलि नदिने जस्ता आवश्यक र उपयुक्त सर्तहरू निर्धारण गरी, निरोधात्मक उपायहरू अपनाई बलि दिने कुरालाई निरूत्साहित गर्दै लैजानू।
४. पशु अधिकारलाई कानूनीरूपमा परिभाषित गरी पशुपन्छीउपरका सबै प्रकारका निर्दयी व्यवहारमा नियन्त्रण कायम गर्न वाञ्छनीय भएकाले पशु अधिकारको प्रत्याभूति दिन, पशु कल्याणको प्रबन्ध गर्न र नेपाली समाजमा पशुपन्छीउपर हुने गरेका सबै प्रकारका क्रुर, बर्बर, निर्दयी वा अमानवीय व्यवहारलाई दण्डनीय घोषित गर्न अन्य मुलुकका प्रचलनसमेतको अध्ययन गरी हाम्रो सामाजिक सन्दर्भ अनुकूल उपयुक्त कानून निर्माण गर्ने प्रक्रिया अविलम्ब अगाडि बढाउनु।

(ख) परमादेशको आदेश:

पशु बलि दिने प्रचलन बन्द गर्ने सम्बन्धमा निर्देशात्मक आदेश जारी गर्दा माथि उल्लेख गरिएका

कुराहरूको सर्वमान्यतामा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी देहायका विषयमा देहायबमोजिम गर्न गराउन विपक्षीहरूका नाउँमा यो परमादेशको आदेश जारी गरिएको छः

१. बली दिने क्रममा वा बलीका लागि पशु पन्छीको ओसारपसार गर्दा तथा अन्य क्रियाकलापका सन्दर्भमा पशुपन्छीउपर क्रूर, बर्बर, निर्दयी व्यवहार हुन नदिने प्रभावकारी व्यवस्था मिलाउन पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०५५ को दफा २७ बमोजिमको समिति तत्काल गठन गर्नेलगायत अन्य जो चाहिने थप संयन्त्र खडा गरी कार्य सञ्चालन गर्नु गराउनु।
२. विधायिकाबाट १७ वर्ष पहिले निर्माण भएको पशु बधशाला र मासु जाँच ऐन, २०५५ लागू गर्ने सम्बन्धमा यस अदालतबाट १० वर्ष पहिले निर्देशात्मक आदेश जारी भएकोमा अहिलेसम्म पनि उक्त ऐन प्रारम्भ गर्नेतर्फ संवेदनशीलता नअपनाई उदासिनता कायम राखिएको विडम्बनापूर्ण अवस्था देखिन आएकोले अब यससम्बन्धमा जे जो व्यवस्था मिलाउनु पर्छ मिलाई; उक्त ऐनमा कुनै सुधार गर्नु पर्ने भए गरी; सो ऐनलाई अविलम्ब पूर्ण कार्यान्वयनमा ल्याउनु।
३. पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०५५ बमोजिम विदेशबाट पैठारी गरिने पशुको क्वारेण्टाइन परीक्षण गर्ने तथा प्रमाणपत्र प्राप्त गर्नेसमेतका कार्यलाई अनिवार्य, भरपर्दो र प्रभावकारी तुल्याउनु; यसका लागि आवश्यक नाकाहरूमा क्वारेण्टाइन चेकपोष्ट खडा गर्ने लगायत आवश्यक नियमनकारी सन्त्यन्त्र खडा गरी चुस्त सेवा उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाउनु।
४. गढीमाई मेलाका क्रममा हुने गरेको

वातावरणीय प्रदूषण नियन्त्रण गरी स्वस्थ र स्वच्छ वातावरण कायम राख्न बलि दिइएका पशु पन्छीको मासुलगायतका पदार्थको उचित व्यवस्थापन गर्नु, मासुको गुणस्तर निर्धारण, परीक्षण र नियन्त्रण गर्नु, तथा गढीमाई मन्दिर र आसपासका क्षेत्रमा स्वच्छ र स्वस्थ वातावरण कायम गर्न तथा बलि दिइएका पशुको रगत, मासु, छालालगायत अन्य कारणबाट स्थानीय जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्न नदिन आवश्यक प्रबन्ध मिलाउनु।

५. पशु-बली दिने, दिलाउने कार्यमा प्रत्यक्ष वा परोक्षरूपमा प्रोत्साहन वा सहयोग पुग्ने गरी सरकारको तर्फबाट कुनै कार्य नगरी त्यस्तो कार्यलाई निरूत्साहित गर्नु, गराउनु।

यो आदेशको कार्यान्वयन स्थिति सम्बन्धमा आवधिकरूपमा अनुगमन गर्न र पूर्ण कार्यान्वयनको अवस्था सुनिश्चित गर्न, गराउन यस अदालतको अनुगमन तथा निरीक्षण महाशाखालाई यसै आदेशद्वारा निर्देश गरिएको छ।

यो आदेशको एकप्रति आवश्यक जानकारी र कारवाहीको लागि यस अदालतको अनुगमन तथा निरीक्षण महाशाखालाई र एकप्रति प्रतिलिपि विपक्षीहरूको जानकारीका लागि महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमा पठाइ दिनु।

इजलास अधिकृतः यमप्रसाद बास्कोटा
इति संवत् २०७३ साल साउन २० गते रोज ५ शुभम्।

इजलास नं. १७

१

मा.न्या.डा.श्री आनन्दमोहन भट्टराई र मा.न्या. श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७०-WO-०३९०, उत्प्रेषण

/ परमादेश, श्रीमती शैल झा वि. राजश्री सेभिड इन्भेष्टमेन्ट कोअपरेटिभ लिमिटेड, मलङ्गवा सर्लाहीसमेत

झलियादेवीले मिति २०५७।३।७ मा रु.४,५०,००।- ऋण लिई राजश्री सेभिड इन्भेष्टमेन्ट कोअपरेटिभ सोसाइटी लिमिटेड मलङ्गवा सर्लाहीमा आफ्ना नाउँको जग्गाहरू धितो राखेको देखिन्छ। धितो फछ्यौट नभएपछि धितोमा उल्लिखित जग्गा सहकारी ऐनको दफा ३९ र सहकारीसम्बन्धी नियमावली, २०४९ को नियम २५ बमोजिम लिलाम चढाएको र पटकपटक लिलाममा पनि कसैले सकार नगरेपछि सहकारी आफैले मिति २०६६।३।२३ मा उक्त जग्गा सकार गरी लिएको देखिन्छ। सहकारीले आफूलाई सकार गरी लिएको जग्गाको टेन्डर प्रकाशन गर्दा सबैभन्दा बढी रकम दाखिला गर्ने शैल झाको नाममा डाँक सकार भई जग्गाधनी प्रमाण पूर्जासमेत बनिसकेको देखिने।

पुनरावेदन अदालतबाट मिति २०६९।३।१८ मा फैसला भएपश्चात पनि लामो समयसम्म सहकारी संस्थालाई बुझाउनु पर्ने साँवा ब्याज बुझाई जग्गा पूर्ववत फिर्ता लिनु पर्नेमा मिति २०६९।९।२० मा झलियादेवीको नाति प्रस्तुत निवेदनका विपक्षी परमानन्द यादवले रकम बुझाउँछु भनी सहीछाप गरे पनि सो अनुरूप सहकारी संस्थालाई रकम बुझाई जग्गा पूर्ववत आफ्ना नाउँमा फिर्ता लिनुपर्नेमा फिर्ता लिन सकेको देखिँदैन। फैसलाबमोजिम तिर्नुपर्ने रकम तिरे बुझाएको कुनै प्रमाण पेस गरेको पनि पाइँदैन। तिर्नु बुझाउनु पर्ने रकम सहकारीले नबुझेमा अदालतमा फैसला कार्यान्वयनको निमित्त जाने वा उजुर गर्नु पर्नेमा सो केही गरेको नदेखिने।

निवेदिकाको नाउँमा कायम रहेका जग्गाहरू जिल्ला अदालतमा मुद्दा दायर भएपश्चात रोक्का रहेकोमा मुद्दा टुङ्गो लागी दायित्व निर्वाह गर्न दिइएको अवधिसमेत व्यतित भइसकेको पाइँदा अब

पनि अनन्तकालसम्म रोक्का राखिरहनु न्यायोचित हुँदैन। सर्लाही जिल्ला अदालतको मिति २०६७।३।२७ को पत्रानुसार रोक्का रहेको भन्ने मालपोत कार्यालय, रौतहट गौरको लिखित जवाफ देखिन्छ। मुद्दा चल्दा चल्दैको अवस्थामा रोक्का रहेकोमा अब मुद्दा अन्तिम भई कार्यान्वयन हुन नसकेको हुँदा फैसलाबमोजिम नगर्ने पक्षको हकमा रोक्का राखी रहन मिल्ने देखिएन। तसर्थ माथि उल्लिखित आधार कारण र प्रमाणबाट अन्य कुनै मुद्दा वा कारणबाट रोक्का राख्नुपर्ने देखिएको अवस्थामा बाहेक डाँक लिलाम र लिखत दर्ता बदर दर्ता मुद्दाको कारणबाट जग्गा रोक्का राख्नुपर्ने नदेखिँदा हेरी बुझी मिति २०६७।३।२७ मा राखिएको रोक्का फुकुवा गर्नको लागि सम्बन्धित कार्यालयमा लेखी पठाइदिनु भनी विपक्षीमध्येका सर्लाही जिल्ला अदालतका नाउँमा परमादेशको आदेश जारी हुने।

इजलास अधिकृत : मुकुन्द आचार्य

कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७३ साल भदौ ६ गते रोज १ शुभम्।

२

मा.न्या.डा.श्री आनन्दमोहन भट्टराई र मा.न्या. श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७१-WO-०३३४, उत्प्रेषण / परमादेश, अन्जु जोशी पन्तसमेत वि. त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाडौंसमेत

रिट निवेदक विद्यार्थीहरू यस अदालतको मिति २०७१।७।२३ को अन्तरिम आदेशबमोजिम परीक्षामा सामेल भई परीक्षाको नतिजासमेत प्रकाशित भएको र परीक्षाफलसमेत प्राप्त गरिसकेको भनी रिट निवेदकहरूका तर्फबाट प्रतिनिधित्व गर्ने विद्वान् अधिवक्ता श्री जयराम श्रेष्ठले बहसको क्रममा लिखितरूपमा जानकारी गराएको हुँदा निज रिट निवेदक विद्यार्थीहरूलाई मर्का परेको वा हक हितमा असर परेको भन्ने अवस्था रहेन। प्रस्तुत रिट निवेदनको औचित्य समाप्त भइसकेको हुँदा मागबमोजिम आदेश

जारी गर्न परेन। यस अदालतबाट मिति २०७१।७।२३ को अन्तरिम आदेश कायम राख्न परेन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: आत्मदेव जोशी

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमल्सेना

इति संवत् २०७३ साल साउन ३१ गते रोज २ शुभम्।

इजलास नं. १८

मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा र मा.न्या.श्री प्रकाशमान सिंह राउत, ०७२-RC-०१७२, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. प्रभादेवी साह सोनार

जाहेरवाला रामबाबु यादवले प्रतिवादी प्रभादेवी साह सोनारसमेतले मृतकलाई लाठीले प्रहार गरी कर्तव्य गरी मारेका हुन् भनी अदालतमा बकपत्र गरेका छन्। जाहेरवालाको भाइ प्रभादेवीको घरमा आउने जाने अवैध सम्बन्ध थियो। सो दिन पनि निज प्रभाकै घरमा थिए। के कुन रिसइवीले मारे मलाई थाहा भएन तर निज प्रतिवादीहरूले कर्तव्य गरी मारी पहिला आफ्नै करेसा बारीमा गाडेका थिए। पछि गाउँलेले थाहा पाउँछन् भनी भोलिपल्ट लासलाई सडकमा मिल्काएका थिए भन्नेसमेत व्यहोराको घटना विवरणका मानिस विनोद प्रसादले अदालतसमक्ष गरेको बकपत्रसमेतले यी प्रतिवादी प्रभादेवीसमेतले मृतकलाई मारेको कुरा थप पुष्टि हुने।

ज्यानै लिने नियतले कुनै काम गर्न मनसाय प्रेरीत हत्याको आपराधिक मनसाय (Mens Rea) हो भने ज्यानसम्बन्धी कसुरमा मानिसको ज्यान मर्न सक्ने सम्मको काम गर्नु र त्यसबाट मानिसको ज्यान जानु त्यसको आपराधिक कार्य (Actus Reus) हो। प्रस्तुत मुद्दामा मृतकको व्यवहारबाट दिक्क भएकी यी प्रतिवादी प्रभादेवी साह सोनारले मृतकलाई मार्ने नियतले नै आफ्नो घरमा लाठी ल्याई सोही लाठीले प्रहार गरी यी मृतकलाई मारेको देखिन्छ। प्रस्तुत

मुद्दामा अपराध हुनलाई आवश्यक पर्ने दुवै तत्त्व विद्यमान रहेको मिसिल संलग्न प्रमाण कागजबाट पुष्टि भएको पाइने।

प्रतिवादीले आफू बलात्कारबाट बच्नका लागि केही गर्दा उक्त वारदात घट्न गई मृतक लालबाबु यादवको मृत्यु भएको पो हो कि भनी विचार गर्दा, पहिलेदेखि नै यी प्रतिवादी तथा मृतक बीचमा यौनसम्बन्ध रहेको कुरा यिनै प्रतिवादीले स्वीकार गरेको अवस्था छ भने यिनै प्रतिवादी प्रभादेवीले उक्त वारदातको समयमा नत हारगुहार गरेको नत कसैसँग सहयोग मागेको नै देखिन्छ। अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष बयान गर्दा यसबारे केही बोलेको पनि देखिँदैन। प्रस्तुत घटनाक्रमको सिलसिला र स्वरूप हेर्दा यो वारदात अचानक भएको वा यी प्रतिवादीले आफ्नो सतीत्व रक्षार्थ लाठीले मृतकलाई प्रहार गर्नु परेको भन्ने देखिन आउँदैन। यस अवस्थामा जबरजस्ती करणीको महलको ८ नं. मा भएको जस्तो सतीत्व रक्षा र बदला लिने अधिकार (Defence of chastity and right to retaliation) प्रस्तुत मुद्दामा आकर्षित हुने नदेखिने।

अतः माथि विवेचित आधार प्रमाणबाट प्रतिवादी प्रभादेवी साह सोनारलाई मुलुकी ऐन ज्यानसम्बन्धीको महलको १३ (३) नं. बमोजिम जन्मकैदको सजाय गर्ने गरी बारा जिल्ला अदालतबाट मिति २०७१।०६।०१ मा भएको फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, हेटौँडाको मिति २०७२।३।२२ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

सजायको हकमा विचार गर्दा अपराध हुँदाको परिस्थिति र यी प्रतिवादी प्रभादेवी साह सोनारको पतिको मृत्यु भइसकेको, छोराछोरीसमेतको पारिवारिक जिम्मेवारी रहेको र कुनै आपराधिक पृष्ठभूमिसमेत नरहेको अवस्थामेतको विचार गर्दा अ.बं. १८८ नं. को प्रयोग गरी निजले गरेको अपराध र निजलाई हुने सजायबीच सन्तुलन स्थापित गर्ने गरी

सजायमा कमी गर्नु औचित्यपूर्ण र ईन्साफको रोहमा न्यायपूर्ण हुने देखिन्छ। यस्तो अवस्थामा यी प्रतिवादी प्रभादेवी साह सोनारले गरेको अपराधको प्रकृति, अपराध हुँदाको निजको अवस्था र पूर्वआपराधिक चरित्रको अभावसमेतलाई दृष्टिगत गर्दा २० वर्ष नभई १२ वर्षको कैद गर्दा पनि फौजदारी न्यायको उद्देश्य पूरा हुने देखिने हुँदा निजलाई कैद वर्ष १२ मात्र हुने।
इजलास अधिकृत: विद्याराज पौडेल
कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी
इति संवत् २०७३ साल भदौ १९ गते रोज १ शुभम्।

एकल इजलास

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७३-WO-०१७८, उत्प्रेषण / परमादेश, शान्तिदेवी राई वि. सुनसरी जिल्ला धरान उपमहानगरपालिकाको कार्यालयसमेत

निवेदकको मागबमोजिम आदेश जारी हुनुपर्ने हो होइन भन्ने विषयमा निर्णय दिनुपर्ने भई विचार गर्दा विपक्षी बलराम राईलाई मुलुकी ऐन, अ.बं. ८३ नं. को सुविधा दिएको मिलेन भन्ने र त्यसको लागि सिफारिस गर्ने रामकुमारलाई विभागीय कारवाही हुनुपर्ने भन्ने दुई माग लिई निवेदिकाले प्रस्तुत रिट

निवेदन दायर गरेको देखिन्छ। तर यी कुराहरूको निरूपण हुनका लागि यो इजलासले यिनै निवेदिका वादी र प्रतिवादी एकदेव राई भएको लिखत जालसाजी मुद्दाको मिसिलको अवलोकन गरी निष्कर्षमा पुग्नुपर्ने हुन्छ। यो काम प्रस्तुत रिटबाट गर्दा सुरु जिल्ला अदालतसमेतको अधिकार क्षेत्रमा प्रत्यक्ष असर पुग्ने अवस्था रहन्छ। सुरु जिल्ला अदालतले अ.बं. ८३ नं. समेतका सम्बन्धमा फैसला गर्दा प्रमाण मूल्याङ्कनको आधारमा आवश्यक कुरा बोल्न सक्ने नै हुन्छ। यस्तो अन्तरकालीन / अल्पकालीन आदेशलाई रिटबाट परीक्षण गर्नको लागि रिट अधिकारक्षेत्रको व्यवस्था नभएको र यसबाट निवेदिकाले सही न्याय पाउन निजको मौलिक हक कुण्ठित भएको नदेखिँदा विपक्षीहरूबाट लिखितजवाफ मगाई रहनु परेन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत : मुकुन्द आचार्य
कम्प्युटर : मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७३ साल भदौ १५ गते रोज ४ शुभम्।

- ०७३-WO-०१७७, उत्प्रेषण / परमादेश, शान्तिदेवी राई वि. सुनसरी जिल्ला धरान उपमहानगरपालिकाको कार्यालयसमेत भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार आदेश भएको छ।

“मेलामिलाप गरौं, विवाद ढाँढाऔं”

- सर्वोच्च अदालत, मेलामिलाप समिति